

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ ศักยภาพและอุปสรรค

การค้าชายแดน : จังหวัดแม่ฮ่องสอน

โดย สิทธิพร ภู่นริศ และคณะ

เมษายน 2550

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ ศักยภาพและอุปสรรคการค้าชายแดน : จังหวัดแม่ฮ่องสอน

คณะผู้วิจัย

สิทธิพร ภู่นริศ

วรรณทนี รุ่งเรืองสภาคุล

สังกัด

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปของผู้บริหาร (Executive Summary)	4 - 5
บทคัดย่อ (Abstract)	6 - 9
คำนำ	10 - 10
บทนำ	11 - 14
บทที่ 1 ลักษณะทั่วไปของการค้าชายแดน (Border Trade)	15 - 30
บทที่ 2 ศักยภาพและอุปสรรคการค้าชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน	31 - 67
บทที่ 3 บทสรุป	68 - 70
บรรณานุกรม	71 - 78
ภาคผนวก	
1. ประเทศไทยกับเวทีการค้าชายแดนในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน	79 - 100
2. บทความเรื่อง ศักยภาพและอุปสรรคการค้าชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน	101 - 103
3. ประมวลภาพกิจกรรมภายใต้โครงการวิจัยฯ	104 - 105

บทสรุปของผู้บริหาร (Executive Summary)

"แม่ฮ่องสอน" เป็นหนึ่งในจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคเหนือซึ่งติดกับชายแดนของประเทศพม่า จึงไม่น่าแปลกที่ประชาชนทั้งฝั่งไทยกับฝั่งพม่าจะมีการติดต่อค้าขายตามแนวชายแดนกันมาตั้งแต่อดีต

การค้าขายตามแนวชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้มีการพัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ"แม่ฮ่องสอน"กลายมาเป็นหนึ่งในจังหวัดที่อยู่ใกล้กับเมืองเปंगมานาซึ่งเป็นเมืองหลวงใหม่ของประเทศพม่า

จากการที่คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลทางเอกสาร ประกอบกับการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลในจังหวัดแม่ฮ่องสอนทำให้พบว่า"แม่ฮ่องสอน"นั้นเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพทางด้านการค้าขายแดนหลายด้าน และในขณะเดียวกันก็เป็นจังหวัดที่ต้องเผชิญกับอุปสรรคด้านการค้าขายแดนหลายด้านเช่นกัน

ถ้ามองในมุมด้านศักยภาพทางการค้าขายแดนของแม่ฮ่องสอนนั้นพบว่าที่ตั้งของจังหวัดเป็นทำเลที่ดีทั้งในด้านที่อยู่ใกล้กับเมืองที่สำคัญๆของประเทศพม่า เช่น ผาจอง แม่แจ่ม ลอยก่อ ดองกิ(ดองยี) ดองอู เป่งมานา และในขณะเดียวกันจากการที่แม่ฮ่องสอนมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทิวเขาน้อยใหญ่และป่าไม้จึงทำให้มีสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งในเชิงนิเวศน์ และในเชิงวัฒนธรรมมากมายจนกลายเป็นแหล่งดึงดูดทั้งนักท่องเที่ยวและผู้สนใจลงทุนด้านการท่องเที่ยวดังกล่าว

และเมื่อเข้าไปดูศักยภาพของผู้ที่ประกอบการค้าตามแนวชายแดนพบว่า ผู้ที่ประกอบการค้าดังกล่าวนั้นทำการค้ามายาวนาน มีสายสัมพันธ์ที่ดีกับคู่ค้า และสามารถพูดภาษาท้องถิ่นได้ซึ่ง ตรงจุดนี้ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในด้านการค้ากับคู่ค้าฝั่งพม่า

ในขณะเดียวกันก็พบว่า ในส่วนของสินค้าด้านเกษตรนั้น "แม่ฮ่องสอน"มีสินค้าเกษตรที่เป็นจุดเด่น เช่น กระเทียม พืชเมืองหนาว แต่เมื่อกลับไปดูสินค้าที่ส่งออกไปยังฝั่งพม่าส่วนใหญ่เป็นน้ำมันพืช ผงชูรส ทีวีสี รองเท้าแตะฟองน้ำ ยางนอกรถยนต์ และเครื่องอุปโภคบริโภค เบ็ดเตล็ด เป็นต้น ในขณะที่สินค้าที่นำเข้ามาในประเทศไทยก็จะเป็นสินค้าเกษตร โค กระบือ เปลือกไม้ก๊อ และเมื่อนำเข้ามาแล้วส่วนใหญ่จะส่งต่อไปยังจังหวัดอื่น

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทิวเขาน้อยใหญ่ และป่าไม้ จึงทำให้สภาพทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวกลายเป็นอุปสรรคในด้านการค้าตามแนวชายแดน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเส้นทางคมนาคม โดยเฉพาะถนนที่เชื่อมต่อไปยังจุดผ่อนปรนการค้าขายแดนยังเป็นทางลูกรัง และบางช่วงของเส้นทางที่ขรุขระและคดเคี้ยวจึงทำให้รถที่บรรทุกสินค้าบางครั้งต้องประสบอุบัติเหตุ ดังนั้น การขนส่งสินค้าส่วนใหญ่จึงทำในฤดูแล้งแทน

ในขณะเดียวกันในช่วงฤดูแล้งก็จะประสบกับปัญหาคว้นไฟที่เกิดจากเผาป่าซึ่งทำให้วิสัยทัศน์ในการเดินไม่ดี นอกจากนั้นแม่ฮ่องสอนยังประสบกับปัญหาเรื่องสาธารณสุขปโรคขึ้นพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ไฟฟ้าไม่เพียงพอกับการขยายตัวของจังหวัด เป็นต้น

และเนื่องจากแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ติดกับชายแดนของประเทศพม่าซึ่งมีชนชาติส่วนน้อยต่าง ๆอาศัยอยู่ เมื่อมีการสู้รบระหว่างรัฐบาลทหารพม่ากับชนชาติส่วนน้อยในพม่า ก็ส่งผลให้แม่ฮ่องสอนต้องเผชิญกับปัญหาผู้หนีภัยจากการสู้รบด้วย

นอกจากนั้น แม่ฮ่องสอนยังต้องเผชิญกับปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ปัญหาแรงงานต่างด้าวซึ่งต้องการเข้ามาทำงานในประเทศไทยเนื่องจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ปัญหาขบวนการนำแรงงานต่างด้าวเข้าเมืองมาโดยผิดกฎหมาย ปัญหายาเสพติด ซึ่งปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบไปถึงเรื่องของการค้าขายตามแนวชายแดน โดยผู้ที่ค้าขายตามแนวชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ต้องไปขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบการค้าขายแดนกับจังหวัดแม่ฮ่องสอนแล้วเท่านั้น และในขณะเดียวกันผู้ประกอบการค้าที่จะส่งสินค้าออกและนำสินค้าเข้าก็ต้องเผชิญกับการตรวจสอบของเจ้าหน้าที่รัฐที่มีหลายหน่วยงานทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นพาณิชย์จังหวัด ศุลกากร ด่านตรวจคนเข้าเมือง ด่านกักกันสัตว์ เกษตรจังหวัด หน่วยงานด้านความมั่นคง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การค้าขายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงมีทั้งการการค้าในระบบกับการค้านอกระบบเกิดขึ้น และจากการที่มีหน่วยงานของภาครัฐหลายหน่วยงานมาทำงานร่วมกันก็ทำให้ต้องมีการเผชิญเรื่องปัญหาความซ้ำซ้อนของหน่วยงานดังกล่าวเกิดขึ้นตามมา

นอกจากนั้นยังพบว่า เนื่องจากความไม่พร้อมของระบบธนาคารจึงทำให้ผู้ประกอบการค้าตามแนวชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยส่วนใหญ่ต้องชำระหนี้ค่าสินค้าโดยวิธีการแลกเปลี่ยนสินค้า ชำระเป็นเงินสดซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นเงินบาท ชำระโดยผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบหรือโพยก๊วน

ดังนั้น จากข้อเท็จจริงดังกล่าวจะเห็นได้ว่า"แม่ฮ่องสอน" เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการค้าขายตามแนวชายแดนมานานแล้ว โดยจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีทั้งจุดเด่นที่เป็นศักยภาพที่จะนำมาใช้พัฒนาในด้านการค้าชายแดน แต่ในขณะเดียวกันเนื่องจากด้วยทำเลที่ตั้งของจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงทำให้ต้องเผชิญกับปัญหาด้านๆซึ่งต้องมีการหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป

บทคัดย่อ

"แม่ฮ่องสอน" เป็นหนึ่งในจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคเหนือซึ่งติดกับชายแดนของประเทศพม่า จึงไม่น่าแปลกที่ประชาชนทั้งฝั่งไทยกับฝั่งพม่าจะมีการติดต่อค้าขายตามแนวชายแดนกันมาตั้งแต่อดีต

จากการที่คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลทางเอกสาร ประกอบกับการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำให้พบว่า "แม่ฮ่องสอน" นั้นเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพทางการค้าชายแดนหลายด้าน และในขณะเดียวกันก็เป็นจังหวัดที่ต้องเผชิญกับอุปสรรคด้านการค้าชายแดนหลายด้านเช่นกัน

ถ้ามองในมุมด้านศักยภาพทางการค้าชายแดนของแม่ฮ่องสอนนั้นพบว่าที่ตั้งของจังหวัดเป็นทำเลที่ดีทั้งในด้านที่อยู่ใกล้กับเมืองที่สำคัญๆของประเทศพม่า เช่น ผาจอม แม่จะลอยก่อ ตองกี(ตองยี) ตองอู เปงมานา และในขณะเดียวกันจากการที่แม่ฮ่องสอนมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทิวเขาน้อยใหญ่และป่าไม้จึงทำให้มีสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งในเชิงนิเวศน์และในเชิงวัฒนธรรมมากมายจนกลายเป็นแหล่งดึงดูดทั้งนักท่องเที่ยวและผู้สนใจลงทุนด้านการท่องเที่ยวดังกล่าว

และเมื่อเข้าไปดูศักยภาพของผู้ที่ประกอบการค้าตามแนวชายแดน เราพบว่าผู้ที่ประกอบการค้าดังกล่าวนี้ทำการค้ามายาวนาน มีสายสัมพันธ์ที่ดีกับคู่ค้า และสามารถพูดภาษาท้องถิ่นได้ ซึ่งตรงจุดนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญในด้านการค้ากับคู่ค้าฝั่งพม่า

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทิวเขาน้อยใหญ่และป่าไม้ จึงทำให้สภาพทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวกลายเป็นอุปสรรคในด้านการค้าตามแนวชายแดน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเส้นทางคมนาคม โดยเฉพาะถนนที่เชื่อมต่อไปยังจุดผ่อนปรนการค้าชายแดนยังเป็นทางลูกรัง และบางช่วงของเส้นทางที่ขรุขระและคดเคี้ยวจึงทำให้รถที่บรรทุกสินค้าบางคันต้องประสบอุบัติเหตุ ดังนั้น การขนส่งสินค้าส่วนใหญ่จึงทำในฤดูแล้ง

นอกจากนั้นแม่ฮ่องสอนยังประสบกับปัญหาเรื่องสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ไฟฟ้าไม่เพียงพอต่อการขยายตัวของจังหวัด เป็นต้น และเนื่องจากแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ติดกับชายแดนของประเทศพม่าซึ่งมีชนชาติส่วนน้อยต่าง ๆ อาศัยอยู่ เมื่อมีการสู้รบระหว่างรัฐบาลทหารพม่ากับชนชาติส่วนน้อยในพม่า ก็ส่งผลให้แม่ฮ่องสอนต้องเผชิญกับปัญหาผู้หนีภัยจากการสู้รบ

นอกจากนั้น แม่ฮ่องสอนยังต้องเผชิญกับปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ปัญหาแรงงานต่างด้าวซึ่งต้องการเข้ามาทำงานในประเทศไทยเนื่องจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ปัญหาการค้ามนุษย์ ปัญหายาเสพติด ซึ่งปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบไปถึงเรื่องของการค้าขายตามแนวชายแดน

นอกจากนั้น เรายังพบว่าเนื่องจากความไม่พร้อมของระบบธนาคารจึงทำให้ผู้ประกอบการค้าตามแนวชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยส่วนใหญ่ต้องชำระหนี้ค่าสินค้าโดยวิธีการแลกเปลี่ยนสินค้า ชำระเป็นเงินสดซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นเงินบาท ชำระโดยผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบหรือโพยก๊วน เป็นต้น

Abstract

"Mae Hong Son" is a Northern Province that has border with Burma. People of both Thai and Burma Border have a history of Trade and exchanges. Trading in this area has developed accordingly, particularly when Burma has moved the capital city to Pinmana and then Mae Hong Son happened to be a Thai province that is geographically rather close to this Burma's new capital.

From Document studies and direct field studies, the research team has found out that "Mae Hong Son" is a province that has promising potential in many aspects but at the same time many difficulties to face as well regarding this border-trade.

In view of potential, Mae Hong Son has a geographical advantage. The province is located near many important cities of Burma such as Pajog, Maejae, Loykho, Tyorgkye, Toghl, and Pinmana. At the same time, Mae Hong Son itself is quite mountainous and also gleam and rich with forest, making the province a tourist attraction site ecologically and culturally. Mae Hong Son attracts both tourists and investors.

From the angle of the merchants, we have found out that they usually have been doing their trade for a long time, have good mutual relation with these trade-partners, and also have the ability to handle the local language which is a very significant point in trading with this partners-particularly these in Burma.

Mae Hong Son, as mentioned before, is a very mountainous province, however, this character of the province becomes a difficulty for the border-trade itself. Transportation sometimes is not easy. Some roads, particularly those linking to the meeting point along the border are in bad condition, bumpy and winding, which can cause accidents for the transporting vehicles. Most of the transportation is done, therefore, during the dry season.

Moreover, the province also has infrastructure problem. For instance, the electricity is more sufficient for the expanding of the province.

From the fact that Mae Hong Son locates at the border with Burma, where different ethnic groups inhabitants. When there is a conflict between the military government of Burma with the ethnic groups, Mae Hong Son consequently face the problem of refugees.

Besides that, Mae Hong Son has to face the problem of illegal immigrants, foreign labors seeking works in Thailand because of economical difficulties in their

homeland, problem of human-traffic, and also drugs problem. These problems affect the border-trade also.

Besides that we found out that the banking system is not so difficult ye, and most the trade exchange are done in such in Thai Baht currency, therefore, many time is done in the black market.

คำนำ

การค้าขายตามแนวชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น ถึงแม้ว่าจะมีมูลค่าทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นเมื่อเทียบกับการค้าขายตามแนวชายแดนในสมัยอดีตก็ตาม แต่การค้าขายตามแนวชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนก็ยังไม่สามารถเติบโตเทียบเท่ากับการค้าขายตามแนวชายแดนในอีกหลายๆจังหวัด ซึ่งสาเหตุประการสำคัญก็คือ อุปสรรคเกี่ยวกับการค้าขายตามแนวชายแดนที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนประสบอยู่นั่นเอง ซึ่งอุปสรรคเหล่านี้เองที่เป็นตัวฉุดรั้งการพัฒนาการค้าขายตามแนวชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนทำให้ไม่สามารถพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพที่มีอยู่

ด้วยเหตุนี้ ทางคณะนักวิจัยจึงได้เข้ามาศึกษาถึงสภาพการค้าขายตามแนวชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งในส่วนของศักยภาพและอุปสรรคการค้าขายตามแนวชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งนี้ เพื่อนำศักยภาพและอุปสรรคดังกล่าวมาพัฒนาเป็นงานวิจัยต่อไปในอนาคต ดังนั้น เพื่อให้งานวิจัยฉบับนี้เข้าถึงสภาพการค้าขายตามแนวชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนอย่างแท้จริง ทางคณะผู้วิจัยจึงได้ลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอน พาณิชยจังหวัด หอการค้าจังหวัด ด้านกักกันสัตว์ สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง และหน่วยงานอื่นๆ รวมทั้งผู้ประกอบการค้าขายตามแนวชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งคณะผู้วิจัยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี จึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

นอกจากนี้ ทางคณะผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณรศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และคุณวีระวัฒน์ ดันปิชาติ ผู้อำนวยการประจำคณะกรรมการกิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการและความมั่นคงของมนุษย์ สภานิติบัญญัติแห่งชาติที่อุทิศเวลามาเป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัยฉบับนี้จนทำให้งานวิจัยครบถ้วนในแง่ของเนื้อหามากยิ่งขึ้น และที่สำคัญทางคณะผู้วิจัยขออุทิศความดีที่จะมีกับงานวิจัยฉบับนี้ให้แก่ดร.อำนาจ คอวนิช ผู้ที่ให้โอกาสกับคณะผู้วิจัยในการเข้ามาศึกษาในครั้งนี้

ท้ายที่สุดนี้ ทางคณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยฉบับนี้จะนำไปสู่การทำงานวิจัยเกี่ยวกับการค้าขายตามแนวชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนให้กับผู้ที่สนใจศึกษาค้นคว้าซึ่งตรงตามข้อเท็จจริงที่ควรจะเป็นในจังหวัดแม่ฮ่องสอนต่อไป

คณะผู้วิจัย

บทนำ

โครงการวิจัย

เรื่อง ศักยภาพและอุปสรรคการค้าชายแดน: จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1. ชื่อโครงการ โครงการวิจัยเรื่อง ศักยภาพและอุปสรรคการค้าชายแดน: จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การค้าชายตามแนวชายแดนเป็นการค้าขายในระดับท้องถิ่นที่เกิดขึ้นบริเวณชายแดนในระหว่างประชาชน ชุมชน หรือผู้ที่ประกอบการค้าขายที่มีถิ่นภูมิลำเนาอยู่คนละประเทศ โดยที่การค้าชายตามแนวชายแดนไม่จำเป็นต้องมีสัญญาทางการค้าขายระหว่างกันที่ย่งยากหรือสลับซับซ้อน อาศัยแต่เพียงความไว้นื้อเชื่อใจกันเท่านั้น ซึ่งสินค้าส่วนใหญ่ที่ทำการค้าขายกันก็จะเป็นสินค้าเกี่ยวกับอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวัน โดยมีการใช้เงินสกุลท้องถิ่นในการชำระราคา ซึ่งการค้าชายตามแนวชายแดนนั้นมีการค้าขายที่ผ่านพิธีการทางศุลกากรและการค้าขายที่ไม่ผ่านพิธีการทางศุลกากร

การค้าชายตามแนวชายแดนของประเทศไทยโดยเฉพาะในส่วนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น โดยที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีแนวเขตพรมแดนในทุกอำเภอติดต่อกับประเทศพม่า ราษฎรตามแนวชายแดนของประเทศไทยและประเทศพม่าจึงมีการติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกันมาเป็นเวลานานแล้ว ซึ่งการค้าชายตามแนวชายแดนดังกล่าวมักจะมีลักษณะเป็นการค้าขายระหว่างประชาชนชาวไทยกับประชาชนชาวพม่าที่เป็นชนชาติส่วนน้อยที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ซึ่งชนชาติส่วนน้อยบางกลุ่มยังมีปัญหากับรัฐบาลพม่าอยู่

การค้าชายตามแนวชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น ถึงแม้ว่าจะมีมูลค่าทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นเมื่อเทียบกับการค้าขายตามแนวชายแดนในสมัยอดีตก็ตาม แต่การค้าชายตามแนวชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นก็ยังไม่สามารถเติบโตเทียบเท่ากับการค้าขายตามแนวชายแดนในอีกหลายจังหวัด ซึ่งสาเหตุประการสำคัญก็คือ อุปสรรคเกี่ยวกับการค้าขายตามแนวชายแดนที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนประสบอยู่นั่นเอง ซึ่งอุปสรรคเหล่านี้เองที่เป็นตัวฉุดรั้งการพัฒนาการค้าชายตามแนวชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนทำให้ไม่สามารถพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพที่มีอยู่

ด้วยเหตุนี้เอง การค้าชายตามแนวชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนในระยะหลังจึงเกิดกระบวนการค้าขายนอกระบบ กล่าวคือ ไม่ผ่านพิธีการศุลกากร และการลักลอบนำสินค้าเข้ามาในประเทศและส่งสินค้าออกนอกประเทศมากยิ่งขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาอุปสรรคทางการค้าชายแดนดังกล่าว ซึ่งในท้ายที่สุดแล้วก็กลายเป็นปัญหาของระบบการค้าชายตามแนวชายแดนจังหวัดแม่ฮ่องสอนในที่สุด

บทนำ

โครงการวิจัย

เรื่อง ศักยภาพและอุปสรรคการค้าชายแดน: จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1. ชื่อโครงการ โครงการวิจัยเรื่อง ศักยภาพและอุปสรรคการค้าชายแดน: จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การค้าชายแดนตามแนวชายแดนเป็นการค้าขายในระดับท้องถิ่นที่เกิดขึ้นบริเวณชายแดนในระหว่างประชาชน ชุมชน หรือผู้ที่ประกอบการค้าขายที่มีถิ่นภูมิลำเนาอยู่คนละประเทศ โดยที่การค้าชายแดนตามแนวชายแดนไม่จำเป็นต้องมีสัญญาทางการค้าขายระหว่างกันที่ยูกยากหรือสลับซับซ้อน อาศัยแต่เพียงความไว้นื้อเชื่อใจกันเท่านั้น ซึ่งสินค้าส่วนใหญ่ที่ทำการค้าขายกันก็จะเป็นสินค้าเกี่ยวกับอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวัน โดยมีการใช้เงินสกุลท้องถิ่นในการชำระราคา ซึ่งการค้าชายแดนตามแนวชายแดนนั้นมีทั้งการค้าขายที่ผ่านพิธีการทางศุลกากรและการค้าขายที่ไม่ผ่านพิธีการทางศุลกากร

การค้าชายแดนตามแนวชายแดนของประเทศไทยโดยเฉพาะในส่วนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น โดยที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีแนวเขตพรมแดนในทุกอำเภอติดต่อกับประเทศพม่า ราษฎรตามแนวชายแดนของประเทศไทยและประเทศพม่าจึงมีการติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกันมาเป็นเวลานานแล้ว ซึ่งการค้าชายแดนตามแนวชายแดนดังกล่าวมักจะมีลักษณะเป็นการค้าขายระหว่างประชาชนชาวไทยกับประชาชนชาวพม่าที่เป็นชนชาติส่วนน้อยที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ซึ่งชนชาติส่วนน้อยบางกลุ่มยังมีปัญหากับรัฐบาลพม่าอยู่

การค้าชายแดนตามแนวชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น ถึงแม้ว่าจะมีมูลค่าทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นเมื่อเทียบกับการค้าขายตามแนวชายแดนในสมัยอดีตก็ตาม แต่การค้าชายแดนตามแนวชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นก็ยังไม่สามารถเติบโตเทียบเท่ากับการค้าขายตามแนวชายแดนในอีกหลาย ๆ จังหวัด ซึ่งสาเหตุประการสำคัญก็คือ อุปสรรคเกี่ยวกับการค้าขายตามแนวชายแดนที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนประสบอยู่นั่นเอง ซึ่งอุปสรรคเหล่านี้เองที่เป็นตัวฉุดรั้งการพัฒนาการค้าชายแดนตามแนวชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนทำให้ไม่สามารถพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพที่มีอยู่

ด้วยเหตุนี้เอง การค้าชายแดนตามแนวชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนในระยะหลังจึงเกิดกระบวนการค้าขายนอกระบบ กล่าวคือ ไม่ผ่านพิธีการศุลกากร และการลักลอบนำสินค้าเข้ามาในประเทศและส่งออกนอกประเทศมากยิ่งขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาอุปสรรคทางการค้าชายแดนดังกล่าว ซึ่งในท้ายที่สุดแล้วก็กลายเป็นปัญหาของระบบการค้าชายแดนตามแนวชายแดนจังหวัดแม่ฮ่องสอนในที่สุด

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- (3.1) เพื่อสำรวจสถานการณ์การค้าขายตามแนวชายแดนทั้งในส่วนที่ดีและส่วนที่เป็นอุปสรรคแก่การพัฒนาการค้าในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- (3.2) เพื่อสร้างเวทีสำหรับเสนอข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหาการค้าขายตามแนวชายแดน และระดมความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชนและภาควิชาการ
- (3.3) เพื่อนำข้อเท็จจริงที่ได้รับจากข้อ 1 และข้อ 2 มาศึกษาเพื่อพัฒนาแก้ไขปัญหการค้าขายตามแนวชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนต่อไป

4. ระเบียบวิธีวิจัย

(4.1) วิธีวิจัย

เป็นการวิจัยโดยรวบรวมข้อมูลจากการแสวงหาข้อเท็จจริงและข้อมูลจากเอกสาร

(4.2) ลักษณะของงาน มุ่งเน้นการวิจัย 3 ส่วน คือ

(4.2.1) วิธีวิจัย

เป็นการวิจัยโดยรวบรวมข้อมูลจากการแสวงหาข้อเท็จจริง ข้อมูลจากเอกสาร และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง

(4.2.2) ลักษณะของงาน มุ่งเน้นการวิจัย 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 : การแสวงหาข้อเท็จจริง โดยทำการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ของการค้าขายตามแนวชายแดน และอุปสรรคในการพัฒนาการค้าขายตามแนวชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยการลงพื้นที่เพื่อสำรวจชุมชน การสัมภาษณ์จากผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรง ซึ่งจะศึกษาเฉพาะในแง่ของสถานการณ์ปัญหาของการค้าขายตามแนวชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน และแนวโน้มของปัญหาการค้าขายตามแนวชายแดนดังกล่าวในอนาคต

ส่วนที่ 2 : การวิจัยและพัฒนา โดยเป็นการนำผลการแสวงหาข้อเท็จจริงในส่วนที่ 1 มาวิเคราะห์เพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการพัฒนาโครงการวิจัยเกี่ยวกับการค้าขายตามแนวชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนอย่างเป็นระบบเพื่อให้ครอบคลุมสภาพปัญหาการค้าขายตามแนวชายแดนทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

(4.2.3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์
- การลงพื้นที่เพื่อสำรวจข้อเท็จจริงในชุมชน
- การวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร

(4.2.4) แหล่งข้อมูล

- ข้อมูลจากหน่วยงานของภาครัฐและภาคเอกชน เช่น สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(สศช.)กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ตำรวจตระเวนชายแดน สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน หอการค้าจังหวัดแม่ฮ่องสอน และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายตามแนวชายแดน รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกจากนักวิชาการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักธุรกิจ พ่อค้า
- เอกสาร หนังสือ ตำรา งานวิจัย และบทความทางวิชาการ ที่เกี่ยวกับการค้าขายตามแนวชายแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศพม่า จากทั้งในและต่างประเทศ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน

5. ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาประเด็นข้อเท็จจริงของศักยภาพและอุปสรรคการค้าขายตามแนวชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเพื่อวิเคราะห์หาข้อเท็จจริงเพื่อการพัฒนาในการแก้ไขปัญหาต่อไป โดยเน้นการศึกษาประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

- (5.1) ศักยภาพในการค้าขายตามแนวชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้านของจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- (5.2) สภาพปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการค้าขายตามชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งสภาพปัญหาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและสภาพปัญหาที่อาจจะเกิดในอนาคต

6. สถานที่ทำการทดลอง และ/หรือเก็บข้อมูลวิจัย

จังหวัดแม่ฮ่องสอน

7. ระยะเวลาทำการวิจัย

6 เดือน

8. ข้อจำกัดในงานวิจัย

- (8.1) เนื่องจากระยะเวลาในการศึกษาวิจัยมีเพียง 6 เดือนเท่านั้น ดังนั้น จึงอาจจะมีข้อเท็จจริงบางประการที่ทางคณะผู้วิจัยไม่สามารถลงลึกในรายละเอียดได้มากเท่าที่ควร

- (8.2) การเดินทางลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ไม่สามารถกระทำได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้เนื่องจากอยู่ในช่วงฤดูฝนของ จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- (8.3) การค้าชายแดนในส่วนของสินค้า"บริการ"ยังไม่เป็นที่รับรู้และเข้าใจจากหน่วยงาน ในพื้นที่เท่าที่ควร ประกอบการยังไม่มีหน่วยงานที่ทำการรวบรวมข้อมูลด้านนี้ เป็นการเฉพาะ ดังนั้น ข้อมูลเกี่ยวกับการค้าชายแดนในส่วนนี้จึงไม่สามารถเสนอ ได้อย่างเต็มที่

9. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- (9.1) ทราบสถานการณ์ข้อเท็จจริงการค้าชายตามแนวชายแดนทั้งในส่วนที่ดีและส่วน ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการค้าในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- (9.2) เกิดการพัฒนาโครงการวิจัยเกี่ยวกับการค้าชายตามแนวชายแดนในจังหวัด แม่ฮ่องสอนอย่างเป็นระบบเพื่อให้ครอบคลุมสภาพปัญหาการค้าชายตามแนว ชายแดนทั้งในปัจจุบันและในอนาคต
-

บทที่ 1

ลักษณะทั่วไปของการค้าชายแดน (Border Trade)

การค้าชายแดนในอดีตนั้นมักเป็นการค้าขายเพื่อดำรงชีวิตประจำวันของประชาชนที่อาศัยอยู่ตามแนวตะเข็บชายแดนของประเทศที่ประชิดติดกัน ดังนั้น จึงไม่มีกฎเกณฑ์หรือระเบียบทางกฎหมายใด ๆ มากำหนดการค้าระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ

ต่อมาการค้าชายแดนดังกล่าวได้พัฒนาไปจากเดิม กล่าวคือ จากการทำการค้าเพื่อดำรงในชีวิตรประจำวันก็กลายเป็นการค้าในเชิงพาณิชย์ ในขณะเดียวกันผู้ประกอบการค้าก็มีการขยายตัวเพิ่มขึ้น จากเดิมที่มีอยู่เฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนตามแนวชายแดนก็ขยายเป็นการค้านอกชุมชนหรือระหว่างชุมชนตามลำดับ

ดังนั้น ก่อนที่จะกล่าวถึงศักยภาพและอุปสรรคการค้าชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ควรทำความเข้าใจความหมายและลักษณะทั่วไปของการค้าชายแดนก่อน เพื่อเป็นพื้นฐานนำไปสู่ภาพการค้าชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนต่อไป

(1) ความหมายของ “การค้าชายแดน”

จากการค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับการค้าชายแดนปรากฏว่ามีผู้ให้ความหมายของคำว่า “การค้าชายแดน” ไว้คล้ายกัน กล่าวคือ

“การค้าชายแดน”¹ หมายถึง การค้าที่เกิดขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ ของประชาชน หรือผู้ประกอบการค้าที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัด อำเภอ หมู่บ้าน ที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้ทำการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างประชาชนที่อยู่อาศัยตามบริเวณชายแดนของทั้งสองฝ่าย โดยมีมูลค่าครั้งละไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่มีความจำเป็นต่อชีวิตรประจำวัน เช่น สินค้าอุปโภค บริโภค สินค้าเกษตรบางชนิด และสินค้าที่หาได้จากธรรมชาติ เช่น ขงป้า ซากสัตว์ เป็นต้น เป็นการค้าที่มีกรรมวิธีไม่ยุ่งยาก และมีความสะดวกรวดเร็ว การค้าชายแดนนี้ทั้งถูกกฎหมายโดยผ่านด่านศุลกากร และลักลอบค้าหรือการค้าสินค้าที่ผิดกฎหมาย

“การค้าชายแดน”² หมายถึง การค้าที่เกิดขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ ของประชาชน หรือผู้ประกอบการค้าที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัด อำเภอ หมู่บ้านที่มีเขตติดต่อกับประเทศ

¹ อธิพัล ช้างหล้า, นักวิชาการพาณิชย์ 9 ชช, กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, การส่งเสริมการค้าชายแดนไทย-พม่า, เอกสารเผยแพร่ในการสัมมนา “พลิกโฉมหน้าใหม่แม่สอด หน้าด่านเศรษฐกิจอีสต์เวสต์ คอร์ริดอร์” โรงแรมเซนทรัล แม่สอดฮิลล์ อ.แม่สอด จ.ตาก วันศุกร์ที่ 23 กันยายน 2548, หน้า 1.

² คำอธิบายของกรมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ อ้างในอนุช อาภาภิรม, หัวหน้าโครงการข่าวสารทิศทางการค้าไทย (TTMP), ประเทศไทย 2543: โบกมือลาโลกาภิวัตน์. จัดทำโดยโครงการ

เพื่อนบ้าน ได้ทำการซื้อ ขาย แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างประชาชนที่อาศัยตามบริเวณชายแดนของทั้งสองฝ่าย ส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าอุปโภคบริโภค สินค้าเกษตรบางชนิด และสินค้าที่หาได้จากธรรมชาติ เช่น ของปลา ซากสัตว์ เป็นต้น เป็นการค้าที่มีกรรมวิธีไม่ยุ่งยาก และรวดเร็ว การค้าชายแดนมีทั้งถูกกฎหมายและลักลอบ"

"การค้าชายแดน"³ หมายถึง การค้าที่เกิดขึ้นในรูปแบบต่างๆของประชาชนหรือผู้ประกอบการค้าที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัด อำเภอ หมู่บ้าน ที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้ทำการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างประชาชนที่อยู่อาศัยตามบริเวณชายแดนของทั้งสองฝ่าย โดยมีมูลค่าครั้งละไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่มีความจำเป็นต่อชีวิตประจำวัน เช่น สินค้าอุปโภคบริโภค สินค้าเกษตรบางชนิด และสินค้าที่หาได้จากธรรมชาติ เช่น ของปลา ซากสัตว์ เป็นต้น เป็นการค้าที่มีกรรมวิธีไม่ยุ่งยากและมีความสะดวกรวดเร็ว การค้าชายแดนมีทั้งที่ดำเนินการผ่านพิธีการศุลกากร และไม่ผ่านพิธีการศุลกากร การค้าสินค้าที่ผิดกฎหมายที่มีผลกระทบต่อความมั่นคง ยาเสพติด สินค้าปลอม สินค้าเสื่อมคุณภาพ สินค้าต้องห้าม

"การค้าชายแดน"⁴ หมายถึง รูปแบบการค้าที่ประชาชนชาวบ้านประกอบกิจการค้าชายแดนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดซึ่งมีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน การแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน ส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่จำเป็นต่อชีวิตประจำวัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบรรเทาความเดือดร้อน ขาดแคลนของประชาชนตามแนวชายแดน

"การค้าชายแดน"⁵ หมายถึง การค้าขนาดเล็กและขนาดกลางของประชาชนหรือผู้ประกอบการที่อยู่ใกล้บริเวณชายแดน ส่วนใหญ่มักเป็นสินค้าอุปโภคบริโภค สินค้าทางการเกษตรและของป่า"

ดังนั้น จากความหมายของคำว่า "การค้าชายแดน" ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการค้าชายแดนเป็นการค้าที่เกิดขึ้นจากประชาชนที่อยู่ในบริเวณชายแดนของรัฐที่มีพรมแดนประชิดติดกัน ด้วยเหตุนี้แม้ว่า "การค้าชายแดน" กับ "การค้าระหว่างประเทศ" จะมีบริบทที่เหมือนกัน กล่าวคือ เป็นการค้าที่เกิดขึ้นจากบุคคลที่อยู่ต่างประเทศหรือระหว่างประเทศ

ข่าวสารทิศทางประเทศ(TTMP) โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.),2544. หน้า 18.

³สำนักงานพาณิชย์จังหวัดจันทบุรี 2548,[Online].Available:URL:<http://www.moc.go.th/opscenter/jr/index.html>.

⁴สำนักพัฒนานโยบาย กระทรวงพาณิชย์,มาตรการและระบบสารสนเทศกรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์,การค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน,หน้า 1.

⁵อนุช อาภาภิรม,อ้างแล้ว,หน้า 6.

⁶การค้าระหว่างประเทศ หมายถึง กิจกรรมที่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการกันระหว่างประเทศ ,[Online].Available:URL:http://www.sut.ac.th/ist/GE/web/man_3_4_7/man_envi_and_man_economics.rtf.

แต่ “การค้าชายแดน” กับ “การค้าระหว่างประเทศ” ก็ยังมีความแตกต่างตรงที่การค้าชายแดนจะเกิดขึ้นในบริเวณแนวตะเข็บชายแดนของรัฐที่ประชิดติดกันเท่านั้น หรืออาจกล่าวได้ว่าการค้าชายแดนแม้เป็นส่วนหนึ่งของการค้าระหว่างประเทศ แต่การค้าชายแดนจะมีความหมายแคบกว่าการค้าระหว่างประเทศตรงที่การค้าชายแดนจะเกิดขึ้นในบริเวณแนวตะเข็บชายแดนของรัฐที่ประชิดติดกัน

และจากพัฒนาการของระบบการค้าชายแดนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้เจริญก้าวหน้าเป็นอย่างมาก ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าควรที่จะมีการศึกษาความแตกต่างของ “การค้าชายแดน” กับ “การค้าระหว่างประเทศ” ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากความตกลงทั้งหลายที่ประเทศไทยได้ทำไว้กับนานาประเทศหรือองค์การระหว่างประเทศ เช่น องค์การการค้าโลก (WTO) นั้น มีบางเรื่องหรือบางกรณีที่ไม่นำมาใช้กับกรณีของการค้าชายแดน

(2) ลักษณะทั่วไปของ “การค้าชายแดน”

การค้าชายแดนถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการค้าระหว่างประเทศ แต่การค้าชายแดนก็ต่างจากการค้าระหว่างประเทศตรงที่ “การค้าชายแดน” เกิดขึ้นเนื่องจากผู้บริโภคในประเทศหนึ่งข้ามพรมแดนมาซื้อสินค้าในอีกประเทศหนึ่งเพื่อนำกลับไปบริโภคโดยตรง

แต่ถ้าเป็น “การค้าระหว่างประเทศ” ก็จะมีกระบวนการขนส่งสินค้าจากประเทศต้นทางไปสู่แหล่งกระจายสินค้าในประเทศปลายทาง ก่อนที่จะกระจายสู่มือผู้บริโภคในประเทศปลายทางต่อไป

ด้วยเหตุนี้ จึงมีการผ่อนผันกฎระเบียบการค้าชายแดนเพื่อให้การซื้อขายสินค้าดำเนินไปโดยไม่กระทบต่อภาพรวมการค้าระหว่างประเทศ

และเมื่อกลับมาพิจารณาการการค้าชายแดนของประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านปรากฏว่า การค้าชายแดนที่เกิดขึ้นมีการพัฒนาการจากอดีตที่เป็นเพียงการค้าชายเพื่อดำรงชีวิตประจำวันมาเป็นการค้าชายเชิงพาณิชย์มากขึ้น จึงทำให้การค้าชายแดนมีลักษณะเหมือนกับการค้าระหว่างประเทศ แต่ก็ยังเรียกว่า “การค้าชายแดน” อยู่ ทั้งนี้ เพราะว่าการซื้อขายดังกล่าวเกิดขึ้นตรงบริเวณชายแดนนั่นเอง

(2.1) รูปแบบของการค้าชายแดน

การค้าชายแดนในระยะเริ่มแรกเป็นการค้าขายที่ทำกันในพื้นที่ที่มีพรมแดนที่ติดต่อกันระหว่างสองประเทศ แต่เมื่อเวลาผ่านไป การค้าชายแดนได้มีการพัฒนาและปรับเปลี่ยนรูปแบบจากเดิมที่เป็นการค้าเพื่อการดำรงชีวิตมาเป็นการค้าในเชิงพาณิชย์ ในขณะเดียวกันพื้นที่ที่ค้าขายก็ไม่ได้จำกัดเฉพาะแนวตะเข็บชายแดนของรัฐที่อยู่ประชิดติดกันเท่านั้น แต่ขยายไปถึงกรณีที่ประเทศที่สามได้อาศัยพรมแดนเป็นช่องทางผ่านสินค้าที่ทำการค้าขายด้วย

สำหรับรูปแบบการค้าชายแดนนั้นสามารถแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบใหญ่ๆดังนี้

(2.1.1) การค้าชายแดนโดยแท้ เป็นการค้าขายของประชาชนที่อาศัยอยู่ตามแนวตะเข็บชายแดนที่ติดกัน สินค้าที่ทำการซื้อขายหรือแลกเปลี่ยน โดยส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคและบริโภคที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตประจำวัน

(2.1.2) การค้าชายแดนในระบบพิธีการศุลกากร แบ่งเป็น

- การค้าในระบบ (ผ่านพิธีการศุลกากร)⁷ เป็นการค้าที่ดำเนินการตามขั้นตอนข้อกำหนดของทางการในการดำเนินการเสียภาษีศุลกากร

- การค้านอกกระบวน (ไม่ผ่านพิธีการศุลกากร) ซึ่งมีทั้งการค้าขายที่ถูกกฎหมายและไม่ถูกกฎหมาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเจตนาและปัจจัยแวดล้อมต่างๆ

เช่น หากเป็นการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าในวงเงินและในพื้นที่ที่ทางการกำหนดไว้ เช่น การค้าขายภายในบริเวณจุดผ่อนปรนการค้า ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ทางการผ่อนปรนในเรื่องระเบียบพิธีการทางการค้า ทั้งนี้เพื่อบรรเทาความสะดวกให้กับประชาชนของทั้งสองประเทศสามารถซื้อขายสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน กรณีนี้ถือเป็นการค้าที่ถูกกฎหมาย⁸

แต่ถ้าเป็นการค้าขายที่มีเจตนาหลีกเลี่ยงการทำพิธีการศุลกากรหรือเสียภาษี หรือลักลอบทำการค้า กรณีนี้ถือว่าเป็นการค้าที่ไม่ถูกกฎหมาย⁹ ส่วนใหญ่มักทำกันเป็นขบวนการใหญ่ โดยมีกลุ่มทุนการเมืองและอิทธิพลท้องถิ่นหนุนหลังโดยเป็นการจำหน่ายสินค้าเถื่อนต่างๆ ทั้งทางภาคการเกษตรและด้านอุตสาหกรรม

(2.1.3) การค้าผ่านชายแดน (Cross-border Trade)

เป็นการค้าที่เกิดขึ้นในรูปแบบต่างๆโดยประชาชนหรือผู้ประกอบการค้าจากประเทศที่หนึ่งส่งผ่านประเทศที่สองไปยังประเทศที่สาม หรือจากประเทศที่สามผ่านแดนประเทศที่สองมายังประเทศที่หนึ่ง ทั้งนี้แต่ละประเทศจะต้องยินยอมให้มีการขนส่งสินค้าผ่านแดนกันได้¹⁰

ตัวอย่างเช่น กรณีที่ประเทศไทยส่งสินค้าผ่านประเทศพม่าไปขายยังประเทศอินเดีย หรือกรณีที่ประเทศมาเลเซียส่งสินค้าผ่านจังหวัดแม่ฮ่องสอนไปยังประเทศพม่า เป็นต้น

(2.2) สินค้าตามแนวชายแดน

สำหรับสินค้าที่ทำการค้าขายตามแนวชายแดนนั้น แบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ กล่าวคือ

(2.2.1) การค้าชายแดนสินค้า (Border Trade of Goods)

⁷อนุช อาภาภิรม,อ้างแล้ว,หน้า 18.

⁸วัชรินทร์ ยงศิริ,“การค้าชายแดนไทยกับอนุภาคแม่น้ำโขง”,สถาบันเอเชียศึกษา,จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547,หน้า 5.

⁹จิตติมา คุปตานนท์,การค้าชายแดนกับเพื่อนบ้าน 5 ประเทศมาเลเซีย พม่า จีนตอนใต้ ลาวและกัมพูชา, โดยสำนักงานภาคและสายนโยบายการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย, สิงหาคม 2548,หน้า 2-3.

¹⁰อิทธิพล ช่างหล้า,อ้างแล้ว,หน้า 2.

(2.2.2) การค้าชายแดนบริการ (Border Trade of Services)

การค้าสินค้าบริการ หมายถึง กระบวนการผ่านบริการจากผู้ให้บริการถึงผู้รับบริการ เนื่องจากว่าธรรมชาติของสินค้าบริการนั้นไม่สามารถจับต้องได้ การผลิตและการบริโภคมักจะเกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน¹¹

สำหรับประเภทของสินค้าบริการสามารถแบ่งได้เป็น 12 ประเภท¹² ดังนี้

- บริการด้านธุรกิจ ได้แก่ บริการวิชาชีพ¹³ บริการเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ บริการด้านวิจัยและพัฒนา บริการเกี่ยวกับบอสังหาริมทรัพย์ บริการให้เช่าหรือเช่าซื้อ และอื่นๆ
- บริการด้านสื่อสารคมนาคม ได้แก่ บริการเกี่ยวกับไปรษณีย์ การสื่อสารโทรคมนาคม โสตทัศน และอื่นๆ
- บริการด้านก่อสร้างและวิศวกรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การก่อสร้างอาคาร วิศวกรรมโยธา งานติดตั้ง งานเกี่ยวกับการประกอบอาคาร และอื่นๆ
- บริการด้านการจัดจำหน่าย ได้แก่ บริการเกี่ยวกับตัวแทนจำหน่าย คำส่ง คำปลีก บริการเกี่ยวกับแฟรนไชส์ และอื่นๆ
- บริการด้านการศึกษา ได้แก่ บริการการศึกษาชั้นประถม การศึกษาชั้นมัธยม การศึกษาระดับสูง การศึกษาผู้ใหญ่ และบริการการศึกษาอื่นๆ
- บริการด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ บริการกำจัดของเสีย กำจัดขยะ บริการเกี่ยวกับสุขอนามัย และอื่นๆ
- บริการด้านการเงิน ได้แก่ บริการเกี่ยวกับการประกันภัย การธนาคารและสถาบันการเงินอื่นๆ และบริการเสริมด้านการเงิน
- บริการด้านสุขภาพและบริการทางสังคม ได้แก่ บริการด้านโรงพยาบาล บริการเกี่ยวกับสุขภาพประเภทอื่นๆ/บริการสังคม และอื่นๆ
- บริการด้านการท่องเที่ยวและบริการที่เกี่ยวข้อง องค์การการค้าโลก (WTO) ได้จำแนกประเภทบริการสาขาท่องเที่ยวออกเป็น 4 สาขาย่อย¹⁴ คือ

¹¹การเจรจาเปิดตลาดการค้าบริการในองค์การการค้าโลก, สำนักเจรจาการค้าบริการ, กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, มีนาคม 2548 และพรเทพ เบาอภิกุล, GATS ความตกลงว่าด้วยการค้าบริการ, เอกสารวิชาการหมายเลข 3 พฤษภาคม 2548, โครงการ WTO WATCH (จับกระแสองค์การการค้าโลก), หน้า 39.

¹²โดยเป็นไปตามความตกลงทั่วไปว่าด้วยการค้าบริการ (General Agreement on Trade in Service-GATS) ซึ่งเป็นหนึ่งในความตกลงขององค์การการค้าโลก (WTO) ที่ประเทศสมาชิกทุกประเทศรวมทั้งประเทศไทยต้องปฏิบัติตาม โดยประเภทของ“บริการ”นี้ อ้างอิงจากการจำแนกประเภทของ“บริการ”ใน UN Central Product Classification (CPC).

¹³รวมถึงบริการเกี่ยวกับกฎหมาย บัญชี สถาปัตยกรรม และวิศวกรรม.

- โรงแรมและภัตตาคาร รวมทั้งบริการจัดเตรียมอาหารและเครื่องดื่มนอกสถานที่ (catering services):CPC 641-643
- ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและตัวแทนท่องเที่ยว (Travel agencies and tour operators services):CPC 7471
- ไกด์ท่องเที่ยว (Tourist guides services):CPC 7472
- บริการท่องเที่ยวอื่นๆ (Others)
- บริการด้านนันทนาการ วัฒนธรรม และการกีฬา¹⁵ ได้แก่ บริการด้านความบันเทิง บริการสำนักข่าวสาร บริการด้านห้องสมุดพิพิธภัณฑ์และวัฒนธรรมอื่นๆ บริการด้านการกีฬาและนันทนาการ และอื่นๆ
- บริการด้านการขนส่ง ได้แก่ บริการขนส่งทางรถไฟ ทางถนน ทางอากาศ ทางทะเล ทางท่อ บริการเสริมสำหรับการขนส่งทุกรูปแบบ และอื่นๆ
- บริการอื่น ๆ ได้แก่ บริการอื่นๆ ที่ไม่ได้รวมอยู่ในข้อใดดังกล่าวข้างต้น

การค้าบริการมีลักษณะที่แตกต่างจากการค้าสินค้า เนื่องจากการค้าสินค้าเป็นการนำสินค้าเข้าหรือออกจากพรมแดนของประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่ง โดยตัวสินค้าเป็นสิ่งที่ผู้ประกอบการสามารถตรวจสอบหรือหาค่าสถิติได้ง่าย

ในขณะที่สินค้าบริการถือเป็นนามธรรมไม่สามารถจับต้องได้ เช่น บริการโทรคมนาคม ไปรษณีย์ โทรเลข บริการทางแพทย์ โรงแรม เป็นต้น และเนื่องจากบริการของต่างประเทศอาจเกิดขึ้นภายในประเทศผู้รับบริการเองโดยไม่ได้นำเข้าบริการข้ามพรมแดนก็ได้ การวัดมูลค่าการค้าบริการจึงทำได้ค่อนข้างยาก และข้อมูลสถิติที่เก็บได้อาจไม่ครอบคลุมบริการทั้งหมด¹⁶

¹⁴โครงการศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา (ไฟกัส), รายละเอียดและความสำคัญของการเปิดเสรีการค้าบริการ, [Online]. Available: URL: http://www.thaico.net/b_thaiact/tsc_14jan46.html และ การเจรจาเปิดตลาดบริการสาขาท่องเที่ยว สำนักเจรจาการค้าบริการ,กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กุมภาพันธ์ 2547,หน้า 1.

¹⁵ไม่รวมบริการโสตทัศน.

¹⁶ทั้งนี้เนื่องการค้าบริการนั้นมีทั้งหมด 4 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 (Mode 1): การขายบริการข้ามพรมแดน (Cross-border Supply) หมายถึง การค้าบริการข้ามพรมแดน โดยผู้ให้บริการและผู้รับบริการอยู่คนละประเทศ ซื้อขายบริการโดยผ่านทางสื่อ เช่น บริการการศึกษาต่อทางไกล การให้คำปรึกษาผ่านทาง internet หรืออย่างเช่น บริษัทผลิตไฟฟ้าของเม็กซิโก จ่ายไฟฟ้าข้ามพรมแดนให้กับเมืองแคลิฟอร์เนีย หรือการให้บริการจองที่พักและโฆษณาการให้บริการด้านท่องเที่ยวผ่านทางอินเทอร์เน็ต การให้บริการที่ปรึกษา การซื้อประกันภัย การศึกษาทางไกล เป็นต้น

รูปแบบที่ 2 (Mode 2): บุคคลผู้ถือสัญชาติตนเข้าไปใช้บริการในต่างประเทศ (Consumption Abroad) หมายถึง การค้าที่ผู้รับบริการเดินทางออกนอกประเทศของตนเพื่อไปใช้บริการในอีกประเทศหนึ่ง เช่น ชาวต่างประเทศเดินทางมารับบริการสุขภาพในประเทศไทย หรือคนไทยเดินทางไปรักษา หรือไปศึกษา

ดังนั้น ทางคณะผู้วิจัยเห็นว่าควรที่จะมีการศึกษาถึงรูปแบบของการค้า“บริการ”ในการค้าชายแดนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการค้า“บริการ”บางประเภทเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้การค้าชายแดนเจริญเติบโต ตัวอย่างเช่น “บริการ”ด้านการขนส่งคมนาคม และ“บริการ”ด้านการเงิน เป็นต้น

(2.3) ช่องทางการค้า

“ช่องทางการค้า”เป็นหนึ่งในปัจจัยของการค้าชายแดนตามแนวชายแดน เพราะโดยปกติประชาชนหรือผู้ประกอบการจำเป็นที่จะต้องใช้ช่องทางการค้าที่รัฐกำหนดไว้สำหรับการค้าชายแดนตามแนวชายแดนเท่านั้น

แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการค้าชายแดนตามแนวชายแดนของประชาชนที่อยู่ติดกันอาจทำให้เกิดช่องทางตามธรรมชาติที่ประชาชนใช้เดินทางไปมาหาสู่เพื่อทำการค้าขายสินค้ากัน ซึ่งเรียกช่องทางนี้ว่า “จุดผ่านแดนถาวรตามสภาพภูมิประเทศ” (Geography Crossing Point) หรือ “ช่องทางธรรมชาติ”

สำหรับช่องทางการค้าที่มีการนำเข้าและส่งออกสินค้าชายแดนของประเทศไทยนั้นมี 6 ประเภท ดังนี้

(2.3.1) จุดผ่านแดนถาวร (Permanent Crossing Point)¹⁷

เป็นจุดผ่านแดนที่รัฐบาลไทยและรัฐบาลของประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกันประกาศเปิดให้มีการสัญจรไปมาทั้งบุคคลและสิ่งของ โดยทั่วไปแล้วจุดผ่านแดนถาวรจะมีการดำเนินงานเรื่องการตรวจคนเข้าเมืองและพิธีการศุลกากรตามกฎหมายของทั้งสองประเทศ เป็นจุดที่มีการสัญจรสินค้าเข้าและออกเป็นการทั่วไป

การประกาศเปิดจุดผ่านแดนถาวรจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522¹⁸

ในต่างประเทศ การเดินทางไปท่องเที่ยวในต่างประเทศ รวมถึงการนำทรัพย์สินออกไปรับบริการในต่างประเทศด้วย เช่น การนำเครื่องบินไปซ่อม เป็นต้น

รูปแบบที่ 3 (Mode 3): ผู้ให้บริการต่างชาติเข้ามาจัดตั้งธุรกิจให้บริการในประเทศ (Commercial Presence) หมายถึง ผู้ค้าบริการจากประเทศหนึ่ง เข้าไปลงทุนตั้งหน่วยธุรกิจในอีกประเทศหนึ่งเพื่อผลิตบริการขายให้แก่ผู้ซื้อบริการในประเทศนั้น ๆ เช่น ชาวต่างประเทศลงทุนตั้งหรือซื้อหุ้นร้านค้าขนาดใหญ่ในประเทศไทย การเข้ามาจัดตั้งธุรกิจร้านอาหาร/ภัตตาคาร โรงแรม เป็นต้น

รูปแบบที่ 4 (Mode 4): บุคลากรต่างชาติเข้ามาให้บริการในประเทศ (Presence of Natural Persons) หมายถึง การที่บุคคลจากประเทศหนึ่งเข้าไปขายบริการในอาชีพหรือวิชาชีพในสาขาบริการต่าง ๆ ในอีกประเทศหนึ่งเป็นการชั่วคราว เช่น บริษัทในสหรัฐฯ ส่งผู้จัดการเข้ามาคุมสำนักงานสาขาในประเทศไทย หรือแพทย์จากประเทศหนึ่งเข้าไปทำงานในโรงพยาบาลในอีกประเทศหนึ่ง พ่อครัว นักกฎหมาย นักบัญชี ผู้บริหาร เป็นต้น

¹⁷ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดจันทบุรี 2548, [Online]. Available: URL: <http://www.moc.go.th/opscenter/jr/index.html>.

เช่น จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านคลองลึก ตำบลท่าข้าม อำเภอ อรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว โดยด่านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ¹⁹ ได้เปิดเป็นจุดผ่านแดนถาวร เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2540 ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย โดยเปิดตามความตกลงระหว่างรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทยกับรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชาว่าด้วยการสัญจรข้ามแดนระหว่างประเทศ โดยได้ลงนามร่วมกันเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2540

ตัวอย่าง : ภาพจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก ตั้งอยู่ที่บ้านคลองลึก ตำบลท่าข้าม อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

(2.3.2) จุดผ่านแดนชั่วคราว (Temporary Crossing Point)²⁰

เป็นจุดผ่านแดนที่ทางราชการไทยเปิดให้มีการสัญจรไปมาของบุคคลและหรือสิ่งของในห้วงเวลาที่แน่นอน ปกติจะเปิดเป็นคราวๆไป โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะและสิ้นสุดตามห้วงเวลา

การเปิดจุดผ่านแดนชั่วคราวเป็นอำนาจของกระทรวงมหาดไทยที่จะประกาศปิด โดยต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะอนุกรรมการพิจารณาเปิดจุดผ่านแดนของสมาคมความมั่นคงแห่งชาติก่อน โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522²¹

¹⁸ กระทรวงมหาดไทยประกาศเปิดโดยอาศัยมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2519.

¹⁹ ด่านตรวจคนเข้าเมืองอำเภออรัญประเทศ, ช่องทางอนุญาตตามพระราชบัญญัติ คนเข้าเมือง 2522, [Online], Available: URL: http://www.aranimmigration.com/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1

²⁰ อำนาจในการเปิด-ปิดจุดผ่านแดน(ถาวรและชั่วคราว)นั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยใช้อำนาจตามมาตรา 11 และมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522.

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อมีสถานการณ์ที่กระทบต่อความมั่นคง ความปลอดภัยบริเวณชายแดน หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านความมั่นคงในพื้นที่ก็สามารถที่จะรับการเข้า-ออกบริเวณจุดผ่านแดนฯได้เป็นการชั่วคราวจนกว่าสถานการณ์เป็นปกติโดยไม่ต้องประกาศปิดจุดผ่านแดนฯโดยอาศัยอำนาจจากพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ.2457.

²¹ กระทรวงมหาดไทยประกาศเปิดโดยอาศัยมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2525.

(2.3.3) จุดผ่อนปรนการค้า (Check Point for Border Trade)

การเปิดจุดผ่อนปรนการค้าเป็นอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัดโดยความเห็นชอบของกระทรวงมหาดไทย มีวัตถุประสงค์ทางด้านมนุษยธรรม ส่งเสริมความสัมพันธ์ในระดับท้องถิ่น ตลอดจนการค้าขายสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภค และการสัญจรไปมาของประชาชน

การกำหนดประเภทสินค้า ระยะเวลาเปิด และมาตรการควบคุมการเดินทางเข้า-ออก เป็นอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัด²²

ตัวอย่าง : ภาพจุดผ่อนปรนบ้านหนองปรือ ตั้งอยู่ที่ตำบลผ่านศึก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว เปิดเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2541²³

(2.3.4) จุดผ่านแดนล้าลองตามสภาพภูมิประเทศ (Geography Crossing Point)²⁴

เป็นจุดผ่านเข้า-ออกของประชาชนทั้งสองประเทศซึ่งเป็นไปโดยธรรมชาติ มิได้มีหลักฐานการรับรองจากทางราชการของทั้งสองฝ่าย ส่วนใหญ่จะเป็นจุดผ่านของสินค้าที่ผิดกฎหมาย

(2.3.5) ทางอนุมติเฉพาะคราวตามกฎหมายศุลกากร

เป็นช่องทางการค้าที่เปิดสำหรับนิติบุคคลเพื่อทำการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านที่มีเขตแดนทางบกติดต่อกันโดยไม่จำกัดมูลค่าทางการค้า และมีหน่วยงานของกรมศุลกากรที่รับผิดชอบในพื้นที่กำหนดช่องทางและเส้นทางขนส่งสินค้าไปยังที่ทำการศุลกากร เป็นการเฉพาะคราวนอกเหนือจากช่องทางและเส้นทางปกติที่กำหนดไว้โดยกฎกระทรวงการคลัง ณ จุดผ่านแดนถาวร

²² การเปิดจุดผ่อนปรนการค้านี้ไม่เป็นไปตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522.

²³ ด้านตรวจคนเข้าเมืองอำเภออรัญประเทศ, ช่องทางอนุญาตตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง 2522 [Online]. Available: URL: http://www.aranimmigration.com/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1.

²⁴ สำนักพัฒนานโยบาย, มาตรการและระบบสารสนเทศ, กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, การค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน, หน้า 1.

(2.3.6) ด้านศุลกากร²⁵

เป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญต่อระบบการค้าระหว่างประเทศและการค้าชายแดนสินค้าที่ผ่านเข้า-ออกด้านถือว่าถูกต้องตามกฎหมาย ทั้งนี้เพราะต้องดำเนินการผ่านพิธีการที่ด้านศุลกากรเท่านั้น

(2.4) การผ่านเข้า-ออกช่องทางการค้า²⁶

การกำหนดเปิดจุดผ่านแดนหรือช่องทางการค้าระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านเป็นเรื่องที่ต้องมีการพิจารณาทั้งในระดับท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ ทั้งนี้เพราะมีผลกระทบทั้งด้านความมั่นคง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม

ในการกำหนดเปิดจุดผ่านแดนหรือช่องทางการค้านั้น เหนือสิ่งอื่นใดคือ การคำนึงถึงประโยชน์ของชาติ การดำเนินการต้องปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลเป็นสำคัญ ดังนั้น ประชาชนหรือผู้ประกอบการที่จะผ่านจุดผ่านแดนหรือช่องทางการค้าจึงต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบต่างๆที่ประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกันกำหนดในรูปแบบของ “บัตรผ่านแดน” หรือ “หนังสือผ่านแดน”

การออก “บัตรผ่านแดน”²⁷ มีกรอบการปฏิบัติภายใต้ความตกลงที่ประเทศไทยทำไว้กับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งมีดังนี้

- ความตกลงว่าด้วยการข้ามแดนระหว่างประเทศไทย-ประเทศพม่า เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2540
- ความตกลงว่าด้วยการสัญจรข้ามแดนระหว่างประเทศไทย-ประเทศกัมพูชา เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2540
- ความตกลงว่าด้วยการเดินทางข้ามแดนระหว่างประเทศไทย-ประเทศลาว เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2540
- ความตกลงว่าด้วยการจราจรข้ามแดนระหว่างประเทศไทย-มลายู อังกฤษ
- ประกาศกระทรวงมหาดไทยลงวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2541 เรื่องการออกหรือต่ออายุหนังสือผ่านแดน

²⁵ สำนักพัฒนานโยบาย, อ้างแล้ว, หน้า 1.

²⁶ ส่วนกิจการชายแดนและผู้อพยพ (สช.), เอกสารแนะนำหน่วยงาน, ประสิทธิ์ บุญลิขิต ผู้อำนวยการส่วนกิจการชายแดนและผู้อพยพ ที่ตั้งกรมการปกครอง ชั้น 5 ถนนอังษฐานค์ เขตพระนคร กทม. 10200 โทร. 0-2221-7348, 0-2222-3945 ต่อ 26, 38.

²⁷ ♦ ประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2541 เรื่องการออกหรือต่ออายุหนังสือผ่านแดน

♦ หนังสือด่วนมาก ที่ มท 0205.1/ว 3011 ลว 28 ต.ค. 2541

♦ หนังสือด่วนที่สุด ที่ มท 0205.1/ว3147 ลว 3 พ.ย. 2542

♦ หนังสือที่ มท 0308.2/ว 740-742 ลว 28 เม.ย. 2546.

รัฐบาลไทย²⁸ กับรัฐบาลพม่า รัฐบาลลาวและรัฐบาลกัมพูชาได้ร่วมลงนามในความตกลงว่าด้วยการสัญจรข้ามแดนกับประเทศพม่า ประเทศลาว และประเทศกัมพูชาในระหว่างการเยือนของฯพณฯนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ.2540 วันที่ 20 และ 21 มิถุนายน พ.ศ.2540 ตามลำดับ ซึ่งมีผลบังคับใช้ 90 วันหลังวันลงนาม คือในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ.2540 วันที่ 19 และ 20 กันยายน พ.ศ.2540 ตามลำดับ

ในส่วนของระเบียบปฏิบัติตามความตกลงสำหรับประเทศลาว ประเทศพม่า และประเทศกัมพูชามีความแตกต่างในเรื่องต่างๆ ดังนี้

(1) ประเภทหนังสือผ่านแดน

ประเทศพม่าและประเทศลาวมีหนังสือผ่านแดน 2 ประเภท คือ

- หนังสือผ่านแดน (Border Pass) ใช้กับบุคคลที่อยู่ในพื้นที่ชายแดน หนังสือผ่านแดนของประเทศพม่ามีอายุ 2 ปี ส่วนประเทศลาวมีอายุ 1 ปี
- หนังสือผ่านแดนชั่วคราว (Temporary Border Pass) ใช้กับบุคคลที่อยู่นอกพื้นที่ชายแดน โดยใช้ได้ครั้งเดียว

การใช้ “บัตรผ่านแดน”²⁹ เพื่อการเดินทางเข้าประเทศลาวใช้ได้ไม่เกิน 3 วัน 2 คืน และต้องไม่เดินทางไปแขวงอื่น การทำบัตรผ่านแดนทำที่ศาลากลางจังหวัดที่มีชายแดนติดกับประเทศลาว³⁰

สำหรับทางด้านประเทศกัมพูชามีหนังสือผ่านแดน (Border Pass) ประเภทเดียว โดยใช้กับบุคคลที่ได้รับอนุญาตให้อยู่อย่างถาวร ณ พื้นที่ชายแดน หนังสือผ่านแดนมีอายุ 2 ปี ถ้าเป็นบุคคลที่อยู่นอกพื้นที่ชายแดนให้ใช้หนังสือเดินทางสำหรับจุดผ่านแดนระหว่างประเทศ (Passport)

(2) รูปแบบของหนังสือผ่านแดน

- หนังสือผ่านแดน (Border Pass) เป็นเอกสารซึ่งมีขนาดรูปเล่มเท่าหนังสือเดินทาง มีจำนวน 32 หน้า ปกสีเขียว สามารถเพิ่มหน้าในหนังสือผ่านแดนได้ ก่อนที่หนังสือจะหมดอายุ
- หนังสือผ่านแดนชั่วคราว (Temporary Border Pass) ถ้าเป็นของประเทศพม่าก็มีรูปเล่มเช่นเดียวกับหนังสือผ่านแดน มีจำนวน 4 หน้า ต่อมาได้ผ่อนผัน

²⁸ โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ.

²⁹ ข้อมูลจาก[Online]. Available: URL: <http://www.dft.moc.go.th/nongkhai/detail/2005330166591.html>.

³⁰ สำหรับหลักฐานที่ใช้ประกอบทำบัตรผ่านแดนมีดังนี้ (1) รูปถ่าย 1 นิ้ว 2 รูป (2) สำเนาบัตรประจำตัวประชาชนและบัตรจริง (3) สำเนาทะเบียนบ้าน (4) ค่าธรรมเนียม หากยังไม่บรรลุนิติภาวะต้องใช้สำเนาสูติบัตรด้วย.

เป็นเอกสารแผ่นเดียว มีข้อความในเอกสารเช่นเดิม ส่วนของประเทศลาวเป็นเอกสารแผ่นเดียว

(3) จุดผ่านแดน

ในประเทศพม่าใช้กับจุดผ่านแดนถาวร 3 แห่ง ส่วนประเทศกัมพูชาใช้ทั้งจุดผ่านแดนถาวรและจุดผ่อนปรนรวมทั้งหมด 18 แห่ง ในขณะที่ประเทศลาวใช้กับจุดผ่านแดนถาวร 13 แห่ง

(4) อายุของหนังสือผ่านแดน

ทางด้านของประเทศพม่าและประเทศลาวกำหนดให้หนังสือผ่านแดนมีอายุใช้ได้ไม่เกิน 2 ปีนับจากวันออกหนังสือ และสามารถต่ออายุได้ครั้งละไม่เกิน 2 ปี

ส่วนทางประเทศลาวกำหนดให้หนังสือผ่านแดนมีอายุใช้ได้ไม่เกิน 1 ปีนับจากวันออกหนังสือ และสามารถต่ออายุได้ครั้งละ 1 ปี

(5) ระยะเวลาการพำนัก

ประเทศพม่าได้กำหนดระยะเวลาพำนักในกรณีที่ถือหนังสือผ่านแดนไว้ไม่เกิน 2 สัปดาห์ และถ้าเป็นหนังสือผ่านแดนชั่วคราวก็พำนักได้ไม่เกิน 1 สัปดาห์

ส่วนประเทศลาวก็ได้กำหนดระยะเวลาพำนักในกรณีที่ถือหนังสือผ่านแดนและหนังสือผ่านแดนชั่วคราวไว้ครั้งละไม่เกิน 3 วัน 2 คืน

สำหรับประเทศกัมพูชาก็กำหนดระยะเวลาพำนักในกรณีที่ถือหนังสือผ่านแดนไว้ 7 วันต่อครั้ง แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกิน 15 วัน

(6) ค่าใช้จ่ายในการขอให้ออกหนังสือผ่านแดน

กระทรวงมหาดไทยได้ออกประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องการออกหรือการต่ออายุหนังสือผ่านแดน โดยกำหนดค่าใช้จ่ายในการขอให้ออกหรือต่อหนังสือผ่านแดน ดังนี้

- ค่าใช้จ่ายในการขอให้ออกหนังสือผ่านแดน ครั้งละ 200 บาท
- ค่าใช้จ่ายในการขอต่ออายุหนังสือผ่านแดน ครั้งละ 200 บาท
- ค่าใช้จ่ายในการขอให้ออกหนังสือผ่านแดนชั่วคราว ครั้งละ 30 บาท

(2.5) การชำระค่าสินค้าหรือบริการในการค้าชายแดน

ในทางปฏิบัติ การชำระค่าสินค้าหรือบริการในการค้าชายแดนสามารถแบ่งการชำระได้เป็น 2 วิธี คือ (1) การชำระค่าสินค้าหรือบริการผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ และ (2) การชำระค่าสินค้าหรือบริการไม่ผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ กล่าวคือ³¹

(2.5.1) การชำระค่าสินค้าหรือบริการผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ เป็นวิธีการชำระที่ยังไม่ได้รับความนิยมในการทำธุรกรรมการค้าชายแดน เนื่องจากความไม่สะดวกในการใช้

³¹จิตติมา คุปตานนท์, อ้างแล้ว, หน้า 20.

บริการจากธนาคารพาณิชย์ รวมทั้งมีต้นทุนค่าใช้จ่ายสูงกว่าการชำระค่าสินค้าหรือบริการที่ไม่ผ่านระบบธนาคาร

การชำระค่าสินค้าหรือบริการโดยผ่านระบบธนาคารพาณิชย์โดยส่วนใหญ่เป็นการชำระค่าสินค้าของคู่ค้าที่เป็นหน่วยงานของรัฐบาล เช่น การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ชำระค่านำเข้าก๊าซธรรมชาติกับหน่วยงานของรัฐบาลพม่า หรือการชำระค่าสินค้าสัมปทานกับรัฐบาลลาว รวมทั้งการชำระค่าสินค้าที่มีมูลค่าสูงระหว่างคู่ค้าภาคเอกชน เป็นต้น

การชำระค่าสินค้าหรือบริการผ่านระบบธนาคารพาณิชย์มี 3 วิธีสำคัญๆ คือ

- **Letter of Credit (L/C)** เป็นธุรกรรมการค้าที่มีหลักประกันว่า ภายหลังที่มีการส่งออกสินค้าตามคำสั่งซื้อของคู่ค้าในต่างประเทศ ผู้ขายสินค้าจะได้รับเงินค่าสินค้าจากธนาคารพาณิชย์ในประเทศ

ในทางปฏิบัติ ผู้นำเข้าสินค้าจะติดต่อธนาคารพาณิชย์ในประเทศตนเองเพื่อขอเปิด L/C มายังธนาคารพาณิชย์ในประเทศผู้ส่งออกเพื่อเป็นหลักประกันการชำระเงินตามเอกสารหลักฐานการส่งออก

- **บัญชีเงินบาทของผู้มีถิ่นที่อยู่นอกประเทศ (Nonresident Baht Account: NRBA)**

ในปัจจุบัน ผู้ที่มีภูมิลำเนาในต่างประเทศสามารถเปิดบัญชีเงินบาทกับธนาคารพาณิชย์ไทยซึ่งเรียกว่า “บัญชีเงินบาทของผู้มีถิ่นที่อยู่นอกประเทศ” เพื่อใช้สำหรับชำระหรือรับชำระเงินจากธุรกรรมเงินบาทต่าง ๆ กับคนไทยได้ เช่น การชำระหรือรับชำระค่าสินค้า กล่าวคือในกรณีที่ประเทศไทยนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ พ่อค้าไทยจะชำระค่าสินค้านำเข้าโดยการฝากเงินบาทเข้าบัญชี NRBA ของคู่ค้าที่เปิดไว้กับธนาคารพาณิชย์ไทย ตรงกันข้ามหากพ่อค้าไทยส่งออกสินค้า พ่อค้าไทยจะได้รับชำระค่าสินค้าโดยคู่ค้าต่างประเทศอาจเช็คให้ผู้ส่งออกไทยหรือสั่งธนาคารพาณิชย์ไทยโอนเงินจากบัญชี NRBA เข้าบัญชีของผู้ส่งออกไทย เป็นต้น

- **บัญชีเงินบาท (ทั่วไป)**

ในทางปฏิบัติ ผู้มีถิ่นที่อยู่นอกประเทศสามารถเปิดบัญชีเงินบาทกับธนาคารพาณิชย์ไทยและใช้บัญชีดังกล่าวสำหรับการชำระหรือรับชำระธุรกรรมเงินบาทต่าง ๆ กับคนไทย เช่นเดียวกับบัญชีเงินบาทของผู้มีถิ่นที่อยู่นอกประเทศ

อย่างไรก็ตาม ในกรณีของ “บัญชีเงินบาทของผู้มีถิ่นที่อยู่นอกประเทศ” กับ “บัญชีเงินบาททั่วไป” ก็มีลักษณะแตกต่างที่สำคัญคือ เรื่องเงื่อนไขการฝาก-ถอน กล่าวคือ การนำเงินเข้าฝากในบัญชี NRBA ผู้นำเข้าต้องพิสูจน์เอกสารหลักฐานแสดงแหล่งที่มาของเงิน แต่การถอนสามารถทำได้โดยเสรี

ในขณะที่บัญชีเงินบาททั่วไปไม่มีเงื่อนไขในการฝากเงิน ส่วนการถอนเงินบาทนั้น หากเป็นการถอนเงินเพื่อใช้ภายในประเทศไม่มีข้อจำกัดในการถอน แต่ถ้าถอนเงินเพื่อแลกเป็นเงินตราต่างประเทศต้องแสดงหลักฐานตามที่เจ้าพนักงานกำหนด

(2.5.2) การชำระค่าสินค้าหรือบริการไม่ผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ เป็นวิธีที่ได้รับ ความนิยมมากสำหรับการค้าชายแดน ซึ่งในทางปฏิบัติมี 3 วิธีที่สำคัญ ได้แก่

- การชำระด้วยเงินสด ซึ่งมีทั้งเงินสดสกุลบาท สกุลของคู่ค้า หรือสกุลดอลลาร์ สหรัฐ และจากผลสำรวจของสำนักงานภาคธนาคารแห่งประเทศไทยพบว่าพ่อค้าชายแดนจะ ชำระหรือรับชำระเงินสดสกุลใดขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย แต่ปัจจัยที่สำคัญคือ เรื่องเสถียรภาพของ ค่าเงิน³² และอำนาจต่อรองทางการค้า

ในปัจจุบันการชำระเงินด้วยเงินสดมีข้อกำหนดเรื่องการนำเงินบาทออกนอก ประเทศไทย โดยพระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พ.ศ.2485ได้กำหนดเรื่องการนำ เงินบาทออกนอกประเทศไทยไปประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศไทย ซึ่งได้แก่ ประเทศมาเลเซีย ประเทศพม่า ประเทศลาว ประเทศกัมพูชา รวมทั้งประเทศเวียดนามได้ครั้งละ ไม่เกิน 5 แสนบาท และถ้าเป็นประเทศอื่น เช่น ประเทศจีน ก็สามารถนำเงินบาทออกได้ครั้งละ ไม่เกิน 5 หมื่นบาท

และถ้าต้องการชำระเงินค่าสินค้าชายแดนด้วยเงินสดสกุลบาทเกินวงเงินที่กำหนด ข้างต้น ก็จะต้องขออนุญาตจากเจ้าพนักงานควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินต่อไป

- การชำระเงินผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ หรือ โฟยก๊วน

เป็นวิธีที่นิยมมากสำหรับการค้าชายแดน ทั้งนี้เนื่องจากการชำระเงินผ่านระบบธนาคาร ยังมีปัญหาเรื่องความไม่เพียงพอต่อการให้บริการ รวมทั้งปัญหาด้านกฎระเบียบข้อปฏิบัติที่ไม่ คล่องตัวในการใช้บริการผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ของประเทศคู่ค้า ทำให้มีกลุ่มบุคคลซึ่ง ส่วนใหญ่ทำธุรกิจการค้าชายแดนมานาน และเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจหรือการยอมรับภายใน กลุ่มพ่อค้าทำหน้าที่เสมือนเป็นนายธนาคาร โดยรับแลกเปลี่ยนเงิน รับฝาก รับถอน และรับโอน เงินตามคำสั่งของลูกค้า รวมทั้งเป็นตัวกลางในการจับคู่การชำระเงินทางการค้าระหว่างผู้นำเข้า และส่งออก ดังนี้

³²เสถียรภาพของค่าเงินสามารถพิจารณาจากการเคลื่อนไหวของอัตราแลกเปลี่ยนเงินสกุลประเทศ คู่ค้าเทียบกับเงินดอลลาร์สหรัฐ

ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมาพบว่า ค่าเงินแต่ละสกุลค่อนข้างมีเสถียรภาพ โดยเงินสกุลหยวน กีบ และ เรียลเคลื่อนไหวในช่วงแคบ ๆ

ส่วนเงินจัตหรือจัต แม้ว่ามีอัตราแลกเปลี่ยน 2 อัตราที่แตกต่างกันคือ อัตราแลกเปลี่ยนทางการ และอัตราตลาด แต่อัตราแลกเปลี่ยนแต่ละตลาดเคลื่อนไหวช่วงแคบ ๆ (ในทางปฏิบัติ มีอัตราแลกเปลี่ยน ค่าเงินจัตอีกหนึ่งอัตรา ซึ่งกำหนดโดยธนาคารพาณิชย์ของรัฐสองแห่ง คือ The Myanmar Foreign Trade Bank (MFTB) และ The Myanmar Investment and Commercial Bank (MICB) โดยธนาคารพาณิชย์อื่น ๆ ที่ดำเนินการอยู่ในประเทศพม่าก็มีการใช้อัตราแลกเปลี่ยนกลางนี้)

ในขณะที่ค่าเงินสกุลริงกิตอยู่ที่ 3.8 ริงกิตต่อดอลลาร์สหรัฐ (เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2548 ประเทศ มาเลเซียเปลี่ยนมาใช้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนแบบผูกกับตะกัวเงินแทน).

(1) การรับแลกเปลี่ยนเงิน โอนเงินในรูปสกุลบาท สกุลของคู่ค้า หรือสกุลดอลลาร์สหรัฐ

โดยพ่อค้าทางการเงินจะอยู่บริเวณจุดการค้าชายแดนทั้งฝั่งไทยและประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อให้บริการพ่อค้าชายแดนในการรับแลกเปลี่ยนเงินหรือโอนเงิน พ่อค้าทางการเงินจะเป็นผู้กำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเงินสกุลคู่ค้าเทียบกับสกุลบาท ซึ่งเป็นอัตราที่ค่อนข้างดีเมื่อเทียบกับอัตราแลกเปลี่ยนที่กำหนดโดยธนาคารพาณิชย์ในทางปฏิบัติ ทั้งนี้เนื่องจากประเทศเพื่อนบ้านบางแห่งยังมีข้อจำกัดเรื่องการถือครองเงินตราต่างประเทศของประชาชน

หลังจากพ่อค้าของประเทศคู่ค้าเข้ามาขายสินค้าให้พ่อค้าไทยและได้รับชำระค่าสินค้าเป็นสกุลบาท หากไม่ต้องการนำเงินบาทกลับประเทศของตนเนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องการถือครองเงินตราต่างประเทศ ก็จะนำเงินสกุลบาทมาแลกเปลี่ยนเป็นสกุลท้องถิ่นของตน โดยอาจรับเป็นเงินสดทันที หรือไปรับเงินสกุลท้องถิ่นจากพ่อค้าทางการเงินในประเทศตน โดยพ่อค้าทางการเงินไทยจะให้หลักฐานหรือเอกสารเพื่อไปรับเงินกับพ่อค้าทางการเงินในประเทศคู่ค้าต่อไป เป็นต้น

(2) การทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการชำระเงินหรือรับชำระเงินค่าสินค้า

ในบางกรณีพ่อค้าชายแดนไม่ได้เดินทางมาซื้อหรือขายสินค้าโดยตรงด้วยตนเอง แต่ใช้วิธีการรับหรือส่งสินค้าผ่านระบบบริการต่างๆ เช่น โทรศัพท์ โทรสาร และใช้บริการรับหรือชำระค่าสินค้าผ่านพ่อค้าทางการเงินในประเทศของตนเอง กรณีนี้จึงไม่มีการโอนเงินระหว่างประเทศของคู่ค้า³³

• การหักบัญชีระหว่างกลุ่มพ่อค้าหรือบริษัทในเครือ

การชำระเงินโดยวิธีนี้จะคล้ายกับวิธีการชำระเงินผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ คือ เป็นการชำระเงินโดยการหักบัญชีในกลุ่มพ่อค้าชายแดนระหว่างประเทศกันเองโดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าทางการเงิน ส่วนใหญ่เป็นการชำระเงินในกลุ่มบริษัทที่มีความสัมพันธ์กัน ทั้งนี้เพื่อเลี่ยงปัญหาค่าธรรมเนียม หรือความไม่สะดวกในการโอนเงินผ่านระบบธนาคารพาณิชย์นั่นเอง³⁴

³³ในทางปฏิบัติพ่อค้านำเข้าของไทยจะชำระค่าสินค้าเป็นเงินสกุลบาทให้พ่อค้าทางการเงินฝั่งไทย หลังจากนั้นพ่อค้าทางการเงินฝั่งไทยจะติดต่อกับเครือข่ายในประเทศคู่ค้าเพื่อโอนเงินให้กับผู้ส่งออกในประเทศคู่ค้า ส่วนพ่อค้าทางการเงินฝั่งไทยและประเทศคู่ค้าก็จะหักกลบลบหนี้และโอนเงินชำระส่วนต่างระหว่างกันต่อไป.

³⁴ในทางปฏิบัติ ผู้นำเข้าหรือผู้ส่งออกจะได้รับชำระเงินค่าสินค้าเป็นสกุลเงินท้องถิ่นจากพ่อค้าภายในกลุ่ม เช่น เมื่อผู้นำเข้าไทยนำเข้าสินค้าจากประเทศคู่ค้าก็จะโอนเงินสกุลบาทให้ผู้ส่งออกไทยแทนที่จะโอนเงินชำระให้ประเทศคู่ค้าในต่างประเทศ ขณะที่ผู้ส่งออกไทยภายหลังส่งออกสินค้าให้กับคู่ค้าแล้วจะได้รับชำระค่าสินค้าจากพ่อค้านำเข้าไทย การโอนเงินระหว่างประเทศจะเกิดขึ้นเฉพาะส่วนต่างสุทธิระหว่างมูลค่าสินค้านำเข้าและส่งออกซึ่งมีจำนวนไม่สูงนัก.

จากข้อเท็จจริงจะเห็นได้ว่า การค้าขายแตนนั้นมีปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องอยู่หลายประการ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการค้า สินค้าที่ทำการค้าขาย ช่องทางการค้า กฎหมายและระเบียบเกี่ยวกับการผ่านเข้า-ออกของสินค้าตามช่องทางการค้า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการค้า รวมไปถึงการชำระค่าสินค้า ซึ่งข้อเท็จจริงดังกล่าวจะเป็นพื้นฐานในการช่วยสะท้อนด้านการค้าขายแตนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะในด้านศักยภาพและอุปสรรคการค้าขายแตนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวในส่วนต่อไป

บทที่ 2

ศักยภาพและอุปสรรคการค้าชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

(1) ลักษณะทั่วไปของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

“แม่ฮ่องสอน” นอกจากจะเป็นจังหวัดหนึ่งของภูมิภาคเหนือแล้ว ยังเป็นหนึ่งในจังหวัดของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน หรือที่เรียกว่า “กลุ่มล้านนา”³⁵ ด้วย

เมื่อย้อนกลับไปดู “แม่ฮ่องสอน” ปรากฏว่าเมื่อประมาณ 170 ปีที่ผ่านมาได้มีชาวไต (ไทยใหญ่) จากรัฐฉาน ประเทศพม่าอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นหย่อมๆ ต่อมาได้ร่วมกันจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน มีหัวหน้าหมู่บ้านปกครองดูแล เรียกว่า ก้าง (ผู้ใหญ่บ้าน)

ต่อมาเมื่อพ.ศ.2417 ได้รับการยกขึ้นเป็นเมืองแม่ฮ่องสอน มีฐานะเป็นเมืองหน้าด่าน มีพญาสิงหนาทราชาเป็นพ่อเมืองคนแรก โดยชาวบ้านเรียกว่า “เจ้าฟ้า” มีขุนยวมและเมืองปายเป็นเมืองรอง

ต่อมาได้มีการแบ่งแยกการปกครองออกเป็นส่วนๆ ไม่รวมกัน ซึ่งมีอยู่สี่ส่วนเรียกว่า เมืองปาย เมืองแม่ฮ่องสอน เมืองขุนยวม และเมืองยวม โดยขึ้นตรงต่อเจ้านครเชียงใหม่

ประมาณปี พ.ศ.2440 ได้แยกท้องที่การปกครองออกเป็นสี่แขวง ตามชื่อเมืองทั้งสิ้น ดังกล่าว รวมเรียกว่าบริเวณเชียงใหม่ตะวันตก มีแขวงเมืองยวมเป็นที่ตั้งบริเวณ

ต่อมาในปี พ.ศ.2447 ได้ย้ายที่ทำการบริเวณมาตั้งที่แขวงเมืองแม่ฮ่องสอน เปลี่ยนชื่อเป็น “บริเวณพายัพเหนือ” ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อบริเวณว่าเมือง เปลี่ยนชื่อแขวงเป็นอำเภอและเปลี่ยนชื่อเมืองเป็นจังหวัด

ในปี พ.ศ.2476 ได้รับการยกฐานะเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอน แบ่งการปกครองออกเป็นสี่อำเภอคือ อำเภอเมือง อำเภอปาย อำเภอขุนยวม และอำเภอแม่สะเรียงมีพระยาสุรราช (เปลื้อง) เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดคนแรก³⁶

³⁵ “กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน” หรือ “กลุ่มล้านนา” ประกอบด้วยจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงราย จังหวัดแพร่ จังหวัดพะเยา และจังหวัดน่าน.

³⁶ ข้อมูลจังหวัดแม่ฮ่องสอน, [Online]. Available: URL: <http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/maehongson1.html>.

เมื่อพิจารณาสภาพภูมิประเทศของ“แม่ฮ่องสอน”แล้ว จะเห็นได้ว่า“แม่ฮ่องสอน”เป็นจังหวัดชายแดนทางด้านตะวันตกเหนือสุดของประเทศไทย โดยมีอาณาเขตด้านทิศตะวันตก³⁷ และทิศเหนือ³⁸ ติดกับประเทศพม่า ทิศตะวันออกติดกับจังหวัดเชียงใหม่ และทิศใต้ติดจังหวัดตาก ด้วยเหตุนี้ ทุกอำเภอของ“แม่ฮ่องสอน”จึงมีพรมแดนติดกับประเทศพม่า³⁹

“แม่ฮ่องสอน” มีพื้นที่ทั้งหมด 12,681,259 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,925,812.5 ไร่ ซึ่งใหญ่เป็นอันดับ 3 ของภาคเหนือ และอันดับ 7 ของประเทศ⁴⁰ พื้นที่ส่วนใหญ่ร้อยละ 90

เป็นทิวเขาน้อยใหญ่และป่าไม้ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นเทือกเขาสูงชัน บางแห่งมีความสูงกว่าระดับน้ำทะเลถึงประมาณ 2,000 เมตร ที่เหลือเป็นที่ราบลุ่มตามลำน้ำและหุบเขา ดังนั้น พื้นที่ที่สามารถทำการเกษตรจึงมีเพียง 249,025 ไร่ และพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว ถั่วเหลือง กระเทียม ถั่วลิสง งาม และกะหล่ำปลี

สำหรับประชากรของ“แม่ฮ่องสอน”⁴¹ นั้นประกอบไปด้วย 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ (1) กลุ่มชนที่อยู่ในพื้นราบซึ่งประกอบด้วยชาวไต(ไทยใหญ่) ชาวไทยจากจังหวัดอื่น และชาวเขาบางส่วน และ(2) กลุ่มชนชาวไทยภูเขาที่อาศัยอยู่ตามภูเขา ซึ่งประกอบด้วยกะเหรี่ยง ม้ง ลัวะ มูเซอ และลีซอ⁴²

³⁷ ติดกับรัฐฉาน รัฐคะยา รัฐกระเหรี่ยง(รัฐกอกูเล)ของประเทศพม่า โดยมีเทือกเขาถนนธงชัยตะวันตกและแม่น้ำสาละวินเป็นแนวแบ่งเขตแดน.

³⁸ ติดกับรัฐฉาน ประเทศพม่า โดยมีทิวเขาแดนลาวเป็นแนวแบ่งเขตแดน.

³⁹ กล่าวคือ (1) อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอนติดกับรัฐฉานและรัฐคะยา ประเทศพม่า (2) อำเภอนายและอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอนติดกับรัฐฉาน ประเทศพม่า (3) อำเภอขุนยวมและอำเภอแม่ออน จังหวัดแม่ฮ่องสอนติดกับรัฐคะยา ประเทศพม่า และ(4) อำเภอแม่สะเรียงและอำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอนติดกับรัฐกระเหรี่ยง ประเทศพม่า.

⁴⁰ ข้อมูลจังหวัดแม่ฮ่องสอน,[Online].Available:URL:http://old.moc.go.th/opscenter/ms/datapv.html และสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน(ตม.).[Online].Available:URL:http://www.Maehongsonimmigration.com/maehongson.html.

⁴¹ ข้อมูลจังหวัดแม่ฮ่องสอน,[Online].Available:URL:http://old.moc.go.th/opscenter/ms/datapv.html ระบุว่าเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2548 ชาวแม่ฮ่องสอนมีจำนวนประชากรทั้งหมดจำนวน 252,164 คน.

⁴² ข้อมูลจังหวัดแม่ฮ่องสอน,[Online].Available:URL:http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/maehongson1.html.

(2) การค้าขายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

(2.1) ลักษณะทั่วไปของการค้าขายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในอดีตนั้น ชาวแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมในลักษณะพออยู่พอกิน ผลผลิตที่เหลือก็จะนำมาค้าขายแลกเปลี่ยนกันทั้งผลผลิตการเกษตรและสินค้าบริโภคที่จำเป็นอื่นๆ

สำหรับสินค้าที่นำมาขายนั้น พ่อค้าจะนำมาจากจังหวัดเชียงใหม่และประเทศพม่า ซึ่งได้แก่ เกลือ น้ำมันก๊าด ผ้าตัดเสื่อกางเกง เครื่องกระป๋อง ยาสูบ บุหรี่ เป็นต้น และในการขนส่งสินค้าก็จะใช้ คนหาบ⁴³ ม้าต่าง⁴⁴ วัวต่าง⁴⁵ ช้างและเกวียนเป็นพาหนะบรรทุกขนส่งสินค้า โดยต้องเดินเท้าไปตามภูมิประเทศ ส่วนหมู่บ้านที่อยู่ใกล้ลำน้ำก็จะใช้เรือและแพเป็นพาหนะ⁴⁶

⁴³ ในสมัยก่อนถือเป็นอาชีพอย่างหนึ่ง โดยคนหาบหนึ่งคนสามารถหาบของได้ถึง 20-25 กิโลกรัม ส่วนค่าจ้างนั้นขึ้นอยู่กับน้ำหนักสินค้าและระยะทาง เมื่อประมาณปีพ.ศ.2497ค่าจ้างหาบของจากจังหวัดเชียงใหม่ถึงอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอนตกกิโลกรัมละ 2.50 บาท.

⁴⁴ ปัจจุบันการใช้ม้าต่างยังมีให้เห็นตามหมู่บ้านชาวเขาเผ่ามูเซอ ลีซอ การใช้ม้าต่างนี้ ชาวจีนเป็นผู้นำมาเผยแพร่ ปกติม้าต่างสามารถบรรทุกสินค้าได้ 25 - 30 กิโลกรัม หากเดินทางระยะไกลๆจะแบ่งการเดินทางเป็นสองช่วงต่อวัน เริ่มออกเดินทางตอนเช้าประมาณหกโมงเช้าจนถึงสี่โมงเช้า พอแดดร้อนก็จะหยุดพัก และเริ่มเดินทางอีกครั้งประมาณสามโมงเย็นจนถึงหกโมงเย็นจึงหยุดพักนอน ม้าต่างเดินทางได้เร็วกว่าวัวต่าง แต่บรรทุกน้ำหนักได้น้อยกว่า ปกติผู้ติดตามม้าต่างจะต้องมีอย่างน้อยสองคน คนติดตามหนึ่งคนรับผิดชอบม้าไม่เก็นสัตว์.

⁴⁵ การรวานวัวต่างมักเดินทางด้วยกันหลายคณะ แต่ละคณะมีวัวต่าง 20 - 50 ตัว วันหนึ่งเดินทางได้ไม่เกิน 5 ชั่วโมง ส่วนมากจะออกเดินทางประมาณตีห้า พอตกประมาณสี่โมงเช้า แดดเริ่มร้อนก็ต้องหยุดพักเพื่อปล่อยให้วัวไปกินน้ำกินหญ้า ตอนเย็นต้องต้อนวัวมาผูกกับหลักล้อมรอบกองไฟเป็นกลุ่มๆ คนเลี้ยงวัวจะแบ่งกันรับผิดชอบนอนรอบนอกเพื่อป้องกันอันตรายจากเสือและสัตว์ร้าย คนเลี้ยงวัวต้องไปตัดไม้มาทำหลักผูกวัว ตัดไม้ไผ่มาจกสานเป็นเสื่อปูทับหมอนวัว ตัดต้นปอมาดลกเปลือกฝั้นเป็นเชือก การเดินทางไปกลับจากจังหวัดเชียงใหม่ใช้เวลาประมาณหนึ่งเดือนครึ่ง ในปีหนึ่งสามารถเดินทางไปขนส่งสินค้าได้อย่างมากไม่เกินสามครั้ง วัวตัวหนึ่งบรรทุกน้ำหนักได้ประมาณ 40 - 50 กิโลกรัม.

⁴⁶ ข้อมูลจังหวัดแม่ฮ่องสอน, [Online]. Available: URL: <http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/maehongson1.html>.

ตัวอย่าง : ภาพของจังหวัดแม่ฮ่องสอนในอดีต และภาพของการขนส่งสินค้าในอดีต
โดยการใช้คนหาม ม้าต่าง และวัวต่าง (ภาพจาก website:<http://www.tv5.co.th>)

ข้อสังเกตก็คือ การค้าขายแดนในอดีตไม่ได้มีแต่การค้ากับประเทศพม่าเท่านั้น แต่รวมไปถึงการค้าขายกับประเทศบังกลาเทศ ประเทศอินเดียและประเทศปากีสถานโดยใช้เส้นทางขนส่งผ่านประเทศพม่า ซึ่งยังคงปรากฏหลักฐานหลงเหลือในปัจจุบัน⁴⁷

⁴⁷ แหล่งประวัติศาสตร์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน, [Online]. Available: URL: <http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/maehongson9.html>.

ตัวอย่าง : ภาพถ่ายย่านการค้าในสมัยอดีตของป๊อกกาด⁴⁸ และบ้านห้วยเตื่อ⁴⁹ ซึ่งชาวบ้านในจังหวัดแม่ฮ่องสอนใช้ทำการติดต่อค้าขายกับประเทศพม่า (ภาพจากwebsite: <http://www.tv5.co.th>)

ตัวอย่าง : ภาพถ่ายย่านการค้าในสมัยอดีตของป๊อกกองขวาง⁵⁰ ซึ่งชาวบ้านในจังหวัดแม่ฮ่องสอนใช้ทำการติดต่อค้าขายกับประเทศบังกลาเทศ (ภาพจาก website: <http://www.tv5.co.th>)

⁴⁸“ป๊อก” หมายถึง ห่อมหรือย่าน “กาด” คือ ตลาด ในอดีตป๊อกกาดเป็นย่านร้านค้า สินค้าส่วนใหญ่มาจากประเทศพม่า ย่านดังกล่าวนี้อยู่ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ปัจจุบันไม่เหลือร่องรอยให้เห็น เป็นความทรงจำที่เล่าขานสืบต่อกันมา.

⁴⁹“บ้านห้วยเตื่อ” เป็นหมู่บ้านเล็กๆ อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ห่างจากตัวเมืองประมาณ 7 กิโลเมตร เป็นย่านการค้าในอดีตเพราะเป็นท่าเรือรับส่งสินค้าจากประเทศพม่าก่อนเข้าสู่ตัวเมืองแม่ฮ่องสอน สิ่งก่อสร้างที่ยังปรากฏอยู่คือ ศาลาท่าเรือห้วยเตื่อ อยู่ติดท้ายหมู่บ้านโป่งแดง เป็นสถานที่พักสำหรับผู้เดินทางทางเรือ โดยเฉพาะลูกจ้างล้อเรือ.

⁵⁰“ป๊อกกองขวาง” คือ บริเวณสองฟากถนนสายสั้นๆ ที่ตัดขวางเชื่อมต่อสายหลักของหมู่บ้านขุนยวม อำเภอขุนยวม ในอดีตเป็นร้านค้าของชาวอินเดีย มีศาลากลางบ้านใช้เป็นที่พักคนเดินทาง และพ่อค้านำสินค้าจากเมืองอื่นมาเร่ขายชั่วคราว ศาลาดังกล่าวสร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ.2400 เป็นอาคารไม้ยกพื้นมุงสังกะสี เสาขามีสายไม้ประดับ

นอกจากนี้ยังมี“สามแยกกาสา”ซึ่งอยู่ในตัวอำเภอแม่สะเรียง ในอดีตกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพค้าขายจะมีแต่ชาวอินเดียและชาวปากีสถาน ซึ่งส่วนใหญ่อพยพมาจากประเทศพม่า เดิมบริเวณสามแยกดังกล่าวเป็นแหล่งกลางของร้านค้าชาวอินเดีย ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นศูนย์กลางการค้าของอำเภอ ร้านค้าของชาวอินเดียลดลง มีร้านค้าชาวจีนและชาวไทยเพิ่มขึ้น.

จากการสอบถามผู้ประกอบการในพื้นที่ไม่ปรากฏว่า ในปัจจุบันมีชาวอินเดียและปากีสถานมาทำการค้าขายแดนเหมือนเช่นในอดีต แต่อย่างไรก็ตามมีผู้ประกอบการหลายคนเชื่อว่ายังมีสินค้าของชาวอินเดียหรือปากีสถานเข้ามาในจังหวัดแม่ฮ่องสอนอยู่โดยเฉพาะโค กระบือที่นำเข้ามาทางประเทศพม่าเพื่อส่งต่อมายังชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากการที่อำเภอทุกอำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีพรมแดนติดกับประเทศพม่า ทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดนของประเทศไทยและประเทศพม่ามีการติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกันมาเป็นเวลานานแล้ว⁵¹ โดยเฉพาะการติดต่อเรื่องธุรกิจนำเข้าจากประเทศพม่า⁵² ความเติบโตของธุรกิจค้าไม้มีผลทำให้ชนชาติส่วนน้อยที่อาศัยตามแนวชายแดนของประเทศพม่าและทำธุรกิจค้าไม้ดังกล่าวสั่งซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคจากประเทศไทยเพิ่มขึ้น

แต่หลังจากที่ประเทศพม่าห้ามส่งออกไม้ ธุรกิจค้าไม้ตามแนวชายแดนของทั้งสองประเทศก็ซบเซาลง ภาวะการค้าขายแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่าด้านจังหวัดแม่ฮ่องสอนลดลงอย่างต่อเนื่องเมื่อเทียบกับมูลค่าการค้าจากปี พ.ศ.2538 เป็นต้นมา

จนกระทั่งในปีพ.ศ.2542 ภาวะการค้าเริ่มปรับตัวดีขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาพื้นที่ชายแดนและประชาชนที่อยู่ตามแนวตะเข็บชายแดน จึงส่งผลให้การคมนาคมสะดวกขึ้น เป็นผลให้การส่งออกผ่านจังหวัดแม่ฮ่องสอนขยายตัวเพิ่มขึ้น จนกระทั่งในปีพ.ศ.2548มีการส่งออกสินค้าประเภทเครื่องอุปโภคบริโภคและเครื่องใช้ไฟฟ้ามากขึ้นจึงทำให้ได้ดุลการค้า⁵³

⁵¹วัชรินทร์ ชงศิริ, "การค้าชายแดนไทยกับอนุภาคแม่น้ำโขง", สถาบันเอเชียศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547, หน้า 20.

⁵²ในปีพ.ศ.2539 สินค้านำเข้าทั้งหมดจากประเทศพม่ามีมูลค่า 171.4 ล้านบาท เป็นไม้แปรรูป 170.4 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 99 ในปีพ.ศ.2540 มูลค่าสินค้านำเข้าจากประเทศพม่าทั้งหมด 91.6 ล้านบาท เป็นไม้ซุงและไม้แปรรูปมูลค่า 89.9 ล้านบาท หรือร้อยละ 92.

⁵³การค้าชายแดน จังหวัดแม่ฮ่องสอน, [Online]. Available: URL: <http://www.moc.go.th/opscenter/ms/msbusiness/msdata.html> และ <http://old.moc.go.th/opscenter/ms/msdata.html>.

ตาราง : สถิติการค้าชายแดนด้านจังหวัดแม่ฮ่องสอน ระหว่างปี พ.ศ.2540 – พ.ศ.

2548⁵⁴

มูลค่าสินค้าเข้า-ส่งออก ผ่านด่านศุลกากรแม่ฮ่องสอน และแม่สะเรียง

ประจำปี 2548

เดือน	ด่านศุลกากรแม่ฮ่องสอน			ด่านศุลกากรแม่สะเรียง			รวมทั้งสองด่าน		
	ส่งออก	นำเข้า	รวม	ส่งออก	นำเข้า	รวม	ส่งออก	นำเข้า	รวม
ตุลาคม 47	1,150,721.80	12,479,302.00	13,630,023.80	20,500,470.66	26,816,104.31	47,316,574.97	21,651,192.46	39,295,406.31	60,946,598.77
พฤศจิกายน 47	1,839,667.39	24,412,448.00	26,252,115.39	45,552,841.28	38,513,195.74	104,066,037.02	47,392,508.67	82,925,643.74	130,318,152.41
ธันวาคม 47	1,553,670.00	26,357,100.00	27,910,770.00	61,139,635.92	64,086,031.67	125,225,667.59	62,693,305.92	90,443,131.67	153,136,437.59
รวม	4,544,059.19	63,248,850.00	67,792,909.19	127,192,947.86	149,415,331.72	276,608,279.58	131,737,007.05	212,664,181.72	344,401,188.77
มกราคม	2,184,951.00	18,663,712.00	21,048,663.00	40,490,719.60	31,618,655.00	72,109,374.60	42,675,700.60	50,482,567.00	93,158,267.60
กุมภาพันธ์	3,445,553.57	14,806,880.00	18,252,233.57	35,481,691.00	23,472,179.00	58,953,870.00	36,927,244.57	38,278,659.00	77,206,103.57
มีนาคม	3,140,783.80	13,776,790.00	16,917,573.80	78,113,285.50	34,457,153.00	112,570,438.50	81,254,069.30	48,233,943.00	129,488,012.30
เมษายน	2,386,512.55	11,431,735.00	13,818,247.55	107,235,007.30	24,620,810.00	131,855,817.30	109,631,519.85	36,082,545.00	145,714,064.85
พฤษภาคม	3,727,053.42	12,522,347.00	16,249,400.42	153,085,021.00	31,179,540.00	184,264,561.00	156,812,104.42	43,701,887.00	200,513,991.42
มิถุนายน	2,966,387.00	7,657,178.00	10,623,565.00	129,123,470.87	25,813,390.00	154,936,860.87	132,089,857.87	33,470,558.00	165,560,415.87
กรกฎาคม	13,392,954.68	1,454,370.00	14,847,324.68	171,074,580.26	2,323,290.00	173,397,870.26	184,467,534.95	3,777,680.00	188,245,194.95
สิงหาคม	5,015,425.40	7,800,801.00	12,816,286.40	15,685,942.00	5,335,600.00	20,921,442.00	20,101,327.40	12,336,401.00	32,437,728.40
กันยายน	3,060,815.00	549,392.00	3,610,207.00	34,228,690.00	13,408,920.00	47,637,610.00	37,289,265.00	13,949,312.00	51,238,577.00
รวม 9 เดือน	39,320,356.43	88,064,005.00	127,374,361.43	753,918,267.53	192,229,727.00	956,147,994.53	803,238,623.96	280,283,732.00	1,083,522,355.96
รวมปีงบประมาณ 48	43,864,415.62	151,302,865.00	195,167,270.62	891,111,215.39	341,645,058.72	1,232,756,274.11	934,975,631.01	492,947,913.72	1,427,923,544.73
ตุลาคม	2,786,994.00	687,419.00	3,474,413.00	14,748,286.00	19,196,937.25	33,945,283.25	17,535,280.00	19,894,416.25	37,429,696.25
พฤศจิกายน	1,404,804.00	13,311,984.00	12,716,588.00	22,276,264.00	31,633,297.50	53,909,561.50	23,680,868.00	42,945,261.50	66,626,149.50
ธันวาคม	2,547,344.00	600,810.00	3,148,154.00	37,649,856.32	20,806,640.00	58,456,496.32	40,197,200.32	21,467,450.00	61,664,650.32
รวม ปี พ.ศ. 2548	46,839,298.43	100,604,218.00	146,723,516.43	838,992,673.85	263,866,661.75	1,102,459,335.60	884,651,972.28	364,530,879.75	1,249,182,852.03

ที่มา : ด่านศุลกากรแม่ฮ่องสอน, ด่านศุลกากรแม่สะเรียง

รวบรวมโดย สำนักงานพาณิชย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

⁵⁴เอกสารประกอบของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน 7 กุมภาพันธ์ 2549 และสำนักงานพาณิชย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน,[Online].Available:URL:http://www.moc.go.th/opscEnter/ms/ms_main.html,
<http://www.moc.go.th/opscenter/ms/msbusiness/msdata.html>.

สำหรับเมืองที่สำคัญๆในประเทศพม่า⁵⁵ที่มีการติดต่อค้าขายตามแนวชายแดนด้านจังหวัดแม่ฮ่องสอนคือ (1) รัฐฉาน เป็นรัฐที่ใหญ่ที่สุดของประเทศพม่า มีเมืองตองยีเป็นเมืองหลวง ปัจจุบันมีเส้นทางคมนาคมเชื่อมจากบ้านห้วยผึ้ง ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอนผ่านเข้าประเทศพม่าโดยผ่านเมืองสำคัญหลายเมือง (2) รัฐคะยา เป็นรัฐที่ค่อนข้างเล็ก ประกอบด้วย 2 จังหวัด คือ จังหวัดลอยก่อ (Loi Kaw) และ จังหวัดบอร์เล็ก (Bawlake) (3) รัฐกระเหรี่ยง (รัฐกอกูเล) ประกอบด้วย 3 จังหวัดคือ ผาอัน (Hpa-an)ซึ่งเป็นเมืองหลวงของรัฐกระเหรี่ยง กอการเกก (Kawkarek) และเมียวดี (Myawady)

(2.2) สินค้าที่ค้าขายตามแนวชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

สินค้า⁵⁶ที่มีการนำเข้าและส่งออกตามแนวชายแดนจังหวัดแม่ฮ่องสอนของประเทศไทยและประเทศพม่าที่สำคัญๆ มีดังนี้

สินค้านำเข้าที่สำคัญ⁵⁷ ได้แก่ สินค้าเกษตร เช่น พริกแห้ง เมล็ดงาคำ งามขาว ถั่วเขียว ผักมัน ถั่วพรม ถั่วลิสง เป็นต้น โค กระบือมีชีวิต และเปลือกไม้ก่อก เมื่อนำเข้ามาแล้วส่วนใหญ่จะส่งต่อไปยังจังหวัดอื่น เช่น จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน และกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

จากการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล คณะผู้วิจัยสังเกตว่า สินค้าที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนนำเข้ามาจากประเทศพม่าส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าเกษตรและปศุสัตว์ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนสามารถผลิตได้ แต่ก็ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงต้องมีการนำเข้าสินค้าดังกล่าว

ในการนำเข้าสินค้าจากประเทศพม่ามายังจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น ผู้ประกอบการจะนำเข้าทางด่านศุลกากรแม่ฮ่องสอนและด่านศุลกากรแม่สะเรียง

ข้อสังเกตก็คือ ผู้นำเข้าสินค้าโดยส่วนใหญ่เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดนที่ทำการติดต่อค้าขายกันมานานแล้ว สินค้าที่นำเข้าทางด่านศุลกากรแม่ฮ่องสอนจะนำมาจำหน่ายภายในจังหวัดส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งก็นำไปจำหน่ายยังจังหวัดใกล้เคียงโดยเฉพาะโค กระบือมีชีวิต

ส่วนสินค้าที่นำเข้าทางด่านศุลกากรแม่สะเรียงก็จะมีพ่อค้าไปติดต่อซื้อขายกับคู่ค้าตรงบริเวณแนวชายแดนพม่าโดยตรง และอีกส่วนหนึ่งผู้นำเข้าก็จะนำไปจำหน่ายยังจังหวัดใกล้เคียงต่อไป

⁵⁵ วัชรินทร์ ยงศิริ, อ้างแล้ว, หน้า 20.

⁵⁶ ส่วนสินค้า“บริการ”ที่มีการนำเข้าและส่งออกตามแนวชายแดนจังหวัดแม่ฮ่องสอนและประเทศพม่านั้น เนื่องจากไม่มีหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการเก็บข้อมูลด้านนี้โดยตรง ดังนั้น ทางคณะผู้วิจัยจึงไม่สามารถเสนอข้อมูลสินค้า“บริการ”ที่มีการนำเข้าและส่งออกตามแนวชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและประเทศพม่าได้.

⁵⁷ การค้าระหว่างไทยกับประเทศพม่าด้านจังหวัดแม่ฮ่องสอน, [Online]. Available: URL: <http://old.moc.go.th/opscenter/ms/msdata.html>

ตัวอย่าง : สินค้านำเข้าผ่านด่านศุลกากรแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปีพ.ศ.2548

สินค้านำเข้าผ่านด่านศุลกากรจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปี 2548 (มกราคม - ธันวาคม)

ที่	รายการสินค้า	ด่านศุลกากรแม่ฮ่องสอน		ด่านศุลกากรแม่สะเรียง		รวม	
		ปริมาณ (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ปริมาณ (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ปริมาณ (ตัน)	มูลค่า (บาท)
1	โกโก้ดิบ	2,913.45	77,692,000.00	4,442.05	112,499,132.00	7,355.50	190,191,132.00
2	กระป๋องมีชีวิต	711.54	15,812,200.00	4,569.25	87,368,610.00	5,280.79	103,180,810.00
3	พริกแห้ง			2,232.18	49,604,000.00	2,232.18	49,604,000.00
4	เมล็ดกาแฟ			983.48	5,390,053.25	983.48	5,390,053.25
5	สินค้าเบ็ดเตล็ด	394.90	3,859,507.50			394.90	3,859,507.50
6	เปลือกไม้ก๊อก	510.62	3,108,550.50			510.62	3,108,550.50
7	เมล็ดกาแฟ			525.25	2,986,109.50	525.25	2,986,109.50
8	ถั่วขาว			283.09	2,547,738.00	283.09	2,547,738.00
9	ถั่วเขียวหัวมัน			127.34	1,018,776.00	127.34	1,018,776.00
10	ถั่วลิสง			83.25	999,000.00	83.25	999,000.00
11	เมล็ดเหียนข้าวเปลือก			26.73	401,025.00	26.73	401,025.00
12	ถั่วเขียว(ใช้ทำนํ้า อาหารสัตว์)			60.73	303,665.00	60.73	303,665.00
13	ทีวีสี (50 นิ้ว)			1.15	254,000.00	1.15	254,000.00
14	สินแร่ลึบ			3.00	243,849.00	3.00	243,849.00
15	ชิ้นไม้กฤษณา	4.80	191,960.00			4.80	191,960.00
16	ลูกวัว			4.08	122,400.00	4.08	122,400.00
17	ขมิ้น			8.10	72,900.00	8.10	72,900.00
18	ถั่วพุ่ม			6.15	55,404.00	6.15	55,404.00
รวม		4,535.31	100,664,218.00	13,355.83	263,866,661.75	17,891.14	364,530,879.75

สินค้าส่งออกที่สำคัญ⁵⁸ ได้แก่ น้ำมันพืช ผงชูรส ที่วีซี รองเท้าแตะฟองน้ำ ยางนอก รถยนต์ และเครื่องอุปโภคบริโภคเบ็ดเตล็ด

จากการสังเกตของคณะผู้วิจัยพบว่า สินค้าส่วนใหญ่ที่ผู้ประกอบการส่งออกไปยังประเทศพม่าเป็นสินค้าที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนไม่สามารถผลิตขึ้นเองได้ หรือผลิตได้แต่ไม่เพียงพอต่อความต้องการภายในจังหวัด และสินค้าส่วนใหญ่ที่ผู้ประกอบการจะนำมาจากจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดตาก เป็นต้น

ในการส่งสินค้าดังกล่าวไปยังประเทศพม่านั้น ผู้ประกอบการจะส่งสินค้าออกทางด่านศุลกากรแม่ฮ่องสอนและด่านศุลกากรแม่สะเรียง

ข้อสังเกตก็คือ การส่งออกสินค้าผ่านด่านศุลกากรแม่ฮ่องสอนและด่านศุลกากรแม่สะเรียงนั้น ผู้ประกอบการส่งออกมีทั้งประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดนที่ทำการติดต่อกับชายกันมาเป็นเวลานานและบริษัทจากจังหวัดตากและกรุงเทพมหานคร

สินค้าที่ส่งออกจะนำไปจำหน่ายให้กับประชาชนชาวพม่าตามบริเวณชายแดนและหมู่บ้านใกล้เคียง และอีกส่วนหนึ่งก็ส่งจำหน่ายไปยังเมืองใหญ่ๆของประเทศพม่า กล่าวคือ ถ้าส่งสินค้าออกทางด่านศุลกากรแม่ฮ่องสอนก็จะสามารถส่งไปจำหน่ายยังเมืองตองยี(ดองยี) ซึ่งเป็นเมืองหลวงของรัฐฉานได้ แต่ถ้าส่งสินค้าออกทางด่านศุลกากรแม่สะเรียงก็สามารถส่งไปจำหน่ายเมืองลอยกอกของรัฐคะยา เป็นต้น

⁵⁸ การค้าระหว่างไทยกับประเทศพม่าด้านจังหวัดแม่ฮ่องสอน, [Online]. Available: URL: <http://old.moc.go.th/opscenter/ms/msdata.html>.

ตัวอย่าง : สินค้าส่งออกผ่านด่านศุลกากรแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปีพ.ศ.2548

สถิติการส่งออก ผ่านด่านศุลกากรจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปี 2548 (มกราคม - ธันวาคม)

ร.ที่	รายการสินค้า	ด่านศุลกากรแม่ฮ่องสอน		ด่านศุลกากรแม่สะเรียง		รวม	
		ปริมาณ (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ปริมาณ (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ปริมาณ (ตัน)	มูลค่า (บาท)
1	ข้าวคั่ว	583.38	34,385,676.00	24.580.00	507,621,204.13	25,563.38	622,006,880.13
2	ผลสุก	15.22	1,019,060.00	1,975.70	91,216,837.00	1,990.92	92,235,897.00
3	พริก			391.17	53,417,019.00	391.17	53,417,019.00
4	รองเท้าแตะหนัง	53.03	4,506,200.00	513.51	30,267,474.00	566.54	34,773,674.00
5	เครื่องอุปโภค-บริโภค			262.81	15,936,637.00	262.81	15,936,637.00
6	พืชผล	333.97	8,853,489.00	21.63	1,277,942.00	355.60	10,131,431.00
7	แม่พิมพ์เหล็กสำหรับพิมพ์			179.06	7,494,090.00	179.06	7,494,090.00
8	ผ้าผืน	174.55	4,236,883.90	66.78	1,188,232.00	241.33	5,425,115.90
9	ข้าว			34.19	3,791,185.00	34.19	3,791,185.00
10	ผ้าอ้อม	190.47	3,123,517.00	20.06	540,347.00	210.53	3,663,864.00
11	เครื่องดื่ม			117.16	3,645,000.00	117.16	3,645,000.00
12	เครื่องสำอาง	28.80	1,935,400.00	16.46	835,650.00	45.26	2,771,050.00
13	เครื่องทำน้ำแข็ง			6.80	2,753,536.00	6.80	2,753,536.00
14	เหล็กกล้า			172.20	2,640,038.40	172.20	2,640,038.40
15	ครีมอาบน้ำ			66.33	2,256,000.00	66.33	2,256,000.00
16	ผลไม้	15.00	1,984,386.96			15.00	1,984,386.96
17	นม	35.52	1,917,060.00			35.52	1,917,060.00
18	เครื่องใช้ไฟฟ้า	26.52	1,466,645.57			26.52	1,466,645.57
19	ปูนซีเมนต์			41.38	1,395,126.00	41.38	1,395,126.00
20	ยางรถจักรยาน			23.80	1,385,000.00	23.80	1,385,000.00
21	สบู่	52.87	1,241,050.00			52.87	1,241,050.00
22	ผ้า			7.36	989,621.00	7.36	989,621.00
23	รองเท้าหนัง			30.08	966,920.00	30.08	966,920.00
24	เครื่องเล่น DVD			0.83	884,500.00	0.83	884,500.00
25	ยางรถยนต์			14.35	815,000.00	14.35	815,000.00
26	ยางรถยนต์			10.40	727,500.00	10.40	727,500.00
27	อุปกรณ์รับส่งวิทยุ			1.96	684,471.08	1.96	684,471.08
28	ผ้าขนหนู	9.34	639,000.00	1.12	27,300.00	10.46	666,300.00
29	ยางรถยนต์			7.00	640,000.00	7.00	640,000.00
30	ผ้า			13.44	535,800.00	13.44	535,800.00
31	ยางรถยนต์			15.03	495,990.00	15.03	495,990.00
32	สบู่	7.95	492,220.00			7.95	492,220.00
33	ยางรถยนต์			3.40	473,800.00	3.40	473,800.00

สถิติการส่งออก ผ่านด่านศุลกากรจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปี 2548 (มกราคม - ธันวาคม)

ที่	รายการสินค้า	ด้านศุลกากรแม่ฮ่องสอน		ด้านศุลกากรแม่สะเรียง		รวม	
		ปริมาณ (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ปริมาณ (ตัน)	มูลค่า (บาท)	ปริมาณ (ตัน)	มูลค่า (บาท)
34	ธัญ			6.50	421,000.00	6.50	421,000.00
35	เครื่องดนตรี(เขมร/ลาว/อีสาน)			4.00	355,000.00	4.00	355,000.00
36	เครื่องดนตรี(ลาว/อีสาน)			8.64	330,900.00	8.64	330,900.00
37	เบาะรถยนต์/เก้าอี้/เบาะ			4.50	330,000.00	4.50	330,000.00
38	อะไหล่รถยนต์			2.48	318,940.00	2.48	318,940.00
39	ขนมปัง/เค้ก	3.98	254,700.00			3.98	254,700.00
40	ยางรถยนต์			34.07	237,950.00	34.07	237,950.00
41	ยา/สมุนไพร			7.89	225,400.00	7.89	225,400.00
42	เหล็ก/เหล็ก			35.00	210,000.00	35.00	210,000.00
43	เครื่องใช้/เครื่องใช้			12.50	190,000.00	12.50	190,000.00
44	พืช/ผลไม้			1.26	148,600.00	1.26	148,600.00
45	ยาง/ยางรถยนต์			5.20	140,000.00	5.20	140,000.00
46	ผ้า/ผ้า/ผ้า			0.30	125,100.00	0.30	125,100.00
47	เครื่องใช้/เครื่องใช้			1.00	125,000.00	1.00	125,000.00
48	ของ/ของ			4.40	108,000.00	4.40	108,000.00
49	เสื้อผ้า			0.93	83,600.00	0.93	83,600.00
50	อะไหล่รถยนต์			0.84	68,045.00	0.84	68,045.00
51	อะไหล่รถยนต์			0.14	50,800.00	0.14	50,800.00
52	เครื่องใช้			0.63	45,504.00	0.63	45,504.00
53	ยางรถยนต์			1.32	45,000.00	1.32	45,000.00
54	ผ้า/ผ้า/ผ้า			0.55	44,600.00	0.55	44,600.00
55	ของ/ของ			0.60	43,200.00	0.60	43,200.00
56	ยาง/ยางรถยนต์			0.60	33,925.24	0.60	33,925.24
57	เครื่องใช้			0.03	9,900.00	0.03	9,900.00
	รวม	1,538.60	46,800,298.43	29,138.57	638,272,673.85	30,677.17	685,072,972.28

(2.3) ผู้ประกอบการค้าชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

เนื่องจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนต้องการควบคุมและดูแลบุคคลที่ประกอบการค้าชายแดน ดังนั้น ทางจังหวัดแม่ฮ่องสอนและศูนย์สั่งการชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านด้านพม่าใน จังหวัดแม่ฮ่องสอน⁵⁹ จึงกำหนดหลักเกณฑ์โดยให้บุคคลที่จะทำการค้าชายแดนในจังหวัด แม่ฮ่องสอนต้องขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบการค้าชายแดนกับจังหวัดแม่ฮ่องสอนแล้วเท่านั้น

⁵⁹ จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้แต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานที่เกี่ยวกับการค้าชายแดนของจังหวัด ประกอบด้วยชุดทำงาน 2 ชุด คือ

โดยทางจังหวัดแม่ฮ่องสอนจะทำการแจ้งและติดบัญชีรายชื่อผู้ประกอบการค้าชายแดนที่ขึ้นทะเบียนไว้ ณ ช่องทางการค้าต่างๆในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งนี้เพื่อให้เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบและอนุญาตในเรื่องเอกสารและขั้นตอนการส่งออกและนำเข้าสินค้าต่อไป

แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าเป็นการค้าชายแดนในปริมาณเล็กน้อยระหว่างคนที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดนด้านจังหวัดแม่ฮ่องสอนของประเทศไทยกับประเทศพม่า ทางเจ้าหน้าที่ก็จะอนุโลมให้ทำการค้าได้โดยไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ประกอบการที่ขึ้นทะเบียนกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตัวอย่าง : ภาพถ่ายบัญชีรายชื่อผู้ประกอบการที่ได้รับอนุญาตทำการค้าชายแดนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งติดอยู่ช่องทางการค้า บ้านห้วยผึ้ง ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตัวอย่าง : ภาพถ่ายของประชาชนจากประเทศพม่าที่เดินทางเข้ามาเพื่อซื้อน้ำมันก๊าดไว้ใช้ในครัวเรือน

(1) คณะทำงานศูนย์สั่งการชายแดนไทย-พม่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

(2) คณะอนุกรรมการฝ่ายพาณิชย์และการค้าชายแดนของคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน

โดยคณะทำงานทั้งสองชุด มีหน้าที่ติดตามเหตุการณ์และสถานการณ์ชายแดนไทย-พม่า เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ ศึกษาวิเคราะห์ เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาทั้งระยะสั้นและระยะยาวให้สอดคล้องกับนโยบายของส่วนกลางและจังหวัดเพื่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ.

(2.4) รูปแบบการค้าชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล คณะผู้วิจัยพบว่า การค้าชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีลักษณะที่แตกต่างจากจังหวัดอื่นๆ คือ ไม่ค่อยปรากฏการค้าชายแดน ณ ช่องทางการค้า ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการอยู่ห่างจากแหล่งชุมชน ดังนั้น ช่องทางการค้าจึงเป็นเพียงจุดที่เปิดให้มีการนำสินค้าผ่านเข้าและออกเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาข้อมูลเท็จจริงก็ทำให้สามารถสรุปในเบื้องต้นได้ว่าการค้าชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นมีทั้ง

(2.4.1) การค้าผ่านพิธีทางศุลกากร ซึ่งถือว่าการค้าที่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยผู้นำเข้าและส่งออกสินค้าที่ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบการค้าชายแดนกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน จะนำเข้าและส่งออกสินค้าผ่านพิธีการศุลกากรและมีการเสียภาษีอย่างถูกต้อง

ตัวอย่าง : ภาพของผู้ประกอบการค้าชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนกำลังขนถ่ายสินค้าไปยังประเทศพม่าผ่านช่องทางการค้าบ้านห้วยผึ้ง ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

(2.4.2) การค้าไม่ผ่านพิธีทางศุลกากร จากข้อเท็จจริงพบว่ามีทั้งการลักลอบทำการค้าชายตามแนวชายแดน โดยสินค้าที่ลักลอบทำการค้า เช่น โค กระบือ

นอกจากนั้นยังมีการค้าชายภายในบริเวณจุดผ่อนปรนการค้า ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ทางการผ่อนปรนในเรื่องระเบียบพิธีการทางการค้าเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชนของทั้งสองประเทศให้สามารถซื้อขายสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งกรณีนี้ถือเป็นการค้าที่ถูกต้องตามกฎหมาย

ตัวอย่าง : ภาพถ่ายการจับกุมการลักลอบนำโค-กระบือเข้ามาในประเทศไทยโดยไม่ได้รับอนุญาต บริเวณห้วยปอ บ้านแม่สามแลบ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 (ขอขอบคุณด้านกักสัตว์แม่ฮ่องสอน: เอื้อเฟื้อภาพถ่าย)

(2.4.3) การค้าแบบถ่ายลำหรือสินค้าถ่ายลำ

จากการสอบถามผู้ประกอบการค้าชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนพบว่ามีประเทศอื่นๆ เช่น ประเทศมาเลเซีย ประเทศสิงคโปร์ และประเทศญี่ปุ่นใช้จังหวัดแม่ฮ่องสอนของประเทศไทยเป็นทางผ่านในการส่งสินค้าไปยังประเทศพม่า ประเทศจีนตอนใต้ (มณฑลยูนนาน) โดยเฉพาะสินค้าประเภทน้ำมันปาล์มและจักรยานเก่าที่ใช้แล้ว

ตัวอย่าง : ตารางสินค้าถ่ายลำผ่านด่านศุลกากรแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอนปีพ.ศ. 2548

สินค้าถ่ายลำผ่านด่านศุลกากรแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปี 2548

เดือน	ชนิดสินค้า	จำนวน (ปี๊บ/ถัง)	น้ำหนัก (ก.ก.)	มูลค่า (บาท)
สิงหาคม	น้ำมันปาล์ม	63,614	1,776,030.00	43,607,206.47
กันยายน	น้ำมันปาล์ม	81,069	2,498,216.00	56,996,634.66
ตุลาคม	น้ำมันปาล์ม	54,542	2,150,411.80	49,798,686.92
พฤศจิกายน	น้ำมันปาล์ม	66,739	2,566,974.60	59,481,675.02
ธันวาคม	น้ำมันปาล์ม	42,859	2,623,430.80	56,777,708.53
	อะไหล่รถยนต์เก่าใช้แล้ว	855 ทับท้อ	27,000.00	615,177.65
รวม			11,642,063.20	267,277,089.25

(2.5) ช่องทางการค้าของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

โดยปกติแล้ว ผู้ประกอบการค้าชายแดนจะต้องทำการค้าโดยผ่านช่องทางการค้าที่ทางราชการกำหนดไว้ และในจังหวัดแม่ฮ่องสอนก็มีช่องทางการค้าที่ทางราชการกำหนดไว้ อยู่ 3 ประเภท กล่าวคือ

(2.5.1) ด่านศุลกากร⁶⁰ ซึ่งมีจำนวน 2 แห่ง ได้แก่ ด่านศุลกากรแม่ฮ่องสอน⁶¹ และด่านศุลกากรแม่สะเรียง⁶²

⁶⁰ ฝ่ายส่งเสริมและพัฒนา สำนักงานการค้าต่างประเทศ เขต 1(เชียงใหม่), การค้าชายแดนในความดูแลรับผิดชอบของสำนักงานการค้าต่างประเทศ เขต 1(เชียงใหม่), 8 เมษายน 2548, หน้า 2 - 4.

⁶¹ รับผิดชอบพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอขุนยวม อำเภอปาย และอำเภอปางมะผ้า.

⁶² รับผิดชอบพื้นที่อำเภอแม่สะเรียง อำเภอสบเมย และอำเภอแม่ลาน้อย.

ตัวอย่าง : ภาพถ่ายด่านศุลกากรแม่ฮ่องสอน และด่านศุลกากรแม่สะเรียง

(2.5.2) จุดผ่อนปรนการค้า (Check Point for Border Trade)

ผู้ว่าราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้เปิดจุดผ่อนปรนการค้าโดยความเห็นชอบของกระทรวงมหาดไทยขึ้น การเปิดจุดผ่อนปรนการค้ามีวัตถุประสงค์ทางด้านมนุษยธรรม การส่งเสริมความสัมพันธ์ในระดับท้องถิ่น ตลอดจนการค้าขายสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภค และการสัญจรไปมาของประชาชน

การกำหนดประเภทสินค้า ระยะเวลาเปิด และมาตรการควบคุมการเดินทางเข้าออกเป็นอำนาจของผู้ว่าราชการ⁶³

ตัวอย่าง : ภาพการเปิดจุดผ่อนปรนการค้า บ้านห้วยผึ้ง ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

(2.5.3) ทางอนุมัติเฉพาะคราวตามกฎหมายศุลกากร

เป็นช่องทางการค้าที่เปิดสำหรับนิติบุคคลกระทำการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านที่มีเขตแดนทางบกติดต่อกันโดยไม่จำกัดมูลค่าทางการค้า โดยมีหน่วยงานของกรมศุลกากรที่มีหน้าที่รับผิดชอบในพื้นที่รับผิดชอบกำหนดช่องทางและเส้นทางขนส่งสินค้าไปยังที่ทำการ

⁶³ การเปิดจุดผ่อนปรนการค้านี้ไม่เป็นไปตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522.

ศุลกากรเป็นการเฉพาะคราว นอกเหนือจากช่องทางและเส้นทางปกติที่กำหนดไว้โดยกฎกระทรวงการคลัง ณ จุดผ่านแดนถาวร

ในปัจจุบันนี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีช่องทางการค้าทั้งที่เป็นจุดผ่อนปรนการค้าและทางอนุวัติตามกฎหมายศุลกากร ดังนี้

- จุดผ่อนปรนบ้านห้วยต้นนุ่น⁶⁴ หมู่ที่ 4 ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน อยู่ในความรับผิดชอบของด่านศุลกากรแม่ฮ่องสอน⁶⁵

ตัวอย่าง : ภาพจุดผ่อนปรน บ้านห้วยต้นนุ่น ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

- จุดผ่อนปรนบ้านห้วยผึ่ง⁶⁶ ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของด่านศุลกากรแม่ฮ่องสอน⁶⁷

สภาพภูมิประเทศสองข้างทางโดยส่วนใหญ่เป็นทิวเขาน้อยใหญ่สลับกัน สภาพถนนเป็นเส้นทางเดินรถสองช่องทางขนาดเล็ก ปัจจุบันมีการทำการค้าชายแดนฝ่ายเดียว โดยมีการเปิดตลาดนัดการค้าชายแดนอย่างเป็นทางการเมื่อช่วงกลางเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548

⁶⁴ ตามประกาศจังหวัดแม่ฮ่องสอน ลงวันที่ 30 ธันวาคม 2537 เปิดเมื่อวันที่ 8 มกราคม 2538 โดยเปิดทุกวันพุธ เวลา 06.00 – 18.00 น.

⁶⁵ ระยะทางไปจุดผ่อนปรนการค้า โดยเริ่มต้นจากอำเภอเมืองถึงอำเภอขุนยวม 65 กิโลเมตร จากอำเภอขุนยวมถึงบ้านห้วยต้นนุ่น 50 กิโลเมตร รวมระยะทางประมาณ 115 กิโลเมตร.

⁶⁶ ตามประกาศจังหวัดแม่ฮ่องสอน ลงวันที่ 1 กรกฎาคม 2539 เปิดเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2539 โดยเปิดทุกวัน ตั้งแต่เวลา 06.00 – 18.00 น.

⁶⁷ ระยะทางไปจุดผ่อนปรนการค้า โดยเริ่มต้นอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนถึงจุดผ่อนปรนบ้านห้วยผึ่งประมาณ 40 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 1 ชั่วโมง.

ตัวอย่าง : ภาพจุดผ่อนปรนบ้านห้วยผึ้ง ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

- จุดผ่อนปรนทางอนุภูมิภาคบ้านเสาหิน ตำบลเสาหิน อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อยู่ในความรับผิดชอบของด่านศุลกากรแม่สะเรียง เปิดเป็นด่านพรมแดนตามกฎหมายกระทรวงฉบับที่ 11 (พ.ศ.2539) ออกตามความในพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 7) พ.ศ.2480⁶⁸

สภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาน้อยใหญ่สลับกันเป็นช่วงๆ สภาพถนนจากอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนถึงอำเภอแม่สะเรียงเป็นทางหลวงแผ่นดินซึ่งสามารถใช้การได้ดี ตั้งแต่แม่สะเรียงถึงด่านพรมแดนบ้านเสาหินเป็นเส้นทางดินลูกรังอัดแน่นสามารถใช้การได้เฉพาะฤดูแล้ง สภาพเส้นทางจะผ่านลำธารน้ำไหลเป็นช่วงๆ รถยนต์ที่สามารถเข้าถึงได้จะต้องเป็นรถยนต์ประเภทพิเศษหรือรถยนต์ที่ใช้พลังงานขับเคลื่อนพิเศษ 4 ล้อเท่านั้น *

ตัวอย่าง : ภาพจุดผ่อนปรนทางอนุภูมิภาคบ้านเสาหิน ตำบลเสาหิน อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ขอขอบคุณด่านกักสัตว์แม่ฮ่องสอน: เอื้อเฟื้อภาพถ่าย)

⁶⁸ระยะทางไปจุดผ่อนปรนทางอนุภูมิภาคบ้านเสาหิน โดยเริ่มต้นจากอำเภอเมืองถึงอำเภอแม่สะเรียง 165 กิโลเมตร จากแม่สะเรียงถึงบ้านเสาหิน 90 กิโลเมตร รวมระยะทาง 255 กิโลเมตร.

- ทางอนุมัติบ้านน้ำเพียงดิน⁶⁹ ตำบลผาม่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปัจจุบันจังหวัดยังมิได้มีการประกาศเปิดให้มีการทำการค้าเนื่องจากปัญหาการสู้รบกันระหว่างทหารพม่ากับกะเหรี่ยงคะยาบริเวณแนวชายแดนยังไม่ยุติ ทางอนุมัติแห่งนี้มีความรับผิดชอบของด้านศุลกากรแม่ฮ่องสอน⁷⁰

สภาพภูมิประเทศสองข้างทางโดยส่วนใหญ่เป็นทิวเขาน้อยใหญ่สลับกัน สภาพถนนเป็นเส้นทางเดินรถสองช่องทางการใช้การได้ดี มีเรือรับจ้างเพื่อการท่องเที่ยวไว้บริการ ปัจจุบันสามารถเดินทางโดยรถยนต์ได้

ตัวอย่าง : ภาพทางอนุมัติบ้านน้ำเพียงดิน ตำบลผาม่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ภาพถ่ายจากwebsite:www.oceansmile.com)

- ทางอนุมัติเฉพาะคราวบ้านแม่สามแลบ (สาละวิน) อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อยู่ในความรับผิดชอบของด้านศุลกากรแม่สะเรียง⁷¹ เส้นทางเดินรถสองทางลาดยางตลอดทางจนถึงบริเวณตลาดการค้า รวมระยะทางทั้งสิ้นประมาณ 211 กิโลเมตร

ปัจจุบันมีการทำการค้าขายตามแนวชายแดนฝั่งไทยเป็นปกติ มีการซื้อขายชายแดนตามลำแม่น้ำสาละวิน โดยจะมีการแจ้งให้นายด่านทราบล่วงหน้าว่าจะมีการส่งออก-นำเข้าสินค้าในวันใด

⁶⁹ กฎกระทรวง ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2539) ออกตามความในพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2480.

⁷⁰ ระยะทางไปทางอนุมัติบ้านน้ำเพียงดินจากอำเภอเมืองถึงบ้านห้วยเตือ(ท่าเรือ)ประมาณ 6 กิโลเมตร และจากบ้านห้วยเตือ(ลำน้ำปาย)ถึงบ้านน้ำเพียงดินประมาณ 12 กิโลเมตร รวมระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 45 นาที.

⁷¹ ระยะทางไปทางอนุมัติเฉพาะคราวบ้านแม่สามแลบ (สาละวิน) โดยเริ่มต้นจากอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนถึงอำเภอแม่สะเรียงประมาณ 165 กิโลเมตร(ทางหลวงแผ่นดิน) จากอำเภอแม่สะเรียงถึงบ้านแม่สามแลบประมาณ 46 กิโลเมตร.

ตัวอย่าง : ภาพทางอนุมัติเฉพาะคราวบ้านแม่สามแลบ (สาละวิน) อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ขอขอบคุณด้านกักสัตว์แม่ฮ่องสอน: เอื้อเฟื้อภาพถ่าย)

(2.6) การผ่านเข้า-ออกช่องทางการค้า

ตามปกติแล้ว การเดินทางผ่านเข้าออกตามแนวชายแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่าจะเป็นไปตามความตกลงว่าด้วยการข้ามแดนระหว่างประเทศไทย-ประเทศพม่า เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2540 แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากช่องทางการค้าในจังหวัดแม่ฮ่องสอนกับประเทศพม่ายังเป็นเพียงจุดผ่อนปรนและทางอนุมัติด้านพรมแดนตามกฎหมายศุลกากร ประกอบกับความไม่ปลอดภัยในการเดินทางเนื่องจากยังมีการสู้รบระหว่างทหารพม่ากับชนชาติส่วนน้อยในประเทศพม่าอยู่ ดังนั้น การเดินทางเข้าออก ณ ช่องทางการค้าดังกล่าวจึงไม่สามารถเดินทางเข้าออกอย่างอิสระเหมือนกับกรณีจุดผ่านแดนในจังหวัดอื่นๆ เช่น จุดผ่านแดนถาวรอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ด้วยเหตุดังกล่าว การเดินทางจึงสามารถเดินทางได้ถึงแค่จุดผ่อนปรนและทางอนุมัติเท่านั้น

ตัวอย่าง : ภาพการเดินทางไปยังประเทศพม่า ณ ด่านศุลกากรแม่สาย อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นไปตามความตกลงว่าด้วยการข้ามแดนระหว่างประเทศไทย-ประเทศพม่า ลงวันที่ 16 พฤษภาคม 2540

แต่ในทางปฏิบัตินั้นพบว่า ทางจังหวัดแม่ฮ่องสอนและหน่วยงานราชการในพื้นที่ก็ได้มีการอนุญาตให้ทั้งคนไทยและคนพม่าสามารถเดินทางเข้าออก ณ จุดผ่อนปรนและทางอนุมัติด้านพรมแดนดังกล่าวได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการเดินทางเข้าออกเป็นกรณีๆ ไป

ตัวอย่างเช่น การอนุญาตให้ประชาชนของประเทศพม่าเข้ามาเพื่อรักษาพยาบาลหรือซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค เป็นต้น

ตัวอย่าง : เอกสารอนุญาตให้เข้ามาในประเทศไทยของคนพม่าผ่านจุดผ่อนปรนและทางอนุมัติด่านพรมแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

 ราชอาณาจักรไทย กระทรวงมหาดไทย กรมการปกครอง สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน		1. ชื่อ-นามสกุล 2. สัญชาติ 3. อายุ 4. เพศ 5. สัญญาบัตร 6. ที่อยู่ 7. วัตถุประสงค์ 8. วันที่ออก 9. สถานที่ออก 10. หมายเหตุ
1. การเดินทางเข้าประเทศไทย 2. การเดินทางออกประเทศไทย 3. การเดินทางเข้าประเทศไทย 4. การเดินทางออกประเทศไทย 5. การเดินทางเข้าประเทศไทย 6. การเดินทางออกประเทศไทย 7. การเดินทางเข้าประเทศไทย 8. การเดินทางออกประเทศไทย 9. การเดินทางเข้าประเทศไทย 10. การเดินทางออกประเทศไทย		1. ชื่อ-นามสกุล 2. สัญชาติ 3. อายุ 4. เพศ 5. สัญญาบัตร 6. ที่อยู่ 7. วัตถุประสงค์ 8. วันที่ออก 9. สถานที่ออก 10. หมายเหตุ
1. ชื่อ-นามสกุล 2. สัญชาติ 3. อายุ 4. เพศ 5. สัญญาบัตร 6. ที่อยู่ 7. วัตถุประสงค์ 8. วันที่ออก 9. สถานที่ออก 10. หมายเหตุ		1. ชื่อ-นามสกุล 2. สัญชาติ 3. อายุ 4. เพศ 5. สัญญาบัตร 6. ที่อยู่ 7. วัตถุประสงค์ 8. วันที่ออก 9. สถานที่ออก 10. หมายเหตุ

ส่วนกรณีคนไทยที่ต้องการเดินทางไปยังประเทศพม่าก็ต้องเป็นผู้ที่มีรายชื่อเป็นผู้ประกอบการค้าชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และต้องเดินทางเพื่อติดต่อค้าขายหรือติดต่อธุรกิจเท่านั้น ในการเดินทางต้องผ่านความเห็นชอบจากเจ้าหน้าที่ด้านความมั่นคงที่ประจำ ณ จุดผ่อนปรนและทางอนุมัติด่านพรมแดนนั้นๆ และสามารถเดินทางได้ครั้งละประมาณ 2-3 วันเท่านั้น

ตัวอย่าง : ภาพการเดินทางไปยังประเทศพม่า ณ จุดผ่อนปรนบ้านห้วยผึ้ง ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

นอกจากนั้นยังพบว่า หากเป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หรือชุมชนบริเวณจุดผ่อนปรนและทางอนุมัติด่านพรมแดน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นคนไทยหรือคนพม่า ทางหน่วยงานในพื้นที่ก็จะอนุญาตให้สามารถเดินทางเข้าออกได้อิสระ โดยผ่อนปรนกฎระเบียบในการผ่านเข้าออกเพื่อให้บุคคลดังกล่าวสามารถติดต่อกับคนในชุมชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นๆ

ตัวอย่าง : ภาพถ่ายภาพการเดินทางผ่านเข้าออก ณ จุดผ่อนปรนบ้านห้วยผึ้ง ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอนของคนอาศัยอยู่ในบริเวณจุดผ่อนปรนบ้านห้วยผึ้งดังกล่าว

(2.7) การชำระค่าสินค้าชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

โดยหลัก การชำระค่าสินค้านี้จะเป็นไปตามข้อตกลงของคู่ค้าหรือผู้ประกอบการเป็นสำคัญ จากการสัมภาษณ์ประธานสมาคมธนาคารจังหวัดแม่ฮ่องสอนและผู้ประกอบการในจังหวัดแม่ฮ่องสอนพบว่า ผู้ประกอบการค้าไม่นิยมที่จะใช้ระบบการชำระค่าสินค้านี้หรือบริการ

โดยผ่านระบบธนาคารพาณิชย์⁷² ทั้งนี้เนื่องจากความไม่สะดวกของระบบธนาคารพาณิชย์ในประเทศพม่า

ในทางปฏิบัติ ผู้ประกอบการมักนิยมชำระค่าสินค้าเป็นเงินสดโดยเฉพาะเงินสกุลบาทของประเทศไทยมากกว่าเงินสกุลจัตหรือจ๊าดของประเทศพม่า ทั้งนี้เนื่องจากผู้ประกอบการเห็นว่า สกุลเงินของประเทศพม่าขาดเสถียรภาพจึงไม่มั่นใจที่จะถือครองเงินสกุลดังกล่าว⁷³

นอกจากนั้น วิธีการแลกเปลี่ยนสินค้าต่อสินค้า (Barter Trade) ก็เป็นวิธีหนึ่งที่นิยมในผู้ประกอบการทั้งฝั่งพม่าและฝั่งไทย ทั้งนี้เพราะผู้ประกอบการฝั่งพม่าไม่ต้องการนำเงินบาทติดตัวกลับไปยังประเทศพม่าเนื่องจากเกรงว่าอาจมีความไม่ปลอดภัยเกิดขึ้น หรือเนื่องจากอยู่ในพื้นที่ที่ยากลำบากในการซื้อหาสินค้าจึงไม่ต้องการเงินแต่ต้องการเป็นสินค้าแทนในการแลกเปลี่ยนสินค้าต่อสินค้าผู้ประกอบการจะใช้ฐานราคาของกรมศุลกากรเป็นเกณฑ์ในการคำนวณราคาสินค้าและเสียภาษีศุลกากร

การชำระค่าสินค้าโดยวิธีผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบหรือโพงก๊วนก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ผู้ประกอบการนิยม ทั้งนี้เนื่องจากระบบการเงินการธนาคารพาณิชย์ของประเทศพม่ายังไม่มีความพร้อมในด้านการให้บริการกับผู้ประกอบการฝั่งพม่าและผู้ประกอบการในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังนั้น วิธีการชำระเงินผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบหรือโพงก๊วนจึงเป็นอีกหนึ่งวิธีที่ผู้ประกอบการใช้ชำระค่าสินค้า

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการพบว่า มีการใช้ระบบการชำระเงินนี้ผ่านตัวแทนหรือโพงก๊วนในจังหวัดตากและจังหวัดเชียงราย โดยการชำระเงินในแต่ละครั้งผู้ประกอบการจะเสียส่วนต่างของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราของประเทศพม่าให้กับตัวแทนหรือโพงก๊วน และระยะเวลาในการชำระเงินในแต่ละครั้งจะใช้เวลาประมาณ 1-2 สัปดาห์กว่าผู้ประกอบการฝั่งพม่าจะได้รับเงินดังกล่าว

⁷² การชำระค่าสินค้าหรือบริการโดยผ่านระบบธนาคารพาณิชย์มี 3 วิธีสำคัญ ได้แก่ (1) เลตเตอร์ออฟเครดิต Letter of Credit (L/C) (2) บัญชีเงินบาทของผู้มีถิ่นที่อยู่ต่างประเทศ (Nonresident Baht Account: NRBA) (3) บัญชีเงินบาท(ทั่วไป).

⁷³ ในการชำระด้วยเงินบาทจะใช้อัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินบาทและเงินจัตหรือเงินจ๊าดตามอัตราแลกเปลี่ยนท้องตลาด ซึ่งสามารถสอบถามได้จากร้านค้าทั่วไปโดยเฉพาะร้านขายทองคำในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน.

(3) ศักยภาพการค้าชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากสภาพภูมิประเทศและลักษณะทั่วไปของการค้าชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนดังกล่าว ทำให้สามารถสะท้อนถึงส่วนที่เด่นหรือส่วนที่เป็นศักยภาพทางด้านการค้าชายแดนได้ดังนี้

จุดเด่นประการแรกที่สะท้อนความได้เปรียบด้านการค้าชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนก็คือ สภาพที่ตั้งของตัวจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากข้อเท็จจริงจะเห็นได้ว่า จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีทุกอำเภอที่มีพื้นที่ติดกับประเทศพม่า ในขณะที่ตัวกันที่ตัวของจังหวัดก็ตั้งไม่ไกลจากเมืองสำคัญๆทางเศรษฐกิจของประเทศพม่า ไม่ว่าจะเป็นเมืองผาจอง เมืองแม่แจ่ม เมืองลอบก่อ เมืองตองยี(ตองยี) เมืองตองอู รวมทั้งเมืองเปงมานาซึ่งเป็นเมืองหลวงแห่งใหม่ของประเทศพม่าด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัฐบาลพม่าได้เข้ามาพัฒนาเส้นทางคมนาคมในพื้นที่รัฐฉานเพื่อเชื่อมต่อจังหวัดแม่ฮ่องสอนตามแผนพัฒนาร่วมสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ⁷⁴ โดยให้บ้านห้วยเมืองเป็นพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ⁷⁵ เพื่อรองรับความเจริญทางด้านการคมนาคมและการค้าระหว่างประเทศไทยและประเทศพม่า ยิ่งทำให้การเดินทางโดยรถยนต์จากจังหวัดแม่ฮ่องสอนไปเมืองตองยีของรัฐฉาน ประเทศพม่าใช้เวลาเพียงหนึ่งวัน ดังนั้น จึงเหมาะสำหรับที่จะใช้เป็นช่องทางในการขนส่งสินค้าจากชายแดนจังหวัดแม่ฮ่องสอนไปยังประเทศพม่าโดยผ่านรัฐฉาน และยังสามารถส่งต่อไปถึงประเทศจีนตอนใต้(มณฑลยูนนาน) และประเทศลาวตอนบนได้ด้วย

และจากข้อเท็จจริงเบื้องต้นก็สะท้อนให้เห็นแล้วว่า เมืองสำคัญๆดังกล่าวนี้ได้ทำการติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าตามแนวชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนมานานแล้ว ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การส่งออกสินค้าจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนไปยังเมืองสำคัญๆของประเทศพม่าสามารถทำได้โดยง่ายขึ้น

จุดเด่นประการที่สอง คือ การท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

"การท่องเที่ยว" ถือว่าเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญเป็นอันดับสามของภาคเหนือ รองลงมาจากภาคเกษตรและพาณิชยกรรม⁷⁶

"การท่องเที่ยว" เป็นสิ่งที่นำมาสู่ธุรกิจด้านการบริการหลายรูปแบบทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็น การจ้างงานและธุรกิจการโรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์ ที่พักอื่นๆ รวมไปถึงการบริการรถเช่า

⁷⁴ กล่าวคือ ประเทศไทย ประเทศพม่า ประเทศจีน และประเทศลาว.

⁷⁵ ซึ่งห่างจากช่องทางห้วยผึ่ง จังหวัดแม่ฮ่องสอนประมาณ 20 กิโลเมตร.

⁷⁶ แผนปฏิบัติราชการ 4 ปี พ.ศ.2548-พ.ศ.2551 ของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน (จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดพะเยา จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง จังหวัดน่าน จังหวัดแพร่) และโครงการงบประมาณตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน, หน้า 20 และคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด 19 กลุ่มจังหวัด เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2546.

นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมด้านอุตสาหกรรมสินค้าและหัตถกรรมพื้นเมือง ของที่ระลึก สินค้าเกษตรท้องถิ่น เป็นต้น

“แม่ฮ่องสอน” เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีชื่อเสียงด้านสินค้าบริการประเภท“การท่องเที่ยว”และธุรกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ไกด์ และอื่นๆ ซึ่งถือว่าเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของจังหวัดที่นำรายได้มาสู่จังหวัดเป็นจำนวนมากในแต่ละปี

การท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีทั้ง“การท่องเที่ยวตามธรรมชาติ” และ “การท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรม” ทั้งนี้เพราะพื้นที่โดยส่วนใหญ่ของ “แม่ฮ่องสอน”เป็นป่าไม้และเทือกเขาสูงชันโดยพื้นที่ป่ามีทั้งพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เขตป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อปีพ.ศ.2509 เขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า วนอุทยาน และสวนรุกขชาติ ประกอบกับมีแม่น้ำ ลำห้วย ลำธารหลายสายที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำปาย แม่น้ำยวม แม่น้ำเมย แม่น้ำสาละวิน รวมทั้งยังมีลำน้ำสายเล็กๆตามหุบเขาต่างๆอีกเป็นจำนวนมาก เช่น น้ำของ น้ำลาง น้ำแม่สะเงา น้ำแม่ละมอด น้ำแม่สุริน น้ำแม่ลาหลวง น้ำแม่วิด น้ำแม่สะเรียง เป็นต้น ซึ่งความสมบูรณ์ของธรรมชาติดังกล่าวจึงทำให้ “แม่ฮ่องสอน” มีสัตว์ป่านานาชนิดและแร่ธาตุอีกเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็น ช้างป่า กวางผา เสี่ยงผา เนื้อทราย และเขียดแกว (กบภูเขา) รวมทั้งยังมีพืชพันธุ์ไม้ที่สำคัญด้วย เช่น เอื้องแซะ กระพี้จั่น และจันทร์ผา เป็นต้น ประกอบกับ“แม่ฮ่องสอน”ประกอบไปด้วยประชากรหลายชนเผ่า ซึ่งอยู่กระจัดกระจายตามหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอต่างๆ โดยมีทั้ง (1) กลุ่มชนที่อยู่ในพื้นราบ ซึ่งประกอบด้วยชาวไทย (ไทยใหญ่) ชาวไทยจากจังหวัดอื่น และชาวเขาบางส่วน และ (2) กลุ่มชนชาวไทยภูเขาที่อาศัยอยู่ตามภูเขา ซึ่งประกอบด้วยกะเหรี่ยง ม้ง ลัวะ มูเซอ และลีซอ ด้วยเหตุนี้ “การท่องเที่ยวตามธรรมชาติและทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรม” จึงกลายเป็นจุดเด่นของ “แม่ฮ่องสอน” ที่นักท่องเที่ยวต้องการมาเยือน

และจากการประเมินของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็ยืนยันว่า“แม่ฮ่องสอน” มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูง โดยมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและประวัติศาสตร์ถึง 89 แห่ง⁷⁷

⁷⁷ ข้อมูลจังหวัดแม่ฮ่องสอน[Online].Available:URL:http://old.moc.go.th/opscenter/ms/datapv.html

ในปีพ.ศ.2545 มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนจำนวน 236,993 คน เป็นชาวต่างชาติจำนวน 148,284 คน โดยมาจากประเทศยุโรปเป็นส่วนใหญ่ และจากสถิติของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในปี 2546 มีผู้มาเยือนจังหวัดแม่ฮ่องสอนจำนวน 278,516 คน เพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมาร้อยละ 17.52 เป็นชาวไทย 135,279 คน ชาวต่างประเทศ 143,237 คน ระยะเวลาพักโดยเฉลี่ย 2.33 วัน.

ตัวอย่าง : ภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดแม่ฮ่องสอน (ภาพจาก website:

<http://www.tv5.co.th>)

ตัวอย่าง : ภาพแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

(ภาพจากwebsite:<http://www.tv5.co.th>)

ตัวอย่าง : แผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

แผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัด

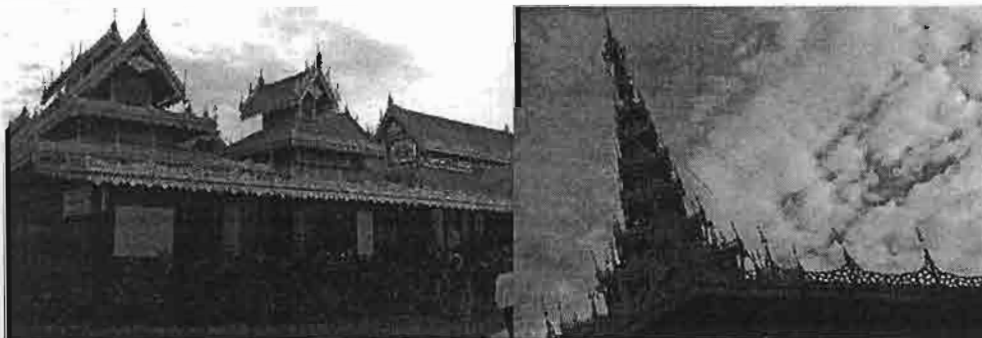
จุดเด่นประการที่สาม คือ ความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมระหว่างประชาชนไทยในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและประชาชนของประเทศพม่าที่มีความใกล้ชิดกัน

จากที่ได้กล่าวในตอนต้นแล้วว่า ในอดีตมีชาวไต(ไทยใหญ่)จากรัฐฉานในประเทศพม่าได้อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังนั้น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่จึงปรากฏให้เห็นในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้ประชาชนในประเทศพม่ากับประชาชนไทยในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความสนิทสนมและไว้วางใจกัน ซึ่งส่งผลให้การติดต่อทางการค้าเป็นไปด้วยความราบรื่นมากกว่าคนไทยที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอื่นๆ

ตัวอย่าง : ภาพสินค้าในตลาดอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีสินค้าบางส่วนมาจากประเทศพม่าเพื่อจำหน่ายให้กับประชาชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีเชื้อสายไทยใหญ่หรือประชาชนจากประเทศพม่าที่มาอาศัยหรือทำงานในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตัวอย่าง : ภาพวัดต่างๆในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ได้รับอิทธิพลทางศิลปวัฒนธรรมจากประเทศพม่า

จุดเด่นประการที่สี่ คือ ศักยภาพของผู้ประกอบการค้าในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการค้าชายแดนพบว่า ผู้ประกอบการค้าโดยส่วนใหญ่ทำการค้ามานานแล้ว จึงรู้ช่องทางในการติดต่อทางการค้าเป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันผู้ประกอบการค้าทั้งฝั่งไทยและฝั่งพม่าก็มีสายสัมพันธ์ทางการค้าที่ดี และที่สำคัญคือผู้ประกอบการค้าชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความสามารถในการใช้ภาษาท้องถิ่นของประเทศพม่า จึงทำให้อุปสรรคทางด้านภาษาลดลงซึ่งถือว่าเป็นจุดได้เปรียบในการติดต่อธุรกิจดังกล่าว

สำหรับจุดเด่นในประการสุดท้าย คือ สินค้าเกษตรของจังหวัดแม่ฮ่องสอน⁷⁸

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีสินค้าเกษตรหลายชนิดที่มีศักยภาพในการส่งเสริมเพื่อทำการค้าขายแดน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นกระเทียม กระหล่ำปลี พืชเมืองหนาว เป็นต้น

“กระเทียม” ของแม่ฮ่องสอนมีลักษณะเด่น คือ หัวแกร่ง เก็บไว้ได้นาน แต่เนื่องจากมีขนาดเล็กเมื่อเทียบกับกระเทียมในจังหวัดอื่นๆ รวมทั้งมีเปลือกหนาจึงไม่เหมาะแปรรูปเป็นกระเทียมดอง การทำกระเทียมแห้งและแปรรูปจึงไม่ค่อยปรากฏให้เห็น ส่วนใหญ่เกษตรกรจะขายหัวกระเทียมให้กับพ่อค้าจากจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำพูนที่มาซื้อเพื่อนำไปทำพันธุ์โดยตรง ทั้งนี้เพราะกระเทียมที่นี่มีความทนทาน รวมทั้งเมื่อปลูกที่อื่นแล้วเปลือกจะบางสามารถส่งเข้าโรงงานได้ ฉะนั้น แม่ฮ่องสอนจึงจำหน่ายเฉพาะหัวพันธุ์กระเทียมเท่านั้น

สำหรับ “กระหล่ำปลี” นั้นก็มีปลูกบนที่สูงของแม่ฮ่องสอนประมาณ 6 หมื่นไร่ โดยสามารถส่งไปขายยังต่างจังหวัดได้ทั้งนี้เพราะเป็นพืชที่ไม่บอบช้ำในการขนส่งบนถนนที่มีความโค้งจำนวนมาก

และเนื่องจากแม่ฮ่องสอนมีอากาศหนาวเย็นเป็นเวลานาน รวมทั้งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่สูงตั้งแต่ 100-2,000 เมตร ดังนั้น จึงเหมาะสำหรับปลูกพืชเมืองหนาวและผลิตพันธุ์พืช โดยเฉพาะไม้ดอก อาทิ เบญจมาศ คาร์เนชั่น เยอบีรา สแตติส และไม้ผล อาทิ เชิน ท้อ บั้วพลับ รวมทั้งพืชสมุนไพรบางชนิด อาทิ เชิน โรสเบอรี่ อาริกาโน เป็นต้น ดังนั้น พืชเมืองหนาวเหล่านี้จึงเป็นจุดเด่นหนึ่งของแม่ฮ่องสอน

4. อุปสรรคการค้าขายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากข้อเท็จจริงแม้ว่าจังหวัดแม่ฮ่องสอนจะมีจุดเด่นด้านการค้าขายแดนหลายด้านก็ตาม แต่จังหวัดแม่ฮ่องสอนก็ต้องเผชิญกับอุปสรรคด้านการค้าขายแดนหลายด้านเช่นกัน กล่าวคือ

ภายหลังจากการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลประกอบกับการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องทำให้คณะผู้วิจัยพบว่า อุปสรรคด้านการค้าขายแดนที่“แม่ฮ่องสอน”ต้องเผชิญเป็นประการแรกก็คือด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน

“สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน”ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนต้องเผชิญมีทั้งทางด้านการคมนาคมและสาธารณูปโภคด้านอื่นๆ เช่น พลังงานไฟฟ้า โทรศัพท์ เป็นต้น

⁷⁸เนื่องด้วยจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีสภาพภูมิประเทศเต็มไปด้วยภูเขาและป่าไม้ จากข้อมูลกรมป่าไม้ ในปี 2543 (ข้อมูลจากภาพถ่ายดาวเทียม Landsat - 5TM) พบว่าพื้นที่ทั้งหมด 7,925,787 ไร่เป็นป่าไม้ 7,153,438 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 89.82 ที่เหลือเป็นที่ราบลุ่มน้ำและหุบเขาที่สามารถทำการเกษตรได้ประมาณ 279,697 ไร่ (ประมาณร้อยละ 3.53 ของพื้นที่ทั้งหมด) เป็นพื้นที่ในเขตชลประทานเพียง 126,720 ไร่ พื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรระดับครัวเรือนเกษตรกรเฉลี่ยประมาณ 9.76 ไร่.

เนื่องจากพื้นที่โดยส่วนใหญ่ของ“แม่ฮ่องสอน”เป็นป่าไม้และเทือกเขาสูงชัน ดังนั้นเส้นทางคมนาคมจึงมีลักษณะที่คดเคี้ยว จึงทำให้การเดินทางค่อนข้างอันตรายและต้องใช้ระยะเวลานานกว่าปกติ

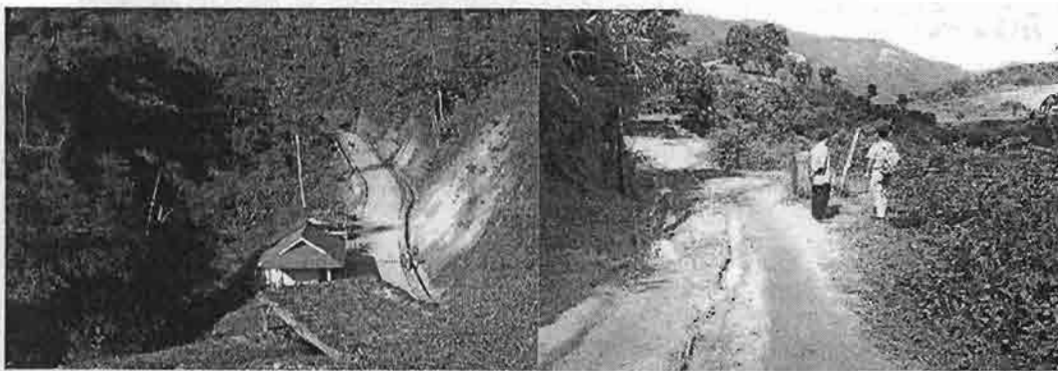
ในการก่อสร้างถนนหนทาง ผู้รับเหมาต้องขนส่งวัสดุอุปกรณ์ในการก่อสร้างมาจากจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ต้นทุนในการดำเนินการสูงกว่าจังหวัดอื่นจึงทำให้หาผู้รับเหมายาก

“แม่ฮ่องสอน”มีเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมกับ“เชียงใหม่” 2 เส้นทาง คือ เส้นทางหลวงหมายเลข 108 ระยะทาง 350 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 8 ชั่วโมง และเส้นทางหลวงหมายเลข 1095 ระยะทาง 248 กิโลเมตร มีลักษณะคดเคี้ยวและต้องขึ้นบนเทือกเขาที่สูงชันใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 5 ชั่วโมง

ส่วนเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมจังหวัดแม่ฮ่องสอนของประเทศไทยกับประเทศพม่ามีสภาพชำรุดทรุดโทรม การใช้เส้นทางบางพื้นที่ต้องผ่านเทือกเขาที่สูงชันจนบางครั้งทำให้เกิดอุบัติเหตุรถยนต์คว่ำตกเหว ซึ่งนำมาสู่ความสูญเสียในด้านชีวิตและทรัพย์สินของผู้ประกอบการ เช่น เส้นทางคมนาคมทางบกบ้านห้วยผึ่ง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นต้น

บางเส้นทางก็สามารถใช้ได้เฉพาะในฤดูแล้งเท่านั้น หากเป็นในช่วงฤดูฝนจะไม่สามารถใช้สัญจรไปมาได้ เช่น เส้นทางในจุดผ่อนปรนทางอนุภูมิภาคบ้านเสาหิน อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้ประกอบการที่ใช้เส้นทางนี้ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าสูง ทั้งนี้เนื่องจากต้องอาศัยรถยนต์ที่มีสมรรถนะสูง เช่น รถยนต์ขับเคลื่อน 4 ล้อ (4 WD) หรือเป็นรถยนต์ที่มีขนาดใหญ่เช่น รถบรรทุก 6 ล้อหรือ 10 ล้อ เป็นต้น

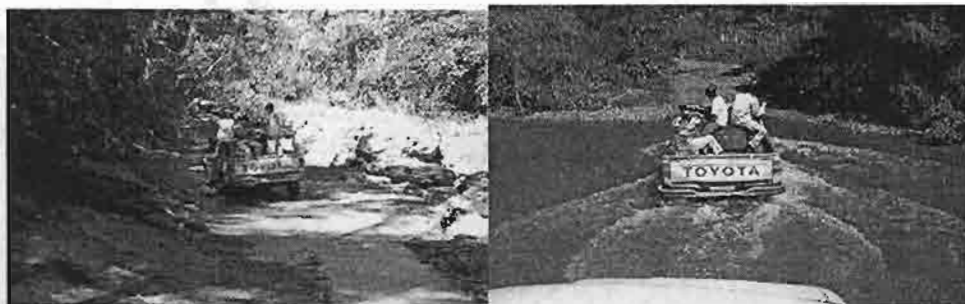
ตัวอย่าง : สภาพเส้นทางคมนาคมทางบกระหว่างบ้านห้วยผึ่ง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประเทศไทยกับจังหวัดเมืองใน ประเทศพม่า ซึ่งสามารถใช้รถยนต์ขับเคลื่อน 4 ล้อ (4 WD) หรือรถบรรทุก 6 ล้อขนาดเล็กในการขนส่งสินค้า

ตัวอย่าง : สภาพเส้นทางคมนาคมทางบกระหว่างบ้านห้วยต้นนุ่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประเทศไทยกับจังหวัดลอยก่อ ประเทศพม่า ซึ่งสามารถใช้รถยนต์ขับเคลื่อน 4 ล้อ (4 WD) หรือรถบรรทุก 6 ล้อขนาดเล็กในการขนส่งสินค้า เช่นเดียวกับบ้านห้วยผึ้ง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ขอขอบคุณด่านกักสัตว์แม่ฮ่องสอน:เอื้อเฟื้อภาพถ่าย)

ตัวอย่าง : สภาพเส้นทางคมนาคมทางบกระหว่างบ้านเสาหิน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประเทศไทยกับจังหวัดปางสา ประเทศพม่าซึ่งสามารถใช้รถยนต์ขับเคลื่อน 4 ล้อ (4 WD) รถบรรทุก 6 ล้อขนาดเล็กหรือรถบรรทุก 10 ล้อในการขนส่งสินค้าได้ แต่ใช้ได้เฉพาะในช่วงฤดูแล้งเท่านั้น (ขอขอบคุณด่านกักสัตว์แม่ฮ่องสอน:เอื้อเฟื้อภาพถ่าย)

ตัวอย่าง : สภาพเส้นทางคมนาคมทางน้ำระหว่างบ้านแม่สามแลบ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประเทศไทยกับจังหวัดผาปูน ประเทศพม่า (ขอขอบคุณด่านกักสัตว์แม่ฮ่องสอน:เอื้อเฟื้อภาพถ่าย)

ตัวอย่าง : สภาพเส้นทางคมนาคมทางน้ำระหว่างบ้านแม่น้ำเพียงดิน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประเทศไทยกับประเทศพม่า (ภาพถ่ายจากwebsite: www.oceansmile.com)

นอกจากอุปสรรคด้านการคมนาคมดังกล่าวแล้ว การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ ก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นไฟฟ้า โทรศัพท์เคลื่อนที่ และสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานอื่นๆ ที่เป็นเช่นนี้เพราะการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเหล่านี้เป็นไปด้วยความล่าช้า และบางโครงการไม่สามารถเข้าไปดำเนินการได้เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา ป่าไม้ และชุมชนต่างๆก็ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ นอกจากนี้บางพื้นที่ยังเป็นพื้นที่คุณภาพลุ่มน้ำชั้น 1 เอ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าด้วย

ปัจจุบันชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีถนนเข้าถึง 413 ชุมชนจาก 694 ชุมชน และไม่มีไฟฟ้า 192 หมู่บ้านจาก 405 หมู่บ้าน มีโทรศัพท์สาธารณะครบทุกอำเภอ แต่ในส่วนของโทรศัพท์เคลื่อนที่ยังมีจุดอับหลายจุดเนื่องจากสภาพพื้นที่สูง

ตัวอย่าง : โรงไฟฟ้าดีเซลและโรงไฟฟ้าเซลล์แสงอาทิตย์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปัจจุบันนี้ก็ยังไม่เพียงพอต่อการขยายตัวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

อุปสรรคประการที่สอง คือ ความไม่มั่นคงของพื้นที่ตามแนวชายแดนจังหวัดแม่ฮ่องสอน

สำหรับปัญหาเรื่องความไม่มั่นคงของพื้นที่ตามแนวตะเข็บชายแดนซึ่งส่งผลกระทบถึงเรื่องการค้าขายตามแนวชายแดนดังกล่าวคือ (1) ปัญหาการสู้รบระหว่างรัฐบาลทหารพม่ากับชนชาติส่วนน้อยในประเทศพม่า (2) ปัญหาผู้หนีภัยจากการสู้รบ และ (3) ปัญหายาเสพติด

เป็นที่ทราบกันดีว่า พื้นที่ตามแนวตะเข็บชายแดนของประเทศพม่ายังมีการสู้รบระหว่างทหารรัฐบาลพม่ากับชนชาติส่วนน้อยที่ต่อต้านรัฐบาลพม่าอยู่ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยง (KNU) กลุ่มกองทัพรัฐฉาน (SSA) และกลุ่มพรรคก้าวหน้าแห่งชาติกะยา (KNPP)⁷⁹

ปัญหาการสู้รบดังกล่าว ถ้าเกิดขึ้นบริเวณใกล้ชายแดนไทยก็จะส่งผลกระทบต่อความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนที่อาศัยอยู่ตามแนวตะเข็บชายแดนและผู้ประกอบการค้าตามแนวชายแดนดังกล่าวด้วย ผลจากการสู้รบดังกล่าวนำไปสู่การลักลอบการค้าอาวุธสงครามเพื่อนำไปใช้ในการสู้รบ และที่สำคัญยังส่งผลให้มีประชาชนในประเทศพม่าหลบหนีภัยการสู้รบเข้ามาอยู่ในประเทศไทยด้วย และผลจากการหนีภัยการสู้รบดังกล่าวทำให้ “แม่ฮ่องสอน” ได้กำหนดพื้นที่พักพิงชั่วคราวเพื่อรองรับผู้หนีภัยการสู้รบ ซึ่งเดิมกำหนดไว้ 11 แห่ง ปัจจุบันได้ปรับลดพื้นที่พักพิงชั่วคราวผู้หนีภัยการสู้รบจากพม่า โดยกำหนดจริงเพียง 4 พื้นที่เท่านั้น⁸⁰

นอกจากนั้น ปัญหาชนชาติส่วนน้อยในประเทศพม่าก็ถือว่าเป็นปัญหาที่กระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่ามาตลอด อันส่งผลให้ภาคราชการหรือหน่วยงานความมั่นคงในประเทศไทยไม่สามารถเข้าไปมีบทบาทในการส่งเสริมความสัมพันธ์ทางการค้าได้อย่างชัดเจน เนื่องจากเกรงว่าจะกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้ประกอบการไปทำการติดต่อค้าขายกับชนชาติส่วนน้อยที่ไม่เข้าร่วมกับรัฐบาลพม่า

ปัญหายาเสพติดก็เป็นปัญหาหนึ่งที่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศและกระทบต่อการค้าชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งนี้เนื่องจากมีกลุ่มขบวนการค้ายาเสพติดจากนอกประเทศได้ลักลอบค้ายาเสพติดในพื้นที่ในลักษณะรายเล็กรายน้อย โดยกลุ่มผู้ค้ายาเสพติดจะเป็นผู้ค้าในระดับหมู่บ้านหรือชุมชน โดยจะมีการลักลอบลำเลียงยาเสพติดมาจากประเทศพม่าเข้ามาตามแนวชายแดนด้านจังหวัดแม่ฮ่องสอน และลำเลียงต่อไปยังพื้นที่ตอนในของประเทศ⁸¹

⁷⁹ปัญหาระหว่างไทยกับพม่า [Online]. Available: URL: <http://www.rta.mi.th/13200u/Myanmar/> ID VMYNBAS00033.html.

⁸⁰ได้แก่ (1) พื้นที่พักพิงชั่วคราว บ้านใหม่ในสอย หมู่ 4 ตำบลปางหมู อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีเนื้อที่ประมาณ 1,000 ไร่ (2) พื้นที่พักพิงชั่วคราว บ้านแม่สุริน หมู่ที่ 5 ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีเนื้อที่ประมาณ 488 ไร่ (3) พื้นที่พักพิงชั่วคราว บ้านแม่ลามาลหลวง หมู่ที่ 7 ตำบลสบเมย อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีเนื้อที่ประมาณ 1,112 ไร่ (4) พื้นที่พักพิงชั่วคราว บ้านแม่ละอูน หมู่ที่ 2 ตำบลแม่สามแลบ อำเภอสามแมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีเนื้อที่ประมาณ 1,000 ไร่.

⁸¹สำหรับสถิติการจับกุมคดียาเสพติดในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนในรอบปี 2544 ที่ผ่านมามีการจับกุมทั้งสิ้น 536 คดี มีผู้ต้องหา 554 ราย ของกลางยาบ้า 1,148,463 เม็ด เฮโรอีน 5,926.3 กรัม ผิ่น 1,239.3 กรัม กัญชา 277.4 กรัม

นอกจากนี้จากรายงานยุทธศาสตร์การควบคุมยาเสพติดระหว่างประเทศประจำปี 2546 (International Narcotics Control Strategy Report 2003) ที่กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาเผยแพร่

ซึ่งผลของปัญหายาเสพติดดังกล่าวทำให้ผู้ประกอบการที่ต้องการขนส่งสินค้าเข้าออกตามแนวชายแดนจังหวัดแม่ฮ่องสอนต้องเสียเวลาเพื่อให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงตรวจค้นสินค้าเพื่อหาเสพติด หรือสิ่งผิดกฎหมายอื่นๆที่อาจซุกซ่อนมากับสินค้านี้

ตัวอย่าง : ภาพของเจ้าหน้าที่ทหารประจำการ ณ จุดผ่อนปรนบ้านห้วยผึ้ง ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตัวอย่าง : ภาพการตรวจค้นสินค้าเข้า-ออก ณ จุดผ่อนปรนห้วยผึ้ง ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

อุปสรรคประการที่สาม คือ ความซับซ้อนของกฎหมายและกฎระเบียบ รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน

ผู้ประกอบการที่นำเข้าและส่งออกสินค้าตามแนวชายแดนด้านจังหวัดแม่ฮ่องสอน นอกจากจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวกับการนำเข้าและส่งออกสินค้าเป็นจำนวนมากแล้ว⁸² ยังต้องปฏิบัติตามระเบียบราชการของหน่วยงานอื่นๆ เช่น

เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2547 ระบุว่า ประเทศไทยเป็นผู้นำเข้ายาบ้ารายใหญ่ ซึ่งส่วนใหญ่มาจากประเทศพม่า และยาเสพติดที่ลักลอบเข้าสู่ประเทศไทยยังส่งไปขายยังประเทศสหรัฐอเมริกาด้วย

และจากการลงนามบันทึกความเข้าใจเพื่อควบคุมยาเสพติด วัตถุประสงค์ต่อจิตและประสาทและสารตั้งต้น เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2544 และโครงการปลูกพืชทดแทนยาเสพติดในพม่า โดยประเทศไทยและประเทศพม่าได้ตกลงนำเงินงบประมาณ 20 ล้านบาทที่ประเทศไทยจัดสรรไปดำเนินการเมื่อมกราคม 2545 ในการพัฒนาหมู่บ้านตัวอย่างที่บ้านของชา รัฐฉาน (บริเวณชายแดนไทย-พม่าตรงข้ามอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย) ให้เป็นหมู่บ้านปลอดยาเสพติดสาธิต และการส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนโดยมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงเป็นผู้ดำเนินโครงการดังกล่าว โดยเฉพาะการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน.

⁸² ปัจจุบันมีกฎหมายที่เกี่ยวกับการนำเข้าและส่งออกสินค้า (ไม่รวม"บริการ") ไม่น้อยกว่า 60 ฉบับ.

พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ เขตป่าอนุรักษ์ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าของกรมป่าไม้ ทั้งนี้เพราะช่องทางการค้าในจังหวัดแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ในเขตป่าสงวน อุทยานแห่งชาติ เขตอนุรักษ์ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ทำให้ทางจังหวัดและหน่วยงานต่างๆไม่สามารถที่จะเข้าไปดำเนินการพัฒนาพื้นที่หรือส่งเสริมการค้าขายในจังหวัดได้อย่างเต็มที่เพราะเกรงว่าจะกระทบกระเทือนต่อป่าไม้ในพื้นที่ อีกทั้งขั้นตอนในการขออนุญาตใช้พื้นที่เพื่อการพัฒนา มีขั้นตอนที่ยังยากซับซ้อน

พระราชบัญญัติกฏอัยการศึก พ.ศ.2457 โดยแม่ทัพภาคที่ 3 มอบหมายให้ผู้บัญชาการกองกำลังเรศวรมีอำนาจหน้าที่และปฏิบัติการในนามของแม่ทัพภาคที่ 3 เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารตามกฎหมายอัยการศึก พุทธศักราช 2547 ได้ทุกประการ โดยสั่งตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2542

นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ กองอำนวยการปฏิบัตินโยบายชายแดนในกองบัญชาการทหารสูงสุด สำนักงานเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ และคณะอนุกรรมการพิจารณาเปิดจุดผ่านแดนชั่วคราวของสภาความมั่นคงแห่งชาติในการปฏิบัติการป้องกันชายแดนและอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นประกาศกฎกระทรวงพาณิชย์ เป็นต้น

กฎหมายและกฎระเบียบเหล่านี้บางฉบับได้กลายมาเป็นอุปสรรคสำคัญในการค้าขายตามแนวชายแดนโดยไม่ได้ตั้งใจ ทั้งนี้เพราะกฎหมายและกฎระเบียบบางอย่างไม่สอดคล้องกับสถานการณ์การค้าขายตามแนวชายแดนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

นอกจากความซ้ำซ้อนทางด้านกฎหมายและกฎระเบียบต่างๆแล้ว ความซ้ำซ้อนของหน่วยงานต่างๆในพื้นที่ที่มีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนก็กลายเป็นอุปสรรคหนึ่งเช่นกัน

สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนตามแนวชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นมีทั้งพาณิชย์จังหวัด ด้านศุลกากร ด้านตรวจคนเข้าเมือง ป่าไม้จังหวัด ปศุสัตว์จังหวัด ตำรวจตระเวนชายแดน ทหาร อุตสาหกรรมจังหวัด หอการค้าจังหวัด เป็นต้น ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้มีทั้งที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลและตรวจสอบการนำเข้าและส่งออกสินค้า ส่งเสริมการค้าชายแดน และรักษาความมั่นคงในพื้นที่ที่มีการค้าชายแดน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแต่ละหน่วยงานต่างก็มีส่วนร่วมในระบบของการค้าชายแดนไม่มากนักน้อยลดหลั่นกันไปตามแต่ภารกิจที่หน่วยงานนั้นๆมี

แต่อย่างไรก็ตาม การมีหน่วยงานหลายหน่วยเช่นนี้ หากขาดการประสานงานและแผนการดำเนินงานที่ดีแล้วก็อาจจะกลายเป็นอุปสรรคมากกว่าที่จะเป็นประโยชน์ต่อการค้าชายแดน

เช่น การขนส่งสินค้าเข้า-ออก ณ จุดผ่อนปรนห้วยผึ้ง ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้ประกอบการต้องขนถ่ายสินค้าลง ณ จุดพรมแดนเพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถตรวจสอบสินค้าดังกล่าวว่ามียาเสพติดหรือสิ่งของที่ผิดกฎหมายหรือไม่ โดยเจ้าหน้าที่จะทำการตรวจขึ้นต่อขึ้น หากตรวจค้นแล้วไม่พบสิ่งผิดกฎหมายก็จะมีกรขนสินค้าดังกล่าวขึ้นรถยนต์

เพื่อบรรทุกสินค้าต่อไป สำหรับขั้นตอนการตรวจค้นจะใช้เวลาประมาณ 30 นาทีต่อคัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนสินค้าที่มีการส่งออกและนำเข้า

ขั้นตอนดังกล่าวนี้ทำให้ผู้ประกอบการมีต้นทุนค่าขนส่งสินค้าสูงขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากในทางปฏิบัติผู้ประกอบการจะใช้แรงงานชาวพม่าที่เดินทางมาใช้แรงงาน ณ จุดผ่อนปรนทำการขนถ่ายสินค้าเพื่อให้เจ้าหน้าที่ตรวจค้น โดยแรงงานพม่าหนึ่งคนจะได้รับค่าจ้างประมาณคนละ 10-20 บาทต่อครั้ง และในกรณีที่สินค้าเป็นจำนวนมาก ผู้ประกอบการก็จะเสียเวลาในขั้นตอนนี้เป็นเวลาไม่น้อยเลยทีเดียว

ข้อสังเกต คือ แม้ว่าผู้ประกอบการจะมีเอกสารการนำเข้าและส่งออกสินค้าจากด่านศุลกากรในพื้นที่แล้วก็ต้องยินยอมให้หน่วยงานด้านความมั่นคงในพื้นที่ตรวจค้นเช่นนี้ทุกกรณี

ตัวอย่าง : ภาพการตรวจค้นสินค้าเข้า - ออก ณ จุดผ่อนปรนห้วยผึ้ง ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

อุปสรรคประการที่สี่ คือ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า

จากปัญหาทางการเมืองและทางเศรษฐกิจของประเทศพม่า ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจของประเทศไทยกำลังพัฒนาไปในแนวทางที่ดีขึ้น จึงทำให้ภาคธุรกิจมีความต้องการแรงงานราคาถูกเพื่อลดต้นทุนการผลิต ประกอบกับมีลักษณะงานบางอย่างที่แรงงานไทยไม่นิยมทำ

จึงทำให้เกิดความโหล่งของผูหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย แรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย⁸³ รวมไปถึงขบวนการนำพาคนต่างด้าวเข้ามาในประเทศไทยโดยผิดกฎหมาย ซึ่งปัญหาดังกล่าวกลายเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้หน่วยงานด้านความมั่นคงในพื้นที่เสนอขอปิดจุดผ่อนปรนชั่วคราว

ตัวอย่างเช่น กรณีการปิดจุดผ่อนปรนห้วยผึ้ง ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอนอันเนื่องมาจากปัญหาการหลบหนีเข้าเมือง และขบวนการนำพาคนต่างด้าวเข้ามาในประเทศไทยโดยผิดกฎหมาย ซึ่งการปิดจุดผ่อนปรนดังกล่าวได้นำมาสู่ความเดือดร้อนของผู้ประกอบการค้าชายแดนที่สุจริตเพราะไม่สามารถทำการขนส่งสินค้าเข้า-ออก ณ จุดผ่อนปรนดังกล่าวได้จนกว่าจะมีการประกาศเปิดจุดผ่อนปรนดังกล่าวอีกครั้ง

ในขณะเดียวกันทางจังหวัดแม่ฮ่องสอนก็ได้มีการแก้ไขปัญหาลบหนีเข้าเมืองดังกล่าวโดยการกำหนดมาตรการควบคุมการเดินทางเข้า-ออกตามแนวชายแดน กล่าวคือ ถ้าเข้ามาในตัวเมืองแม่ฮ่องสอนก็สามารถเดินทางได้ไม่เกิน 12 กิโลเมตรจากสันเขต แต่ในทางปฏิบัติกลับปรากฏว่า สามารถเดินทางเข้ามาซื้อสินค้าในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนได้ ส่วนช่องทางอื่นๆก็อนุญาตให้เดินทางเข้าได้เพียง 2 กิโลเมตรจากสันเขตเท่านั้น

อุปสรรคประการที่ห้า คือ ความไม่ชัดเจนของเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า

เนื่องจากประเทศไทยกับประเทศพมามีพรมแดนติดต่อกันเป็นระยะยาว ประกอบกับการปักปันเขตแดนในสมัยที่ประเทศพม่าตกอยู่ภายใต้อาณานิคมของประเทศไทยมีความไม่ชัดเจน ดังนั้น ปัญหาเรื่องเขตแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศพม่าจึงยังคงปรากฏให้เห็น เช่น กรณีของสันตันตู่ ดอยหลวง ดอยห้วยสะ อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเกิดจากแผนที่ปักปันเขตแดน พ.ศ.2435 ไม่ตรงกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของไทย เมื่อกองกำลังขุนสาถอนกำลังออกไปในปี 2540 ทหารของพม่าก็ได้ส่งกำลังเข้าควบคุมพื้นที่แทน

และถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะยังไม่ปรากฏปัญหาดังกล่าวชัดเจนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากการที่ประเทศพม่าจึงคงสู้รบกับชนชาติส่วนน้อยที่อยู่ตามแนวตะเข็บชายแดนของประเทศพม่ากับชายแดนด้านจังหวัดแม่ฮ่องสอนของประเทศไทย แต่จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ด้านความมั่นคงในพื้นที่ก็ทำให้ทราบว่าเขตแดนทางด้านจังหวัดแม่ฮ่องสอนยังมีความไม่ชัดเจนอยู่ ซึ่งอาจนำมาสู่ปัญหาการพัฒนาพื้นที่ตามแนวชายแดนในด้านการค้าชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนในอนาคตต่อไปได้

⁸³ ในปัจจุบันจังหวัดแม่ฮ่องสอนมียอดจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองสัญชาติพม่า ลาว และกัมพูชาตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2549 จำนวน 1,500 คน มีนายจ้างหรือผู้ประกอบการจำนวน 705 ราย (ข้อมูล ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2549).

ตัวอย่าง : ภาพจุดสิ้นสุดพรมแดนของประเทศไทย ณ จุดผ่อนปรนห้วยผึ้ง ตำบล
ห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

นอกจากอุปสรรคดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่าในกรณีที่ผู้ประกอบการค้าชายแดนใช้วิธีการชำระค่าสินค้าและบริการด้วยเงินสด รวมทั้งโดยผ่านพ่อค้าเงินนอกระบบหรือโพงก๊วน ถือว่าเป็นความเสี่ยงต่อผู้ประกอบการดังกล่าวโดยเฉพาะในกรณีที่คู่ค้าอาจไม่ได้รับการชำระหนี้ดังกล่าว หรืออาจต้องเสียเงินโดยไม่ได้รับสินค้าหรือบริการนั้นๆ ได้

นอกจากนี้ การที่หน่วยงานของจังหวัดแม่ฮ่องสอนบางหน่วยงานขาดงบประมาณและบุคลากรในการพัฒนาด้านการค้าชายแดนก็ทำให้การค้าพัฒนาได้ไม่เต็มที่ เช่น กรณีของสถานกักกันสัตว์แม่ฮ่องสอนซึ่งมีหน้าที่ดูแลและควบคุมสัตว์ที่นำเข้ามาทางด้านจังหวัดแม่ฮ่องสอนของประเทศไทย ซึ่งสัตว์ที่นำเข้ามาโดยส่วนใหญ่เป็นโค-กระบือจากประเทศพม่า ดังนั้น ในการดูแลหรือควบคุมการนำเข้าโคกระบือดังกล่าวโดยเฉพาะการควบคุมโรคที่มาจากโค-กระบือจึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ที่ชำนาญการ แต่ปรากฏว่าในทางปฏิบัติสถานกักกันสัตว์แม่ฮ่องสอนมีเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานเพียง 6 ท่านเท่านั้น ทำให้ในการปฏิบัติงานจำเป็นต้องอาศัยหน่วยงานอื่นเข้ามาช่วยเหลือหรือดำเนินการให้ เช่น การขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ทหารในการจับกุมผู้ที่ลักลอบนำโค-กระบือเข้ามาในประเทศไทย เป็นต้น

ดังนั้น จากข้อเท็จจริงดังกล่าวจะเห็นได้ว่าจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยที่มีชายแดนติดกับประเทศพม่า การค้าตามแนวชายแดนของจังหวัดได้ทำกันมานานแล้ว อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจังหวัดแม่ฮ่องสอนจะมีจุดเด่นด้านการค้าชายแดนหลายด้าน แต่จุดที่ต้องแก้ไขหรือต้องพัฒนาให้ดีขึ้นก็มีหลายด้านเช่นกันดังที่ปรากฏตามข้อเท็จจริงดังกล่าวข้างต้น

บทที่ 3

บทสรุป

จากข้อเท็จจริงดังกล่าวจะเห็นได้ว่า“แม่ฮ่องสอน”เป็นจังหวัดที่มีแนวเขตพรมแดนในทุกอำเภอติดกับประเทศพม่า ประชาชนตามแนวชายแดนด้านจังหวัดแม่ฮ่องสอนของประเทศไทยและประเทศพม่าได้มีการติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกันมาเป็นเวลานานแล้ว และการค้าขายดังกล่าวมักเป็นการค้าขายระหว่างประชาชนชาวไทยกับประชาชนชาวพม่าที่เป็นชนชาติส่วนน้อยที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติถึงแม้ว่าชนชาติส่วนน้อยบางกลุ่มยังมีปัญหากับรัฐบาลพม่าอยู่

เมื่อย้อนกลับไปดูมูลค่าทางเศรษฐกิจของจังหวัดแม่ฮ่องสอน แม้ว่ามูลค่าทางเศรษฐกิจจะสูงขึ้นเมื่อเทียบกับการค้าขายตามแนวชายแดนในสมัยอดีตก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถเติบโตเทียบเท่ากับการค้าขายตามแนวชายแดนในอีกหลาย ๆ จังหวัด ซึ่งสาเหตุประการสำคัญก็คืออุปสรรคเกี่ยวกับการค้าตามแนวชายแดนที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนประสบอยู่นั่นเอง ซึ่งอุปสรรคเหล่านี้ที่เป็นตัวฉุดรั้งการค้าขายตามแนวชายแดนดังกล่าวทำให้ไม่สามารถพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพที่มีอยู่

และจากการที่คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อเท็จจริงด้านการค้าขายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำให้สรุปได้ว่า “แม่ฮ่องสอน”เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีศักยภาพทางด้านการค้าขายแดนหลายด้าน และในขณะเดียวกันก็เป็นจังหวัดที่ต้องเผชิญกับอุปสรรคด้านการค้าขายแดนหลายด้านเช่นกัน

ถ้ามองในมุมด้านศักยภาพทางการค้าขายแดนของแม่ฮ่องสอนนั้นพบว่าที่ตั้งของจังหวัดเป็นทำเลที่ดีทั้งในด้านที่อยู่ใกล้กับเมืองที่สำคัญๆของประเทศพม่า เช่น ฝางอง แม่จะลอยก่อ ดองกิ(ดองยี) ดองอุ เปงมานา และในขณะเดียวกันจากการที่แม่ฮ่องสอนมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทิวเขาน้อยใหญ่และป่าไม้จึงทำให้มีสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งในเชิงนิเวศน์และในเชิงวัฒนธรรมมากมาย จนกลายเป็นแหล่งดึงดูดของนักท่องเที่ยวและผู้สนใจลงทุนด้านธุรกิจการท่องเที่ยวดังกล่าว

และเมื่อเข้าไปดูศักยภาพของผู้ที่ประกอบการค้าตามแนวชายแดนก็พบว่าผู้ที่ประกอบการค้าดังกล่าวนั้นโดยส่วนใหญ่ทำการค้ามายาวนาน มีสายสัมพันธ์ที่ดีกับคู่ค้า และที่สำคัญคือสามารถพูดภาษาท้องถิ่นได้ ซึ่งตรงจุดนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่ได้เปรียบในด้านการทำการค้ากับคู่ค้าฝั่งพม่า

ในขณะเดียวกันก็พบว่า เนื่องจากความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมระหว่างประชาชนไทยในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและประชาชนของประเทศพม่าที่ค่อนข้างใกล้ชิดกัน ซึ่งสามารถสังเกตได้จากศิลปะและวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ที่ปรากฏให้เห็นในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตรงจุดนี้ก็คือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้การติดต่อทางการค้าเป็นไปได้ด้วยความราบรื่นมากกว่าคนไทยที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอื่นๆ

นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาด้านสินค้าก็พบว่า สินค้าด้านเกษตรของ“แม่ฮ่องสอน” ก็มีชื่อเสียงหลายชนิดทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นกระเทียม กระหล่ำปลี หรือพืชเมืองหนาว เป็นต้น

แต่เมื่อกลับมาดูสินค้าที่ส่งออกและนำเข้ากลับปรากฏว่า สินค้าที่ส่งออกไปยังชายแดนประเทศพม่าส่วนใหญ่เป็นสินค้าประเภทน้ำมันพืช ผงชูรส ทีวีสี รองเท้าแตะฟองน้ำ ยางนอกรถยนต์ และเครื่องอุปโภคบริโภคเบ็ดเตล็ด เป็นต้น ในขณะที่สินค้าที่นำเข้ามาทางชายแดนจังหวัดแม่ฮ่องสอนของประเทศไทยจะเป็นสินค้าเกษตร โค กระบือ เป็ดไก่ ไม้ก่อ และเมื่อนำเข้ามาแล้วส่วนใหญ่จะส่งต่อไปยังจังหวัดอื่น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผลผลิตในประเทศไทยของสินค้านำเข้าดังกล่าวไม่เพียงพอสำหรับความต้องการของคนไทย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า“แม่ฮ่องสอน”จะมีศักยภาพในด้านการค้าขายตามแนวตะเข็บชายแดนดังกล่าว แต่ข้อเท็จจริงก็ยังคงปรากฏว่า“แม่ฮ่องสอน”ยังคงต้องเผชิญกับอุปสรรคการค้าชายแดนหลายด้านเช่นกัน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นอุปสรรคในเรื่องภูมิประเทศของ“แม่ฮ่องสอน”ที่เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทิวเขาน้อยใหญ่และป่าไม้ จึงทำให้สภาพทางภูมิประเทศดังกล่าวแม้จะเป็นส่วนที่เด่นในด้านการท่องเที่ยว แต่ในขณะเดียวกันก็กลายเป็นอุปสรรคในด้านการค้าตามแนวชายแดนด้วย ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเส้นทางคมนาคมโดยเฉพาะถนนที่เชื่อมต่อไปยังจุดผ่อนปรนการค้าชายแดนยังเป็นทางลูกรัง บางช่วงของเส้นทางต้องผ่านเทือกเขาสูงชัน บางช่วงก็ขรุขระและคดเคี้ยวจึงทำให้รถที่บรรทุกสินค้าบางครั้งต้องประสบอุบัติเหตุ ดังนั้น ในฤดูฝนผู้ประกอบการก็จะหลีกเลี่ยงการขนส่งสินค้านี้และจะหันมาขนส่งในฤดูแล้งแทน แต่อย่างไรก็ตามในช่วงฤดูแล้งก็อาจต้องเผชิญกับปัญหาควันไฟที่เกิดจากเผาป่าซึ่งทำให้วิสัยทัศน์ในการเดินไม่ดีเช่นกัน

นอกจากนั้น“แม่ฮ่องสอน”ยังประสบกับปัญหาเรื่องสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานต่างๆ เช่น ไฟฟ้าไม่เพียงพอกับการขยายตัวของจังหวัด เป็นต้น

และเนื่องจาก“แม่ฮ่องสอน”ตั้งอยู่ติดกับชายแดนของประเทศพม่าซึ่งมีชนชาติส่วนน้อยต่างๆอาศัยอยู่ เมื่อมีการสู้รบระหว่างรัฐบาลทหารพม่ากับชนชาติส่วนน้อยในประเทศพม่าก็ส่งผลให้ “แม่ฮ่องสอน”ต้องเผชิญกับปัญหาผู้หนีภัยจากการสู้รบ รวมทั้งผู้ประกอบการค้าก็ไม่อาจทำการขนส่งสินค้าเข้าออกตามแนวชายแดนได้ด้วย

นอกจากนั้น“แม่ฮ่องสอน”ยังต้องเผชิญกับปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ปัญหาแรงงานต่างด้าวซึ่งต้องการเข้ามาทำงานในประเทศไทยเนื่องจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น และยังต้องเผชิญกับปัญหาขบวนการนำแรงงานต่างด้าวเข้าเมืองมาโดยผิดกฎหมาย รวมทั้งปัญหายาเสพติด ซึ่งปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบไปถึงเรื่องของการค้าขายตามแนวชายแดนกล่าวคือ กลายเป็นเหตุผลหนึ่งของการปิดช่องทางการค้าซึ่งทำให้ผู้ประกอบการค้าที่สุจริตได้รับผลกระทบดังกล่าวโดยตรง

และในขณะเดียวกันเมื่อกลับมามองดูผู้ที่ผู้ประกอบการค้าตามแนวชายแดนด้านจังหวัดแม่ฮ่องสอนพบว่าผู้ที่ประกอบการค้าได้จะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขตามที่จังหวัด

แม่ฮ่องสอนกำหนดไว้ นั่นคือ ต้องไปขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบการค้าชายแดนกับจังหวัดแม่ฮ่องสอนแล้วเท่านั้น

และเนื่องจากการค้าชายแดนมีหน่วยงานหลายหน่วยที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการค้าที่จะส่งสินค้าออกและนำสินค้าเข้าก็ต้องเผชิญกับการตรวจสอบของเจ้าหน้าที่รัฐที่มีหลายหน่วยงาน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นพาณิชย์จังหวัด ศุลกากร ด้านตรวจคนเข้าเมือง ด้านกักกันสัตว์ เกษตรจังหวัด หน่วยงานด้านความมั่นคง เป็นต้น ซึ่งการตรวจสอบก็ใช้ระยะเวลามากพอสมควร ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มีผู้ประกอบการที่ทำการค้าทั้งในระบบและนอกระบบเกิดขึ้น

และจากการที่มีหน่วยงานของภาครัฐหลายหน่วยงานมาทำงานร่วมกันทำให้เกิดปัญหาที่ตามมาคือ ความซ้ำซ้อนของหน่วยงานดังกล่าวนั่นเอง

นอกจากนี้ยังพบว่า ความไม่พร้อมของระบบธนาคารก็เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้ประกอบการค้าตามแนวชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนต้องเสี่ยงต่อการชำระหนี้ค่าสินค้า เพราะต้องถือเงินสดไปชำระโดยตรง บางคนก็ต้องใช้วิธีชำระหนี้โดยผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ หรือโพงก๊วนแทน

ดังนั้น จากข้อเท็จจริงดังกล่าวจะเห็นได้ว่าแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการค้าชายตามแนวชายแดนมานานแล้ว โดยการค้าชายตามแนวชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีทั้งจุดเด่นที่เป็นศักยภาพที่จะนำมาใช้พัฒนาด้านการค้าชายแดน แต่ในขณะเดียวกันเนื่องจากภูมิประเทศและทำเลที่ตั้งของจังหวัดแม่ฮ่องสอนก็ทำให้ต้องเผชิญกับปัญหาด้านการค้าต่างๆที่ตามมาด้วย ซึ่งปัญหาดังกล่าวควรต้องมีการแก้ไขต่อไปทั้งนี้เพื่อจะได้พัฒนาการค้าชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนให้ดียิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

หนังสือ

- โกเมนทร์ สืบวิเศษ. คำบรรยายวิชาภาษาอาหรับว่าด้วยภาษาเงินได้บุคคลธรรมดาพร้อมแนวปฏิบัติของกรมสรรพากร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: อักษรสาสน์, 2537.
- จันทร์ธร ศรีธัญรัตน์. ไทยกับการเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนของพม่าในปีพ.ศ. 2540. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- เดียนเต้น นิคมบริรักษ์ และวีรวัลย์ ไพบูลย์จิตต์อารี. รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการจัดทำยุทธศาสตร์และแนวทางในการเตรียมความพร้อมของภาคอุตสาหกรรมไทย อันเนื่องมาจากการเจรจา WTO รอบใหม่ที่กรุงโดฮา (The WTO Doha Round of Trade Negotiations: Strategic Preparation of the Thai Industrial Sector). การอำนวยความสะดวกทางการค้า เสนอสำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม. โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. พฤศจิกายน, 2547.
- ถิรวัฒน์ เกษตรภิบาล. ปัญหาความขัดแย้งไทย – กัมพูชา: กรณีการรัฐประหารที่ล้มเหลว ปีพ.ศ. 2537. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.
- ทเนศ นิตรลาภ. ปัญหาการค้าระหว่างประเทศ: ศึกษาเฉพาะกรณีไทยและลาว. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544.
- พิชิตพล แจ่มจำรัส, พันโท. มิติความสัมพันธ์ ระหว่างไทย-กัมพูชาที่ส่งผลกระทบต่อไทยใน พ.ศ. 2536-2545. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, สถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง, 2545.
- ไพจิตร โรจนวานิช ชุมพร เสนไสย และสาโรช ทองประคำ. ภาษีสรรพากร: คำอธิบายประมวลรัษฎากร. กรุงเทพมหานคร: สามเจริญพาณิชย์, 2544.
- ภัสราวุธ นิติเขตต์ปรีชา. ความสัมพันธ์ทางการค้าไทย – ลาว ช่วงปี พ.ศ. 2534-2543: ศึกษาในเชิงการพึ่งพา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544.
- รวีวรรณ หิรัญสุข. ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไทย-กัมพูชา: ศึกษาภายหลังการเลือกตั้งปี ค.ศ. 1993. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544.
- วัชรินทร์ ยงศิริ. การค้าชายแดนไทยกับอนุภาคแม่น้ำโขง. สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- อนุช อาภาภิรม. หัวหน้าโครงการข่าวสารทิศทางการค้าไทย (TTMP), ประเทศไทย 2543: โบกมือลาโลกาภิวัตน์. จัดทำโดยโครงการข่าวสารทิศทางการค้าไทย (TTMP) โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2544.

-หัวหน้าโครงการข่าวสารทิศทางการประเทศไทย (TTMP).การค้าชายแดน:
การเชื่อมสัมพันธ์ตามรอยตะเข็บ.จัดทำโดยโครงการข่าวสารทิศทางการประเทศไทย (TTMP).
โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.),2546.
- อิสริวดี ตั้งเกียรติ.ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนไทย-กัมพูชา
ด้านจังหวัดจันทบุรี.รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา,2545.
- อนันท์ พุฒิชิต.ความสัมพันธ์เชิงนโยบายระหว่างการศึกษากับการพัฒนาเศรษฐกิจลาวภายใต้
จินตนาการใหม่ ค.ศ.1986-2000.สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2546.

เอกสารอื่นๆ

- กระทรวงพาณิชย์.เอกสารประกอบการสัมมนาระดมสมอง เรื่องการกำหนดท่าทีของไทยสำหรับ
การเจรจาการค้าบริการ สาขาการพลังงานและสิ่งแวดล้อมภายใต้องค์การการค้าโลก.
โรงแรมอโนมา กรุงเทพฯ,4 กันยายน 2545.
- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ สำนักเจรจาการค้าบริการ.กฎหมายที่เกี่ยวกับการเปิดตลาด
การค้าบริการระหว่างประเทศ,พฤศจิกายน 2545.
-เปิดตลาดบริการในอาเซียนตามมติผู้นำ,พฤศจิกายน 2546.
-ผลกระทบจากการเปิดเสรีการค้าบริการวิชาชีพ,กุมภาพันธ์ 2547.
-การเจรจาเปิดตลาดบริการสาขาท่องเที่ยว, กุมภาพันธ์ 2547
- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ สำนักยุโรป เอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา.สรุปกรอบ
ความตกลงเขตการค้าเสรี BIMST-EC,กุมภาพันธ์ 2547.
- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ สำนักเจรจาการค้าบริการ.สรุปผลการสัมมนาเรื่องการค้าและ
การโยกย้ายถิ่นฐานของบุคคลธรรมดาระหว่างประเทศ (Trade and Migration).4 - 5
ตุลาคม 2547 ณ World Meteorological Organization เจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์,
ตุลาคม 2547.
-การเจรจาเปิดตลาดการค้าบริการในองค์การการค้าโลก,มีนาคม
2548.
- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ สำนักเจรจาการค้าบริการ.สรุปจากเอกสารของOECD เรื่อง
Services Trade Liberalization: Identifying Opportunities and Gains(JOB (03)/140)
10 July 2003.การเปิดเสรีการค้าบริการ:ช่องทางโอกาสและผลประโยชน์ที่ได้รับ.11
มกราคม 2548.
- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ สำนักเจรจาการค้าบริการและการลงทุน.สรุปผลการสัมมนา
เรื่อง"การเปิดตลาดและความร่วมมือด้านบริการใน ASEAN และ WTO".วันพุธ ที่ 9

สิงหาคม 2549 เวลา 8.30 – 13.30 น. ณ ห้องเจ้าสามพระยา โรงแรมเดอะแกรนด์
ธ.รัชดาภิเษก กรุงเทพฯ, กระทรวงพาณิชย์, 11 สิงหาคม 2549.

กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ สำนักเจรจาการค้าพหุภาคี.สรุปผลการสัมมนา เรื่อง“อุปสรรค
ทางการค้าที่มีใช้ภาษี(NTBs) ในกรอบการเจรจาเปิดตลาดสินค้าอุตสาหกรรม
(NAMA)”.วันอังคาร ที่ 29 สิงหาคม 2549 ณ โรงแรมสยามซิตี้ กรุงเทพฯ,กันยายน
2549.

กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ สำนักอาเซียน.ข้อมูลประกอบการบรรยาย เรื่อง“การค้า
ในภูมิภาคอาเซียนและเพื่อนบ้าน.วันที่ 24 มิถุนายน 2549 เวลา 13.00-14.30 น.
ณ โรงแรมเนวต้าแกรนด์ จังหวัดอุบลราชธานี, มิถุนายน 2549.

กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์.ความตกลงทั่วไปว่าด้วยการค้าบริการ (PowerPoint),วันที่ 29
มกราคม พ.ศ.2547.

.....ความตกลงทั่วไปว่าด้วยการค้าบริการGeneral Agreement
on Trade In Services: GATS, 2 กุมภาพันธ์ 2550.

กองพาณิชย์กิจต่างประเทศ กรมการค้าต่างประเทศ.การค้าชายแดนไทยกับประเทศ
เพื่อนบ้านและโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน,ธันวาคม 2540.

กลุ่มงานแผนและโครงการ สำนักงานเลขาธิการกรม.ผลงานสำคัญของ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
ประจำปีเดือนมกราคม 2547,กุมภาพันธ์ 2547.

กัลยา ลีวงศ์เจริญ.แนวทางในการพัฒนาระบบจัดเก็บสถิติภาคบริการเพื่อสนับสนุน
Emergency Safeguard Mechanisms.กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ,วันพุธ ที่ 7 กันยายน
2548.

คณะผู้แทนถาวรไทยประจำองค์การการค้าโลก."การเจรจาบริการใน WTO
เข้าสู่ Phase 3".ข่าวจากเวทีเจรจาการค้าโลก.ฉบับที่ 3/2546,วันที่ 4 มิถุนายน 2546.

จุมพฏ สายหยุด.รายงานเรียบจากแนวรบตะวันตก.วิถีทุน:กรุงเทพธุรกิจ,(27 มกราคม ,
2548).

.....รายงานไม่เรียบจากแนวรบตะวันตก.วิถีทุน:กรุงเทพธุรกิจ,
(21 เมษายน 2548).

ฝ่ายส่งเสริมและพัฒนา สำนักงานการค้าต่างประเทศ เขต 1 (เชียงใหม่).การค้า
ชายแดนในความดูแลรับผิดชอบของสำนักงานการค้าต่างประเทศ เขต 1 (เชียงใหม่) (เชียงใหม่,
ตาก, แม่ฮ่องสอน,8 เมษายน 2548.

ศุภสิทธิ์ พรรณนารุโณทัย และศรีจิต สุขนาค.ผลกระทบของการเปิดเสรีการค้าบริการ
ด้านสุขภาพต่อประเทศไทย.โครงการวิจัย"เศรษฐกิจไทยกับการเจรจาการค้าพหุภาคี (The Thai
Economy and Multilateral Trade Negotiations)".นำเสนอในที่ประชุมสัมมนาทางวิชาการ
ประจำปี คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,17 สิงหาคม 2547.

สำนักงานการค้าต่างประเทศ เขต 1 (เชียงใหม่) กรมการค้าต่างประเทศ.รายงาน
ภาวะการค้าชายแดนในเขตพื้นที่รับผิดชอบ สำนักงานการค้าต่างประเทศ เขต 1 (เชียงใหม่)
ประจำเดือน กรกฎาคม 2549, สิงหาคม 2549.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.การพัฒนาภูมิคุ้มกัน
และทิศทางการพัฒนาภาคเหนือในช่วงแผนฯ 10 กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน(กลุ่มล้านนา)
(เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน), เมษายน 2548.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.การประชุมเชิงปฏิบัติการการพัฒนา
ผู้นำการบริหารการเปลี่ยนแปลง CEO Retreat II (2005).การทบทวนยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด
แผนงานและโครงการ ปีงบประมาณ 2550 - 2551.6 มกราคม 2549 ณ ดิסקันต์ไมตรี
(หลังนอก) ทำเนียบรัฐบาล.

.....การประชุมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาผู้นำการบริหารการ
เปลี่ยนแปลง CEO Retreat II (2005).การทบทวนยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดแผนงานและ
โครงการปีงบประมาณ 2550-2551.16 กุมภาพันธ์ 2549 สำนักงานจังหวัดนราธิวาส.

สำนักพัฒนาพื้นที่ (สพท.) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ.การจัดระบบเศรษฐกิจตามแนวชายแดน (ECONOMIC COOPERATION
STRATEGY ,กรกฎาคม 2546.

สำนักนโยบายเศรษฐกิจการพาณิชย์ สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์.ทิศทางเศรษฐกิจ
และการค้าโลก ปี 2549,26 มกราคม 2549.

.....ข้อมูลเศรษฐกิจสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า
,กันยายน 2546.

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และธรรพร รัตนนฤมิตศร.ผลกระทบของการเปิดเสรี
การค้าบริการและการลงทุนสาขาโทรคมนาคมต่อประเทศไทย.โครงการวิจัย“เศรษฐกิจไทยกับ
การเจรจาการค้าพหุภาคี (The Thai Economy and Multilateral Trade Negotiations)".
นำเสนอในที่ประชุมสัมมนาทางวิชาการประจำปี คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
17 สิงหาคม 2547.

อภิรดี ดันตราภรณ์.ข้อมูลประกอบการบรรยายพิเศษ เรื่อง“ยุทธศาสตร์การค้าและ
การลงทุนในอาเซียน.วันพุธ ที่ 22 กุมภาพันธ์ 2549 ณ ห้องบางซื่อ อาคาร 6 ชั้น 2 บริษัท
ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน).

ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต (Internet)

“การค้าชายแดน”. [Online]. Available. URL: <http://www.customs3.com/images/1128410963/trade%20border.pdf>, (สิงหาคม 2549).

“การค้าชายแดน”. [Online]. Available. URL: <http://www.moc.go.th/opscenter/ly/y14.html>, (สิงหาคม 2549).

“การค้าชายแดนภาคเหนือ”. นักศึกษาวิทยาลัยการทัพเรือ(วทร.) รุ่นที่ ๓๔. [Online]. Available. URL: <http://www.navy.mi.th/naVIC/document/850704a.html>, <http://www.navy.mi.th/naVIC/document/850704b.html>, <http://www.navy.mi.th/naVIC/document/850704c.html>, (ตุลาคม 2549).

“การค้าชายแดนของภาคเหนือ”. ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ. [Online]. Available. URL: <http://www.bot.or.th/bothomepage/dataBank/RegionEcon/northern/public/Econ/ch7/BorderTrade.html>, (กันยายน 2549).

“การค้าชายแดนของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน”. [Online]. Available. URL: <http://www.moc.go.th/opscenter/jr/intertrade1.htm>, (กันยายน 2549).

“การค้าระหว่างไทยกับประเทศพม่าด้านจังหวัดแม่ฮ่องสอน”. [Online]. Available. URL: <http://old.moc.go.th/opscenter/ms/msdata.html>, (สิงหาคม 2549).

“การค้าระหว่างไทย-พม่า”. การค้าและการลงทุนของพม่า. [Online]. Available. URL: [http://www.dft.moc.go.th/level4Frame.asp?sPage=the_files/\\$\\$9/level4/pama1.html&level4=201](http://www.dft.moc.go.th/level4Frame.asp?sPage=the_files/$$9/level4/pama1.html&level4=201), (สิงหาคม 2549).

“การค้าระหว่างประเทศ”. [Online]. Available. URL: <http://www.student.chula.ac.th/~46456880/Marketing.htm>, (สิงหาคม 2549).

“การเจรจาเปิดตลาดการค้าบริการ สาขาการขนส่งและลอจิสติกส์”. จักรกฤษณ์ ดวงพิศตรา, ดร. สำนักเจรจาการค้าบริการ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. [Online]. Available. URL: www.thaifita.com, www.dtn.moc.go.th, (สิงหาคม 2549).

“การเปิดตลาดการศึกษานานาชาติ”. เมษายน 2546. สำนักเจรจาการค้าบริการ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, [Online]. Available. URL: http://www.dtn.moc.go.th/common/print_format.asp, (สิงหาคม 2549).

“การเปิดเสรีการค้าบริการด้านการเงิน ภายใต้การเจรจาเขตการค้าเสรี (Free Trade Agreement: FTA). ทองอุไร ลิ้มปิติ. ธนาคารแห่งประเทศไทย. [Online]. Available. URL: www.bot.or.th, (สิงหาคม 2549).

“การค้าและการลงทุนของสปป.ลาว”. กรมการค้าต่างประเทศ, 2546. [Online]. Available. URL: http://www.dft.moc.go.th/document/foreign_trade_policy/service/Horizon/laos/laos_2.html, (ตุลาคม 2549).

“การดำเนินการโครงการ Contract Farming ภายใต้กรอบความร่วมมือ ACMECS”. ฉบับที่ 93/2548 วันที่ 25 ตุลาคม 2548. ข้าราชการกระทรวงการคลัง กรมการประชาสัมพันธ์ สำนักงานปลัดกระทรวงการคลัง. [Online]. Available. URL: www.mof.go.th, (ตุลาคม 2549).

“การเพิ่มมูลค่าการค้าของไทยกับประเทศสมาชิกใหม่อาเซียนภายใต้ Contract Farming Contract Farming คืออะไร”.สำนักเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, พฤษภาคม 2548.[Online].Available.URL:http://www.dtn.moc.go.th/web/8/55/68/629/Contract%20Farming.asp?G_id=629&f_id=4728,(สิงหาคม 2549).

“การสื่อสารและโทรคมนาคมของไทยกับการเปิดเสรี”.กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. ชุติมา บุญยประภัตร.[Online].Available.URL:www.dtn.moc.go.th,www.thaifita.com,(สิงหาคม 2549).

“กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน”,สำนักงานพาณิชย์จังหวัดอุดรดิตถ์.[Online].Available.URL:<http://www.moc.go.th/opscenter/ut/>,(สิงหาคม 2549).

“กรอบการดำเนินงานของก.รณ.ตามยุทธศาสตร์ความมั่นคงชายแดนฯ ปีงบประมาณ 2546-2547”.[Online].Available.URL: http://www.isoc.thaigov.net/isoc_scope.html,(สิงหาคม 2549).

“เกษตรพันธะสัญญา:จากไร่นาสู่ห่วงโซ่อาหารจานด่วนและซูเปอร์มาร์เก็ต”.[Online].Available.URL: http://www.biothai.net/autopage1/print.php?t=17&s_id=10&d_id=10&page=1,(สิงหาคม 2549).

“ข้อมูลการค้าชายแดน”.สำนักงานการค้าต่างประเทศ เขต 1(เชียงใหม่).[Online].Available.URL:<http://www.dft.moc.go.th/chiangmai/border.asp>,(สิงหาคม 2549).

“ข้อมูลเบื้องต้นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”.กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์.[Online].Available.URL:www.thaitrade.comหรือ www.dep.moc.go.th,(สิงหาคม 2549).

“ข้อมูลเบื้องต้นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”.[Online].Available.URL:<http://www.dft.moc.go.th/nongkhai/detail/2005330166591.htm>,(สิงหาคม 2549).

“ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว(LAOS)”.สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ เวียงจันทน์ กรมส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุน สปป.ลาว,27 มีนาคม 2548.[Online].Available.URL:<http://www.invest.laopdr.org>,(สิงหาคม 2549).

“ข้อมูลเบื้องต้นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”.[Online].Available.URL:<http://www.moc.go.th/opscenter/ub/bordertrade/laos.htm>,(สิงหาคม 2549).

“ข้อมูลจังหวัดแม่ฮ่องสอน”.ด่านตรวจคนเข้าเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน.[Online].Available.URL:<http://www.maehongsonimmigration.com/maehongson.html>, (สิงหาคม 2549).

“ข้อมูลจังหวัดแม่ฮ่องสอน”.[Online].Available.URL:<http://old.moc.go.th/opscenter/Ms/datapv.htm>,(สิงหาคม 2549).

“ข้อมูลจังหวัดแม่ฮ่องสอน”.[Online].Available:URL:<http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/maehongson1.html>,(สิงหาคม 2549).

"ความคืบหน้าการเจรจาการค้าเสรีของไทยกับออสเตรเลีย...EFTA".กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, พฤศจิกายน 2549.[Online].Available.URL:<http://www.ftathai.com>, (สิงหาคม 2549).

"ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่า:การค้าชายแดน".[Online].Available.URL:<http://dint.rta.mi.th/Myanmar/IDVMYNBAS00030.html>, (สิงหาคม 2549).

"งานด้านความมั่นคง ด้านตรวจคนเข้าเมืองตาก".[Online].Available.URL:<http://imm.police.go.th/tak/html/policy/stable.html>, (กันยายน 2549).

"ช่องทางอนุญาตตามพ.ร.บ.คนเข้าเมือง 2522".[Online].Available.URL:http://www.aranimmigration.com/index.php?option=com_content&task=view&id=17&Itemid=26, (สิงหาคม 2549).

"ด้านการค้าชายแดนไทย-พม่า".[Online].Available.URL:http://www.dit.go.th/Hlg%20highlight%20borderland_1.html, (ตุลาคม 2549).

"ผู้อพยพในประเทศไทย".[Online].Available.URL: <http://www.moi.go.th/refugee.html>, (ตุลาคม 2549).

"แนวทางการค้าและการลงทุนของประเทศมาเลเซีย".กรมการค้าต่างประเทศ, 2546.[Online].Available.URL:http://www.dft.moc.go.th/document/foreign_trade_policy/service/horizon/malaysia/malaysia_1.html, (สิงหาคม 2549).

"ปัญหาระหว่างไทยกับพม่า".[Online].Available: URL: <http://www.rta.mi.th/13200u/Myanmar/IDVMYNBAS00033.html>, (กันยายน 2549).

"ปัญหาการค้า".[Online].Available.URL:http://www.dft.moc.go.th/document/Foreign_trade_policy/service/horizon/burma/burma_4.htm, (กันยายน 2549).

"พม่า:โอกาสทางการค้าและการลงทุนของไทย".วรินทร์ ทวีตร.[Online].Available:URL: www.bot.or.th, (สิงหาคม 2549).

"มูลค่าการนำเข้าและส่งออก".สำนักงานศุลกากรภาคที่ 3.[Online].Available.URL: <http://www.customs3.com/index.php?lay=show&ac=article&id=186959>, (สิงหาคม 2549).

"ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่แบบบูรณาการ พ.ศ.2547-2550".สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่.[Online].Available.URL:www.chiangmai.go.th, (สิงหาคม 2549).

"รายละเอียดและความสำคัญของการเปิดเสรีการค้าบริการ".โครงการศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา(โฟกัส).[Online].Available.URL: http://www.thaico.net/b_thaiact/tsc_14jan46.html, (สิงหาคม 2549).

"แรงงานต่างด้าวในภาคเหนือ".ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ.[Online].Available.URL:www.bot.or.th, (สิงหาคม 2549).

"ส ท ภ า พ พ ม า ". [Online].Available.URL:<http://www.apecthai.org/ww2/cd/Asia/Myanmar.html>, (สิงหาคม 2549).

“สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน(ตม.)”.[Online].Available.URL:
<http://www.maehongsonimmigration.com/maehongson.html>, (สิงหาคม 2549).

“สรุปสถานการณ์สำคัญปี 2548และแนวโน้มปี 2549”. (สำนักข่าว MNA).[Online].
Available.URL:http://www.the-thainews.com/misc/journal/jn030349_1.html, (สิงหาคม 2549).

“สินค้าส่งออกและนำเข้าที่สำคัญระหว่างไทย-พม่าประจำเดือนมกราคม 2549”.
[Online].Available.URL:<http://www.moc.go.th/opscenter/ms/msbusiness/msdata1.html>,
(สิงหาคม 2549).

“CONTRACT FARMING ความก้าวหน้าการดำเนินงานโครงการ Contract Farming
กับประเทศเพื่อนบ้าน”. [Online].Available.URL:<http://www.moc.go.th/opscenter/jr/contractf-2.html>, (สิงหาคม 2549).

“CONTRACT FARMING”. การส่งเสริมและพัฒนาการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน.
[Online].Available.URL:<http://www.moc.go.th/opscenter/jr/contractf.html>, (สิงหาคม 2549).

“Contract Farming วิธีทำธุรกิจปศุสัตว์แบบประกันราคา”. รัชชัย สันติกุล, น.สพ.
[Online].Available.URL:<http://www.ismed.or.th/knowledge/showcontent.php?id=2036>,
(สิงหาคม 2549).

ภาคผนวก

ประเทศไทยกับเวทีการค้าชายแดนในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน

f

ปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีแนวโน้มที่จะขยายการค้าระหว่างประเทศภายในภูมิภาคเพิ่มมากขึ้น โดยมีการจัดตั้งกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค เช่น อาเซียน(ASEAN) สามเหลี่ยมเศรษฐกิจ (IMT-GT) กลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคสุมาตรา 6 ประเทศ (GMS-EC) กลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (BIMST-EC) และกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจอ่าวดี เจ้าพระยา แม่โขง (ACMECS) เป็นต้น

กลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจต่าง ๆ เหล่านี้มีความร่วมมือทางด้านการค้าการลงทุน และการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมระหว่างประเทศสมาชิกภายในกลุ่ม ซึ่งประเทศไทยสามารถใช้ประโยชน์จากความร่วมมือทางเศรษฐกิจดังกล่าวเพื่อขยายการค้าการลงทุนของไทยกับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมไปถึงการค้าชายแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศต่าง ๆ

ด้วยเหตุดังกล่าว ทางคณะผู้วิจัยจึงเห็นควรที่จะนำเสนอภาพรวมของการค้าชายแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน ข้อตกลงและหรือความตกลงต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการค้าชายแดน รวมทั้งอุปสรรคการค้าชายแดนที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถเห็นถึงทิศทางของการค้าชายแดน รวมทั้งอุปสรรคการค้าชายแดนที่ชัดเจนยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการค้าชายแดนของประเทศไทยในพื้นที่ต่าง ๆ ในอนาคต โดยคณะผู้วิจัยจะเรียงลำดับการนำเสนอ ดังนี้

- (1) การค้าชายแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศพม่า
- (2) การค้าชายแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศลาว
- (3) การค้าชายแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชา
- (4) การค้าชายแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย

ตัวอย่าง : ภาพรวมการค้าชายแดนของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน

การค้าชายแดนไทย - มาเลเซีย หนา สปป.ลาว กัมพูชา ปี 2546 - 2549 (มกราคม - ตุลาคม)

ประเทศ	มูลค่า (ล้านบาท)					▲ % 49/48	สัดส่วนร้อยละต่อการค้ารวม		
	2546	2547	2548	2548(ปี.ค.พ.ค.)	2549(ม.ค.-ต.ค.)		2547	2548	2549(ม.ค.-ต.ค.)
การค้ารวม	286,825.75	353,359.87	430,192.39	353,662.59	445,437.88	25.95	100.00	100.00	100.00
ส่งออก	179,209.85	231,701.35	273,988.36	224,116.51	285,909.85	27.57	100.00	100.00	100.00
นำเข้า	107,615.90	121,658.52	156,204.03	129,546.08	159,528.02	23.14	100.00	100.00	100.00
ดุลการค้า	71,593.95	110,042.83	117,784.33	94,570.44	126,381.83				
มาเลเซีย									
มูลค่ารวม	189,418.54	233,356.63	272,223.82	225,576.0124	289,857.9696	28.50	66.04	63.28	65.07
ส่งออก	132,968.10	166,913.08	188,868.15	154,692.5743	207,085.4219	33.87	72.04	68.93	72.43
นำเข้า	56,450.44	66,443.55	83,355.66	70,883.4381	82,772.5477	16.77	54.61	53.36	51.89
ดุลการค้า	76,517.66	100,469.54	105,512.49	83,809.1362	124,312.8742				
ลาว									
มูลค่ารวม	57,712.82	67,668.23	88,292.72	71,524.5720	86,028.3654	20.28	19.15	20.52	19.31
ส่งออก	11,994.60	18,913.07	22,724.92	18,663.8002	18,704.2441	0.22	8.16	8.29	6.54
นำเข้า	45,718.22	48,755.16	65,567.80	52,861.2718	67,324.1213	27.36	40.08	41.98	42.20
ดุลการค้า	-33,723.62	-29,842.09	-42,842.88	-34,197.9716	-48,619.8772				
กัมพูชา									
มูลค่ารวม	21,912.37	28,805.31	38,547.67	31,179.3039	39,677.5117	27.26	8.15	8.96	8.91
ส่งออก	17,452.95	23,792.02	31,802.51	26,445.6836	31,221.1923	18.06	10.27	11.97	10.92
นำเข้า	4,459.42	5,013.29	5,745.16	4,733.6203	8,456.3194	78.64	4.12	3.68	5.30
ดุลการค้า	12,993.53	18,778.73	27,057.35	21,712.0633	22,764.8729				
ไทยเวียต									
มูลค่ารวม	17,782.02	23,529.70	31,128.18	25,382.7000	29,874.0284	17.69	6.66	7.24	6.71
ส่งออก	16,794.20	22,083.17	29,592.77	24,314.9552	28,898.9929	18.85	9.53	10.80	10.11
นำเข้า	987.82	1,446.53	1,535.40	1,067.7448	975.0355	-8.68	1.19	0.98	0.61
ดุลการค้า	15,806.38	20,636.64	28,057.37	23,247.21	27,923.96				

ที่มา : สำนักงานพาณิชย์จังหวัด

กลุ่มการค้าชายแดน

หมายเหตุ : ▲ % หมายถึง อัตราการเปลี่ยนแปลง

สำนักส่งเสริมการค้าชายแดนและภาคการพิเศษทางการค้า

กรมการค้าต่างประเทศ

(1) การค้าชายแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศพม่า

ประเทศไทยมีพื้นที่ชายแดนติดต่อกับประเทศพม่ารวมระยะทาง 2,401 กิโลเมตร ในพื้นที่ 10 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดตาก จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดราชบุรี จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดชุมพร และ จังหวัดระนอง โดยมีจุดการค้าที่ทางการประเทศพม่าเปิดให้ทำการซื้อขายสินค้าระหว่างกัน 3 แห่ง คือ ด่านแม่สอด จังหวัดตาก ด่านแม่สาย จังหวัดเชียงราย และด่านระนอง จังหวัดระนอง

(1.1) รูปแบบการค้าชายแดน

ประเทศไทยทำการค้าชายแดนกับประเทศพม่า โดยมีรูปแบบทางการค้า 3 รูปแบบที่สำคัญ ดังนี้

- การค้าในระบบ เป็นการค้าที่ถูกต้องตามกฎหมายโดยผู้นำเข้าและส่งออกจะทำการนำเข้าและส่งออกสินค้าผ่านพิธีการศุลกากร โดยมีการเสียภาษีอย่างถูกต้อง ผู้นำเข้าและส่งออกชายแดนประเทศไทยและประเทศพม่าจะต้องเป็นสมาชิกของหอการค้าจังหวัดชายแดนนั้นๆ
- การค้านอกระบบ เป็นการลักลอบทำการค้าตามแนวชายแดน จุดที่มีการลักลอบนำเข้า เช่น บริเวณแม่น้ำแม่สาย แม่น้ำเมย การค้าแบบนี้เรียกว่า สินค้าลอยน้ำ
- การค้าผ่านแดน เป็นการค้าของประเทศไทยกับประเทศที่สามโดยอาศัยประเทศพม่าเป็นทางผ่านสินค้าไปสู่ประเทศจีน ประเทศอินเดีย และประเทศบังคลาเทศ หรือกลับกันโดยประเทศเหล่านี้อาศัยประเทศพม่าเป็นทางผ่านส่งสินค้าเข้าสู่ประเทศไทย

(1.2) จุดการค้าและเส้นทางการค้า

จุดการค้าชายแดนประเทศไทยและประเทศพม่าที่ทางการของประเทศพม่าเปิดให้ทำการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่าได้มีเพียง 3 แห่ง ดังนี้

- ด่านแม่สอด จังหวัดตาก ตรงข้ามกับด่านเมียวดีของประเทศพม่า
- ด่านแม่สาย จังหวัดเชียงราย ตรงข้ามกับด่านท่าขี้เหล็กของประเทศพม่า
- ด่านระนอง จังหวัดระนอง ตรงข้ามกับด่านเกาะสองของประเทศพม่า

การค้าชายแดนประเทศไทยกับประเทศพม่าระหว่างปีพ.ศ.2543-2545 มีมูลค่าการค้าประมาณปีละ 18,000-43,000 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 75.68 ของมูลค่าการค้าประเทศไทยและประเทศพม่า ประเทศไทยส่งออกสินค้าไปประเทศพม่าประมาณปีละ 6,000-11,000 ล้านบาท

และประเทศไทยนำเข้าสินค้าจากประเทศพม่าประมาณปีละ 7,000-36,000 ล้านบาท โดยประเทศไทยขาดดุลการค้าตั้งแต่ปีพ.ศ.2544 เป็นต้นมา ประมาณปีละ 25,000-30,000 ล้านบาท

ประเทศไทยเป็นตลาดส่งออกสินค้าอันดับหนึ่งของประเทศพม่า โดยมีสัดส่วนร้อยละ 26.8 รองลงมาได้แก่ ประเทศอินเดีย (ร้อยละ 13.2) และประเทศสหรัฐอเมริกา (ร้อยละ 12.9) ตามลำดับ

สินค้าส่งออกที่สำคัญตามแนวชายแดน¹ ได้แก่ สินค้าอุตสาหกรรมเกษตร เชื้อเพลิง สิ่งทอ เหล็ก เหล็กกล้า และวัสดุก่อสร้าง เป็นต้น

ส่วนสินค้านำเข้าที่สำคัญตามแนวชายแดน ได้แก่ สินค้าเชื้อเพลิง สินค้าประมงและปศุสัตว์ กสิกรรม อุตสาหกรรมเกษตร ไม้ และไม้แปรรูป เป็นต้น

นอกจากนี้ ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ของทั้งสองประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกันเป็นระยะทางยาว 2,041 กิโลเมตร เป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่เอื้ออำนวยต่อการขยายการค้า และการลงทุนระหว่างไทยกับพม่า ประกอบกับรัฐบาลไทยมีนโยบายเสริมสร้างความสัมพันธ์และส่งเสริมการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้ทั้งสองประเทศมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดทั้งในระดับรัฐบาลและระดับเอกชน

(1.3) ความสัมพันธ์ระดับรัฐบาล มีดังนี้

- ข้อตกลงทางการค้าประเทศไทยและประเทศพม่า ลงนามเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2532 ณ กรุงย่างกุ้ง สหภาพพม่า
- บันทึกความเข้าใจเพื่อการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมทางการค้าประเทศไทยและประเทศพม่า (JTC) ลงนามเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2533 ณ กรุงย่างกุ้ง มีการประชุม ไปแล้ว 4 ครั้ง ครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 26 มกราคม 2547 ณ กรุงย่างกุ้ง
- ความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมว่าด้วยความร่วมมือทวิภาคี ประเทศไทยและประเทศพม่า(JC) ลงนามเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2536 ณ กรุงเทพฯ ประชุมไปแล้ว 6 ครั้ง ครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 7-9 มกราคม 2545 ณ จังหวัดภูเก็ต
- ความตกลงการค้าชายแดนประเทศไทยและประเทศพม่า ลงนามเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2539 ณ กรุงย่างกุ้ง

¹ข้อมูลเศรษฐกิจสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า, สำนักนโยบายเศรษฐกิจการพาณิชย์ สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์, กันยายน 2546, หน้า 15.

- MOU ว่าด้วยการธนาคารระหว่างธนาคารพาณิชย์ไทยและธนาคารพม่า ลงนามเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2539
- การประชุมคณะกรรมการร่วมประเทศไทยและประเทศพม่า ครั้งที่ 4 เมื่อวันที่ 8-9 ธันวาคม 2540 ณ กรุงเทพมหานคร
- จัดตั้งคณะกรรมการชายแดนส่วนภูมิภาค (Regional Border Committee – RBC) เมื่อวันที่ 25 – 27 สิงหาคม 2540 จังหวัดเชียงราย โดยมีแม่ทัพภาคของทั้งสองประเทศเป็นประธานร่วม เพื่อส่งเสริมความร่วมมือและแก้ไขปัญหาความสงบเรียบร้อยบริเวณชายแดนร่วมกัน และประชุมครั้งล่าสุดคือ ครั้งที่ 20 เมื่อ 26-28 ธันวาคม 2545 ที่เมืองเมะล่าย ประเทศพม่า
- Agreed Records Of The Consultation Between H.E. DR. Adisai Bodharamik Minister OF Commerce Of The Kingdom Of Thailand And H.E. Brig - Gen Pyl Sone Minister For Commerce Of The Union Of Myanmar Bangkok, Thailand 21 August 2001
- จัดตั้งคณะกรรมการเขตแดนร่วม (Joint Boundary Committee – JBC) เมื่อปีพ.ศ 2542 รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศของทั้งสองประเทศเป็นประธานร่วม เพื่อสำรวจ ปักปัน และแก้ปัญหาเขตแดนร่วมกัน
- บันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือในการควบคุมยาเสพติด วัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทและสารตั้งต้น เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2544 ณ กรุงเทพมหานคร
- ความร่วมมืออื่นๆ จากการหารือกับพล.อ.อาวุโส ดาน ฉ่วย ประธานสภาเพื่อสันติภาพและการพัฒนาแห่งรัฐ ในโอกาสที่นายกรัฐมนตรีของประเทศไทยเดินทางเยือนสหภาพพม่า ระหว่างวันที่ 9 – 10 กุมภาพันธ์ 2546 ประเทศไทยและประเทศพม่าได้ตกลงความร่วมมืออย่างใกล้ชิดใน 3 ด้าน คือ
 - ความร่วมมือเกี่ยวกับชายแดนที่เน้นด้านความมั่นคง ปัญหายาเสพติด และการลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย
 - ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ เน้นเรื่องโครงสร้างพื้นฐานของประเทศพม่า เช่น ถนน ทางรถไฟ การค้าระบบหักบัญชี และความร่วมมือด้านพลังงาน

ความร่วมมือด้านนานาชาติประเทศไทยและประเทศพม่าจะร่วมมือกันแก้ไขปัญหา ยาเสพติดและการสู้รบกับชนชาติส่วนน้อย เพื่อปรับภาพพจน์ประเทศพม่าให้ดีขึ้นทำให้นานาชาติยอมรับ ซึ่งจะส่งผลดีต่อการค้าการลงทุน และการท่องเที่ยวของประเทศพม่า

(1.4) ความสัมพันธ์ระดับเอกชน มีดังนี้

- ข้อตกลงความร่วมมือระหว่างสภาหอการค้าแห่งประเทศไทยกับหอการค้าและสภาอุตสาหกรรมสหภาพพม่า เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2538 ณ กรุงย่างกุ้ง
- การจัดตั้งสมาคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจไทย-พม่า เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2544 มีการประชุมแล้ว 3 ครั้ง ครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 24-25 พฤศจิกายน 2546 ณ กรุงย่างกุ้ง

(1.5) ปัญหาและอุปสรรคการค้า

- ประเทศพม่ากำหนดมาตรการต่างๆ ที่เป็นการจำกัดปริมาณนำเข้าเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดดุลการค้า ดังนี้
 - กำหนดให้การนำเข้าสินค้าต้องเป็นเงินที่ได้จากการส่งออกเท่านั้น เช่น การเปิด Letter of Credit (L/C) เพื่อนำเข้าสินค้า ต้องเป็นเงินที่ได้จากการส่งออกเท่านั้น และมีการกำหนดเพดานการนำเข้าไม่เกินปีละ 50,000 เหรียญสหรัฐต่อบริษัท เป็นต้น
 - กำหนดสัดส่วนการนำเข้าสินค้าจำเป็น ซึ่งได้แก่ เครื่องจักร วัสดุก่อสร้าง วัสดุที่ใช้ในการเกษตร ยานยนต์และอุปกรณ์การขนส่ง ยาและอุปกรณ์การแพทย์ อุปกรณ์การสื่อสาร วัตถุดิบสำหรับโรงงานอุตสาหกรรม เครื่องเขียน อุปกรณ์การจ่ายไฟฟ้า ร้อยละ 80 และสินค้าอื่นๆ นอกเหนือจากสินค้าจำเป็นร้อยละ 20 ของปริมาณนำเข้า ทั้งนี้ ผู้นำเข้าจะต้องนำเข้าสินค้าจำเป็นให้เสร็จสิ้นก่อน จึงจะได้รับอนุญาตให้นำเข้าสินค้าอื่นๆ ได้
- ความตกลงการค้าชายแดนยังไม่มีผลบังคับใช้ ส่งผลให้ความตกลงด้านการธนาคารไม่มีผลทางปฏิบัติ ทำให้การค้าชายแดนยังไม่ผ่านระบบธนาคาร
- กฎระเบียบการค้าของประเทศพม่าไม่มีความแน่นอนมีการเปลี่ยนแปลงบ่อยก่อให้เกิดความไม่มั่นใจต่อนักธุรกิจ ขาดความชัดเจนและมีปัญหาในทางปฏิบัติ อีกทั้งนักลงทุนมักไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับนโยบายและกฎระเบียบต่างๆ ของประเทศพม่าอย่างทั่วถึง ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในการลงทุนและการวางแผนระยะยาวได้
- เส้นทางคมนาคมทางบกเชื่อมระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่ามีสภาพชำรุดทรุดโทรมเป็นอุปสรรคต่อการขนส่งสินค้าระหว่างทั้งสองประเทศ และสาธารณูปโภคพื้นฐานอื่นไม่ดีพอ เช่น การสื่อสาร การคมนาคม เป็นต้น
- ปัญหาการเรียกเก็บเบี้ยไ้รายทางเป็นจำนวนมากจากรถบรรทุกสินค้าที่ขนส่งสินค้าจากชายแดนเข้าไปยังกรุงย่างกุ้งทำให้สินค้านี้ต้นทุนสูง

- ธนาคารพาณิชย์ในประเทศพม่าผูกขาดโดยรัฐบาล ฐานะและระบบของธนาคารไม่เป็นที่ยอมรับของนานาชาติ รวมทั้งระบบการเงินไม่มีเสถียรภาพและอัตราแลกเปลี่ยนของเงินจัตหรือจัต (Kyats) มี 2 อัตรา² โดยอัตราแลกเปลี่ยนตลาดสูงกว่าอัตราของทางการมาก
- ปัญหาการสู้รบระหว่างรัฐบาลประเทศพม่ากับชนชาติส่วนน้อยทำให้ไม่มีความปลอดภัยตามแนวชายแดน มีการปิดด่านการค้าชายแดนด้านที่ติดต่อกับประเทศไทยบ่อยครั้ง สินค้าไทยไม่สามารถขนส่งเข้าไปยังประเทศพม่าได้อย่างต่อเนื่อง ทำให้สินค้าไทยขาดตลาดและเสียเปรียบสินค้าประเทศคู่แข่งอื่นๆ โดยเฉพาะสินค้าจากประเทศจีนสามารถเข้ามาทดแทนสินค้าไทยได้
- มีความเสี่ยงต่อการที่ประเทศพม่าจะถูกคว่ำบาตรทางการค้าจากประเทศต่างๆ ในยุโรปและประเทศสหรัฐ การที่ประเทศพม่าถูกประเทศสหรัฐอเมริกา และนานาชาติคว่ำบาตรทางการค้ามีผลกระทบต่อการส่งออกสินค้าที่สำคัญของประเทศพม่า คือ สิ่งทอ เสื้อผ้า และรองเท้า นักลงทุนต่างชาติจึงชะลอการลงทุนเพื่อรอดูสถานการณ์การแก้ไขปัญหาในประเทศพม่า โดยเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2546 ได้มีการปิดโรงงานของคนไทยที่ไปลงทุนในประเทศพม่าแล้ว จำนวน 20 โรง โดยเป็นสินค้าประเภทเสื้อผ้าและสิ่งทอ
- มาตรการห้ามนำเข้าสินค้าทางชายแดน (Border Trade) 28 ชนิดคือ ผงชูรส น้ำหวานและเครื่องดื่ม ขนมันปังกอบ หมากฝรั่ง ขนมันเค็ม ขนมันเวเฟอร์ ช็อกโกแลต อาหารกระป๋อง (เนื้อสัตว์และผลไม้) เส้นไหมและเบรรมี่สำเร็จรูป เหล้าและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เบียร์ บุหรี่ ผลไม้สด ผลิตภัณฑ์พลาสติกที่ใช้ในครัวเรือน สินค้าอื่นๆ ที่มีกฎหมายห้ามนำเข้า รม แบตเตอรี่แห้ง รองเท้ายาง ยากันยุง ยาจีน รูปวาดทุกชนิด เซรามิก แผ่นอิฐที่ใช้ปูทางเดิน กระสอบป่านและกระสอบพลาสติก ตู้เย็น เครื่องซักผ้า ผ้าบาติก แบตเตอรี่รถยนต์
- มาตรการห้ามนำเข้าสินค้าทางเรือ (Normal Trade/ Oversea Trade) 14 ชนิด คือ ผงชูรส น้ำหวานและเครื่องดื่ม ขนมันปังกอบ หมากฝรั่ง ขนมันเค็ม ขนมันเวเฟอร์ ช็อกโกแลต อาหารกระป๋อง (เนื้อสัตว์และผลไม้) เส้นไหมและเบรรมี่สำเร็จรูป เหล้าและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เบียร์ บุหรี่ ผลไม้สด สินค้าอื่นๆ ที่มีกฎหมายห้ามนำเข้า
- รัฐบาลพม่าห้ามส่งออกสินค้าสำคัญ 32 รายการภายใต้ระบบการค้าชายแดน และ 31 รายการภายใต้ระบบการค้าปกติ ได้แก่ ข้าว น้ำตาลทราย ถั่วลิสงและน้ำมัน ถั่วลิสง งาและน้ำมันงา Nigey Seeds & Oil เมล็ดมาสตาร์ดและน้ำมัน

²จัตหรือจัต (Kyat) อัตราแลกเปลี่ยนประมาณ 25 จัตต่อ 1 บาทหรือประมาณ 1,300 จัตต่อ 1 ดอลลาร์สหรัฐ (มิถุนายน 2549).[Online]. Available: URL: <http://www.dft.moc.go.th/level4Frame.asp?sPage=http://www.mfa.go.th/web/479.php?id=49&level4=80>.

เมล็ดทานตะวันและน้ำมัน กากถั่วทุกชนิด ฝ้ายและผลิตภัณฑ์จากฝ้าย น้ำมันปิโตรเลียม อัญมณี ทองคำ หยก ไข่มุก เพชร ดีบุก ตะกั่ว วุลแฟรม ดีบุกและส่วนผสมของ Scheelite เงิน ทองแดง สังกะสี ถ่านหิน โลหะอื่นๆ งาช้าง ช้าง ม้า วัว ควายและสัตว์สงวน หนังสัตว์ Particals of Dried Prawn Shell อาวุธ ยุทโธปกรณ์ วัตถุโบราณ ยางพารา สำหรับสินค้าที่ห้ามส่งออกภายใต้ระบบการค้าชายแดนเพิ่มไม้สักอีกหนึ่งรายการ การนำเข้าสินค้าดังกล่าว ต้องขนส่งทางเรือจากท่าเรือที่อย่างกุ้ง ซึ่งต้องขนส่งระยะทางไกลและมีต้นทุนค่าขนส่งเพิ่มขึ้น

- ประชากรประเทศพม่าส่วนใหญ่ขาดกำลังซื้อ
- มีการปิดด่านการค้าชายแดนที่ติดต่อกับประเทศไทยบ่อยครั้ง ทำให้สินค้าไทยไม่สามารถขนส่งเข้าไปยังพม่าได้ต่อเนื่องจึงเกิดการขาดแคลนสินค้าและเสียเปรียบสินค้าจากประเทศคู่แข่งอื่นๆ
- การส่งออกลำบาก บริษัทต่างชาติต้องเสียภาษีร้อยละ 10 ทำให้ต้นทุนในการส่งออกสูง และต้องเป็นทั้งผู้ส่งออกและผู้นำเข้า สร้างความยุ่งยากให้กับนักธุรกิจ
- นักธุรกิจในประเทศพม่าขาดความไว้วางใจเชื่อมั่นนักธุรกิจไทย
- ประเทศพม่ามีข้อกำหนดด้านธุรกรรมของบริษัทต่างชาติที่เข้มงวดมาก เช่น ต้องเปิดบัญชีกับธนาคารที่รัฐบาลกำหนดเท่านั้น
- การโอนเงินตราต่างประเทศเข้ามาในพม่า รัฐบาลพม่ากำหนดให้บริษัทต่างชาติต้องใช้อัตราแลกเปลี่ยนของทางการซึ่งต่ำกว่าอัตราตลาดมาก แต่ในกรณีที่เป็นบริษัทต่างชาติต้องการโอนเงินทุน ผลกำไร หรือรายได้ต่างๆที่ได้จากการลงทุนกลับประเทศ ต้องแปลงเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐ โดยใช้อัตราตลาดซึ่งสูงกว่าอัตราทางการมาก จึงไม่เอื้อต่อการโอนเงินทุนและผลกำไรของบริษัทต่างชาติ และทำให้ต้นทุนในการดำเนินธุรกิจในพม่าสูง
- แรงงานขาดการพัฒนา
- ปัญหาภาวะการณ์ขาดแคลนพลังงานไฟฟ้า ทำให้พม่าต้องนำเข้าน้ำมันดีเซลซึ่งมีราคาแพงจากต่างประเทศ ส่งผลให้ต้นทุนในการผลิตสินค้าในประเทศพม่าสูง
- สภาวะเศรษฐกิจของพม่ามีความอ่อนแอ เนื่องจากการขาดดุลการค้ามาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ทุนสำรองเงินตราต่างประเทศอยู่ในระดับต่ำ

(2) การค้าชายแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศลาว

ประเทศไทยมีแนวชายแดนติดต่อกับประเทศลาวเป็นระยะทางยาว 1,810 กิโลเมตร มีเขตติดต่อกับจังหวัดชายแดน 11 จังหวัด คือ จังหวัดหนองคาย จังหวัดมุกดาหาร จังหวัดอุดรธานี³ จังหวัดนครพนม จังหวัดเลย จังหวัดน่าน จังหวัดพะเยา จังหวัดอุตรดิตถ์ จังหวัดเชียงราย จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดอำนาจเจริญ โดยผ่านช่องทางการค้าชายแดนจำนวน 36 แห่ง เป็นจุดผ่านแดนถาวร 14 แห่ง⁴ จุดผ่านแดนชั่วคราว 2 แห่ง และจุดผ่อนปรน 20 แห่ง

(2.1) รูปแบบการค้าชายแดน

ประเทศไทยทำการค้าชายแดนกับประเทศลาว โดยมีรูปแบบทางการค้า 2 รูปแบบที่สำคัญ ดังนี้

- การค้าในระบบ เป็นการนำเข้าและส่งออกโดยผ่านพิธีการศุลกากรซึ่งการซื้อสินค้าในแต่ละครั้งที่มีมูลค่าไม่เกินครั้งละ 500,000 บาท ผู้ค้ารายย่อยของประเทศลาวจะนำเข้าสินค้าจากประเทศไทยในนามของบริษัทที่ได้รับใบอนุญาตให้เป็นผู้นำเข้า และส่งออกโดยจะเสียค่าธรรมเนียมให้กับบริษัทดังกล่าว
- การค้าชายแดนนอกระบบ เป็นการลักลอบค้าขายโดยอาศัยช่องทางความสะดวกของภูมิประเทศตามแนวชายแดนที่ติดกันโดยไม่ผ่านศุลกากรโดยการค้านอกระบบนี้มีมูลค่าประมาณร้อยละ 70 ของการค้าชายแดนโดยรวม

สินค้าส่งออกที่สำคัญของประเทศไทย ได้แก่ สินค้าเชื้อเพลิง ยานพาหนะและส่วนประกอบ สินค้าอุปโภคบริโภค เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์ วัสดุก่อสร้าง สินค้าอุตสาหกรรม การเกษตร สิ่งทอ เครื่องจักรที่ไม่ใช้ไฟฟ้าและส่วนประกอบ เหล็กและเหล็กกล้า เครื่องดื่ม เป็นต้น

สินค้านำเข้าที่สำคัญของประเทศลาว ได้แก่ ไม้และไม้แปรรูป สินค้ากสิกรรม สินค้าแร่ สินค้าประมงและปศุสัตว์ ยานพาหนะอุปกรณ์และส่วนประกอบ สิ่งทอ หนังสือพิมพ์และผลิตภัณฑ์ เครื่องจักรที่ไม่ใช้ไฟฟ้าและส่วนประกอบ วัสดุก่อสร้างและเคมีภัณฑ์ เป็นต้น

³จังหวัดอุดรธานี มีแนวชายแดนติดกับทั้งประเทศลาวและกัมพูชา.

⁴รวมจุดผ่านแดนสะพานมิตรภาพน้ำเหืองไทย-ลาว บ้านนากระเซิง อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย (ตรงข้ามกับบ้านเมืองหม้อ เมืองแก่นท้าว แขวงไชยบุรี) ซึ่งประกาศเป็นจุดผ่านแดนถาวรเมื่อ 28 ต.ค. 2547.

(2.2) ความสัมพันธ์ทางการค้า

(2.2.1) ความสัมพันธ์ระดับรัฐบาล มีดังนี้

- ความตกลงว่าด้วยการค้าระหว่างไทย-ลาว ลงนามวันที่ 20 มิถุนายน 2534
- คณะกรรมาธิการว่าด้วยความร่วมมือไทย-ลาว (JC) มีการประชุมไปแล้ว 8 ครั้ง ครั้งล่าสุด คือ เมื่อวันที่ 9 -11 พฤศจิกายน 2541 ที่กรุงเทพฯ
- คณะกรรมการร่วมทางการค้าไทย-ลาว (JTC) ในระดับรัฐมนตรี ประชุมครั้งแรก เมื่อวันที่ 16-17 กรกฎาคม 2541 ที่กรุงเทพฯ
- ความตกลงว่าด้วยการส่งสินค้าผ่านแดน ลงนามเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2521
- ความตกลงเพื่อส่งเสริมการลงทุน ลงนามเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2533
- ความตกลงว่าด้วยการขนส่งทางถนน ลงนามเมื่อ 5 มีนาคม 2542

(2.2.2) ความสัมพันธ์ทางการค้าระดับเอกชน

ข้อตกลงความร่วมมือระหว่างสภาหอการค้าแห่งประเทศไทยกับสภาการค้าและอุตสาหกรรมแห่งชาติลาว ลงนามเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2533

(2.3) ปัญหาและอุปสรรคการค้า

- ผู้ประกอบธุรกิจด้านการนำเข้าและส่งออกต้องเป็นบริษัทที่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลประเทศลาวเท่านั้น ทำให้ผู้ประกอบการรายย่อยต้องนำเข้าส่งออกสินค้าผ่านบริษัทที่ได้รับใบอนุญาต ซึ่งต้องเสียค่านายหน้าประมาณ 2-3% ของราคาสินค้าทำให้สินค้ามีต้นทุนสูงขึ้น
- เงินก๊อบของประเทศลาวขาดเสถียรภาพ มีการแกว่งขึ้นลงทำให้ยากต่อการวางแผนด้านการตลาด ในประเทศลาวการแลกเปลี่ยนเงินตราในตลาดมืด(นอกระบบ)มีขนาดใหญ่กว่าตลาดในระบบ อัตราการแลกเปลี่ยนไม่สามารถสะท้อนภาวะตลาดที่เป็นจริงได้
- ประเทศลาวเข้มงวดกับการนำเข้าสินค้าโดยกำหนดเงื่อนไขให้บริษัทนำเข้าต้องมีสัดส่วนการส่งออกอย่างน้อย 2 ใน 3 ของมูลค่าสินค้านำเข้า ทำให้ผู้นำเข้าบางรายต้องลดปริมาณการนำเข้าลงเนื่องจากไม่สามารถหาสินค้าส่งออกได้ตามสัดส่วนที่รัฐบาลกำหนด นอกจากนี้ รัฐบาลยังกำหนดโควตานำเข้าสินค้าบางรายการ เช่น น้ำมันเชื้อเพลิง ปูนซีเมนต์ทุกชนิด ข้าวสารทุกชนิด เหล็กเส้นทุกชนิด และรถบรรทุก
- ระบบการจัดเก็บภาษีขาดประสิทธิภาพ การจัดเก็บไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย ปลอมให้มีระบบการค้าใต้ดิน (หนีภาษี) ซึ่งมีขนาดพอๆกับการค้าที่ถูกต้อง ทำให้ธุรกิจ

ระบบวางแผนยาก มีการซื้อขายครั้งละไม่มาก แต่ซื้อหลายครั้ง มีต้นทุนค่าขนส่งสูง ผู้บริโภคกินของแพง ประกอบกับระบบการจัดการ (Management) ระบบภาษี (Tax) และการระงับข้อพิพาท (Justice) ไม่คงเส้นคงวา นำไปสู่การคอร์รัปชัน ทำให้ธุรกิจที่ถูกต้องไม่แข็งแรง ต้องพึ่งพาการหนีภาษีมากขึ้น

- ประเทศลาวขาดดุลการค้าหรือดุลบัญชีเดินสะพัดมาเป็นเวลานาน อยู่ได้ด้วยเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ การติดต่อกับประเทศลาวต้องเป็นแบบ"ผู้ให้"ตลอด ซึ่งคาดว่าจะต้องใช้เวลาในการฟื้นฟูประเทศ แต่ประเทศลาวมีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย บนดินเป็นพื้นที่การเกษตรที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ ได้ดินมีแร่ธาตุประเภท ดีบุก ยิปซัม ตะกั่ว หินเกลือ เหล็ก ถ่านหิน แปะไรท์ โปแตส สังกะสี ทองคำ ทองแดง พลอย อัญมณี หินอ่อน และน้ำมัน
- ระบบกฎหมายของประเทศลาวเป็นกฎหมายในเชิงคุ้มครองมากกว่าการส่งเสริม ถือความสะอาดของภาครัฐเป็นหลัก และขาดประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย ทำให้ไม่คล่องตัวต่อการลงทุน
- ขาดระบบข้อมูลในการวางแผน และขาดระบบการจัดการที่ดี
- สินค้าและบริการขาดมาตรฐานสากล
- การขนส่งไม่สะดวก ขาดแคลนสาธารณูปโภคพื้นฐาน
- การค้านอกกรอบ (การค้าที่ไม่ผ่านการตรวจสอบของศุลกากร) ระหว่างไทย-ประเทศลาวมีปริมาณสูง ซึ่งนอกจากจะส่งผลให้รัฐบาลไทยและรัฐบาลลาวจัดเก็บรายได้จากภาษีศุลกากรไม่ตรงตามเป้าแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อตัวแทนจำหน่ายสินค้าของไทยที่ดำเนินการถูกต้องตามระเบียบด้วย เนื่องจากสินค้าที่ลักลอบนำเข้าไปจำหน่ายในประเทศลาวมีต้นทุนต่ำกว่าสินค้าที่ผ่านด่านศุลกากรอย่างถูกต้อง

(3) การค้าชายแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชา

ประเทศไทยและประเทศกัมพูชามีเขตแดนติดต่อกันทางบกครอบคลุมพื้นที่ 7 จังหวัดของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดตราด จังหวัดจันทบุรี จังหวัดสระแก้ว จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดอุบลราชธานี

ในปีพ.ศ 2548 ประเทศไทยและประเทศกัมพูชาทำการค้าชายแดนผ่านจังหวัดสระแก้วมากเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมา คือ จังหวัดตราด จังหวัดจันทบุรี จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษตามลำดับ⁵

⁵สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ กรุงพนมเปญ, ข้อมูลประเทศกัมพูชา, พฤษภาคม 2548, หน้า 40.

การที่ประเทศไทยและประเทศกัมพูชามีพรมแดนติดต่อกันเป็นระยะทางประมาณ 800 กิโลเมตร และมีด่านชายแดนซึ่งสามารถทำการส่งออกและนำเข้าสินค้าผ่านจุดผ่านแดนถาวร 6 แห่ง และจุดผ่อนปรน 8 แห่ง ทำให้การค้าชายแดนระหว่างไทยกับกัมพูชามีสัดส่วนสูงถึงประมาณร้อยละ 80 ของมูลค่าการค้ารวมระหว่างสองประเทศ สำหรับในปีพ.ศ.2548 การค้าชายแดนระหว่างไทยกับกัมพูชามีมูลค่ารวม 31,128.2 ล้านบาท โดยไทยส่งออกไปกัมพูชาเป็นมูลค่า 29,592.8 ล้านบาทเพิ่มขึ้น 34% จากปีพ.ศ.2547 และนำเข้าจากกัมพูชาเป็นมูลค่า 1,535.4 ล้านบาท เพิ่มขึ้นกว่า 6% จากปีพ.ศ.2547

(3.1) รูปแบบการค้าชายแดน

ประเทศไทยทำการค้าชายแดนกับประเทศกัมพูชา โดยมีรูปแบบทางการค้า 2 รูปแบบที่สำคัญ ดังนี้

- การค้าชายแดนในระบบ เป็นการนำเข้าและส่งออกสินค้าจะต้องผ่านพิธีการศุลกากรตามจุดการค้าชั่วคราวตามจังหวัดชายแดนไทย-กัมพูชา การนำเข้าสินค้าจะนำเข้าโดยผู้นำเข้า-ส่งออกที่จดทะเบียนเป็นผู้ประกอบการนำเข้า-ส่งออก
- การค้านอกกรอบ การค้ารูปแบบนี้จะไม่ผ่านระบบพิธีการศุลกากรเป็นการลักลอบค้าชายตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา

(3.2) จุดการค้าและเส้นทางการค้า

จุดการค้าระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชาในปัจจุบันที่มีมูลค่าการค้าซื้อขายปริมาณมาก คือ

- ด่านอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ตรงข้ามกับด่านปอยเปตของประเทศกัมพูชา
- ด่านบ้านหาดเล็ก จังหวัดตราด ตรงข้ามกับด่านเกาะกงของประเทศกัมพูชา
- ด่านบ้านช่องจอม จังหวัดสุรินทร์ ตรงข้ามกับด่านโสมเม็ดของประเทศกัมพูชา
- ด่านบ้านช่องผักกาด จังหวัดจันทบุรี ตรงข้ามกับด่านไพลินของประเทศกัมพูชา

ในปัจจุบันมีการขนส่งสินค้าทางถนนข้ามแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชา ซึ่งการขนส่งส่วนใหญ่จะเป็นไปในรูปแบบการขนส่งจากประเทศไทยไปยังประเทศกัมพูชา โดยสามารถขนส่งสินค้าเข้าไปถึงจังหวัดเสียมราฐของประเทศกัมพูชา แต่อย่างไรก็ตาม การขนส่งส่วนมากจะมีเฉพาะบริเวณชายแดนไม่เกิน 2-5 กิโลเมตรเท่านั้น โดยด่านชายแดนบ้านคลองลึก อำเภอรัญประเทศเป็นด่านชายแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศกัมพูชาที่มีปริมาณการเข้าออกของบุคคลและพาหนะมากที่สุดเนื่องจากมีตลาดการค้าที่เป็นจุดดึงดูด ได้แก่ ตลาดคลองลึก (ตลาดโรงเกลือ) และตลาดชายแดนไทย-กัมพูชาในบริเวณดังกล่าว การขนส่งผู้โดยสารสาธารณะจะมีบริการรถรับส่งขนาดเล็ก (รถตู้ สามล้อ) รับส่งผู้เดินทางในฝั่งประเทศกัมพูชาเพื่อรับส่งไปยังบ่อนคาสิโนและโรงแรมในบริเวณชายแดน ส่วนการขนส่งสินค้าส่วนใหญ่

จะเป็นรถขนส่งสินค้าจำพวกวัสดุก่อสร้างของประเทศไทยเข้าไปส่งสินค้าในบริเวณชายแดนประเทศกัมพูชา⁶

(3.3) ความสัมพันธ์ทางการค้า

(3.3.1) ความสัมพันธ์ระดับรัฐบาล มีดังนี้

- ความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการการค้าด้วยความร่วมมือ (JC) ไทย-กัมพูชา ลงนามเมื่อวันที่ 13 มกราคม 2537 (1994)
- ความตกลงเพื่อการส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุน ลงนามเมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2538 (1995)
- ความตกลงว่าด้วยการค้า ความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการ ระหว่าง ไทย-กัมพูชา ลงนามเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2539 (1996)
- คณะกรรมการรักษาความสงบเรียบร้อยบริเวณชายแดน (Border Peace Keeping Committee: BPKC) มีผู้บัญชาการทหารสูงสุดของทั้งสองฝ่ายเป็นประธานร่วมทำหน้าที่กำกับการปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายของคณะกรรมการชายแดนทั่วไป การประชุมครั้งที่ 2 มีขึ้นที่กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 10-11 กุมภาพันธ์ 2542
- บันทึกความเข้าใจเพื่อจัดตั้งคณะกรรมการร่วมทางการค้าไทย-กัมพูชา (MOU เพื่อจัดตั้ง JTC) ลงนามเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2543 (2000)
- คณะกรรมการเขตแดนร่วม (Joint Boundary Committee: JBC) ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเป็นประธานร่วมฝ่ายไทย และนายวาร์ คิมฮอง ที่ปรึกษาของสมเด็จฮุน เซน นายกรัฐมนตรี กัมพูชา เป็นประธานร่วมฝ่ายกัมพูชา ทำหน้าที่กำกับการดูแลภารกิจการสำรวจ ปักปันและแก้ปัญหาเขตแดนทางบก การประชุม ครั้งที่ 2 มีขึ้นที่กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 5-7 มิถุนายน 2543
- คณะกรรมการการค้าด้วยความร่วมมือไทย-กัมพูชา (JC) มีการประชุมไปแล้ว 3 ครั้ง ครั้งล่าสุดเมื่อวันที่ 31 มกราคม – 2 กุมภาพันธ์ 2543 (2000) ณ จังหวัดเสียมราฐ ประเทศกัมพูชา
- คณะกรรมการการค้าด้วยความร่วมมือไทย-กัมพูชา (JC) มีการประชุมไปแล้ว 4 ครั้ง ครั้งล่าสุดเมื่อวันที่ 24-26 ธันวาคม 2545 (2002) ณ จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย

⁶ โภษะ ชูจารุกุล,ดร., การขนส่งทางถนนระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน, คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย(อัสสาเนา).

- คณะกรรมการชายแดนทั่วไป (General Border Committee: GBC) มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของทั้งสองฝ่ายเป็นประธานร่วมทำหน้าที่ดูแลและส่งเสริมความร่วมมือด้านความมั่นคงบริเวณชายแดนของทั้งสองประเทศ การประชุม GBC ครั้งที่ 3 มีขึ้นที่เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2545
- คณะกรรมการความร่วมมือทางทวิภาคีไทย-กัมพูชา (Joint Commission: JC) มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของทั้งสองประเทศเป็นประธานร่วมทำหน้าที่ดูแลความสัมพันธ์ทวิภาคีในภาพรวมมีการประชุมประจำปีโดยการประชุม JC ครั้งที่ 4 จะมีขึ้นที่ จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่าง วันที่ 25-26 ธันวาคม 2546
- คณะกรรมการการค้าร่วม (Joint Trade Committee: JTC) มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ของทั้งสองประเทศเป็นประธานร่วมทำหน้าที่ส่งเสริมความสัมพันธ์และร่วมมือทางการค้าระหว่างกัน ประเทศกัมพูชาเสนอเป็นเจ้าภาพจัดการประชุม JTC ครั้งที่ 1 ณ กรุงเทพมหานคร เมื่อเดือนมกราคม 2546
- คณะกรรมการชายแดนส่วนภูมิภาค (Regional Border Committee: RBC) มีแม่ทัพภาคในพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชาของทั้งสองประเทศเป็นประธานร่วม เพื่อส่งเสริมความร่วมมือและแก้ไขปัญหาความสงบเรียบร้อยบริเวณชายแดน และความร่วมมือระดับท้องถิ่นของทั้งสองฝ่าย มีการประชุมตามปกติปีละ 2 ครั้ง โดยผลัดกันเป็นเจ้าภาพ
- บันทึกความเข้าใจเพื่อจัดตั้งคณะกรรมการร่วมทางการค้าไทย-กัมพูชา ครั้งที่ 1 (MOU เพื่อจัดตั้ง JTC) ลงนามเมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2547 (2004) ณ โรงแรมมิราเคิลแกรนด์ กรุงเทพมหานคร
- การสนับสนุนกลุ่มประเทศ CLMV ประเทศกัมพูชาได้เข้าเป็นสมาชิกอาเซียน เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2542 โดยเป็นสมาชิกในลำดับที่ 10 ซึ่งอยู่ในกลุ่มประเทศสมาชิกใหม่อาเซียน อันประกอบด้วยประเทศกัมพูชา ประเทศลาว ประเทศพม่า และประเทศเวียดนาม (Cambodia, Lao, Myanmar and Vietnam : CLMV) ประเทศไทยให้ความช่วยเหลือประเทศ CLMV ในด้านการจัดฝึกอบรม จัดสัมมนาการฝึกอบรม การส่งผู้เชี่ยวชาญ ไปให้ความรู้ ให้ทุนการศึกษา และดำเนินงานในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งโครงการสำคัญที่ไทยดำเนินการอย่างต่อเนื่อง คือ โครงการส่งเสริมตลาดการค้าและการลงทุนสินค้าอุตสาหกรรมอาเซียน ภายใต้กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศกัมพูชา ประเทศลาว ประเทศพม่า และประเทศเวียดนาม (Cooperation Program for New Member

Countries on ASEAN Regional Integration: AFTA, AIA and Facilitation in Transport) กิจกรรมหลักของโครงการได้แก่ การจัดให้ตัวแทนประเทศ CLMV ร่วมงานแสดงสินค้านานาชาติ การฝึกอบรมและดูงาน และการส่งผู้เชี่ยวชาญไปให้คำแนะนำที่ประเทศ CLMV

(3.3.3) ความสัมพันธ์ระดับเอกชน

บันทึกความเข้าใจเพื่อจัดตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างคณะกรรมการร่วมสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย สภาอุตสาหกรรมไทย และสมาคมธนาคารไทยกับหอการค้ากัมพูชา (MOU on Establishing Thai-Cambodia Joint Standing Committee between Joint Standing Committee on Commerce, Industry and Banking of Thailand and The Cambodia Chamber of Commerce) ภายใต้กรอบ ACMECS

(3.4) ปัญหาและอุปสรรคการค้า

- แม้ว่าเสถียรภาพทางการเมืองเริ่มมีความมั่นคงมากขึ้น แต่ปัญหาคอรัปชันและความไม่โปร่งใสของขั้นตอนระบบราชการกัมพูชา สร้างค่าใช้จ่ายในการติดต่อกับหน่วยงานราชการกัมพูชาในทุกระดับ (Hidden cost) ทำให้ต้นทุนการประกอบกิจการสูง และบ่อยครั้งที่เจ้าหน้าที่ฉวยโอกาสแสวงหาผลประโยชน์จากผู้ประกอบการธุรกิจอย่างไม่เป็นธรรม
- ขาดแคลนเงินตราต่างประเทศ และยังต้องการความช่วยเหลือเพื่อบูรณะประเทศ ทำให้ประเทศกัมพูชาพึ่งพาเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศเป็นอย่างมาก และนอกจากนี้ค่าเงินเรียลของประเทศกัมพูชาขาดเสถียรภาพ ทำให้การซื้อขายสินค้า ไม่นิยมรับชำระเงินสดเรียล โดยส่วนใหญ่จะรับชำระเป็นเงินเหรียญสหรัฐและเงินบาทของไทย
- เส้นทางขนส่งไม่เอื้อต่อการค้า โดยเฉพาะจากชายแดนไทยไปยังกรุงเทพมหานครและจังหวัดสำคัญอื่นๆ ซึ่งแต่ละเส้นทางล้วนอยู่ระหว่างการพัฒนา รวมทั้งมีกลุ่มอิทธิพลในแต่ละพื้นที่ ทำให้การขนส่งสินค้าต้องใช้เวลาค่อนข้างมากและต้องเสียค่าใช้จ่ายเบียดเบียนรายทางให้กับกลุ่มต่างๆ ส่งผลให้ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าสูงกว่าปกติและสินค้าได้รับความเสียหายทั้งนี้ราว 60% ของสินค้าที่ไทยส่งออกไปจำหน่ายยังประเทศกัมพูชาใช้เส้นทางรถยนต์ผ่านจังหวัดปอยเปต ส่วนที่เหลืออีก 40% ส่งออกไปทางจังหวัดสีหนุวิลล์
- มีการลักลอบทำการค้าผิดกฎหมาย เช่น การนำเข้าอัญมณี ไม้ รถยนต์ที่ถูกลักขโมย และการลักลอบส่งออกสินค้าเกษตรไปยังไทย

- กฎระเบียบการค้าไม่แน่นอน มีการเปลี่ยนแปลงบ่อย เนื่องจากอยู่ในระยะการบูรณะและพัฒนาประเทศ
- สินค้าส่งออกไปประเทศกัมพูชาต้องเสียภาษีนำเข้า และยังคงต้องเสียภาษีผ่านแดนให้กับด่านต่าง ๆ ในลักษณะที่ผิดกฎหมายอีกเป็นจำนวนมาก ทำให้ต้นทุนสินค้าเพิ่ม
- ใช้มาตรการปกป้องทางการค้าด้วยมาตรการที่ไม่ใช่ภาษี เช่น การตรวจสอบสินค้าก่อนการนำเข้า เป็นต้น ทำให้ต้นทุนการนำเข้าสินค้าเพิ่มขึ้น
- กฎหมาย ข้อกำหนด ระเบียบปฏิบัติขาดความชัดเจนและไม่มีหน่วยงานชี้ขาดการบังคับใช้กฎหมายยังไม่มีประสิทธิภาพ และเป็นช่องโหว่ให้เจ้าหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์อย่างมิชอบ
- ปัญหาความอ่อนแอของระบบศาลยุติธรรม ยุ่งยากและใช้เวลานาน และมีการใช้จ่ายนอกระบบให้แก่หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาคดีความแต่ละครั้ง รวมทั้งขาดแคลนข้อมูลและผู้เชี่ยวชาญกฎหมายที่ชัดเจน
- มีการละเมิดและปลอมแปลงเครื่องหมายการค้าและผลิตภัณฑ์ค่อนข้างมาก
- ค่าใช้จ่ายด้านที่ดิน ที่พักอาศัย คมนาคมและสาธารณูปโภคค่อนข้างสูง ประกอบกับปัญหาแรงงานชาวกัมพูชาที่มีการนัดหยุดงานเพื่อเรียกร้องขอปรับค่าจ้างแรงงานบ่อยครั้งและยังเป็นแรงงานขาดทักษะ
- ปัญหาระบบภาษี มีความซับซ้อนและยุ่งยาก รวมทั้งมีระบบอุปถัมภ์เกิดความได้เปรียบ เสียเปรียบในการประกอบการ ส่วนผู้ที่จ่ายภาษีอย่างถูกต้องก็จะต้องรับภาระในการจ่ายภาษีอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การขอคืนภาษียุ่งยากและมักไม่ค่อยได้คืนจากภาครัฐ⁷
- ธนาคารพาณิชย์ในกัมพูชายังไม่เป็นที่นิยม ทำให้ต้องใช้เงินสดในการค้าทั่วไปค่อนข้างมาก⁸
- ปัญหาความเสี่ยงด้านการชำระเงิน เนื่องจากการชำระค่าสินค้าส่วนใหญ่ราว 90% ไม่ผ่านระบบธนาคารโดยนิยมชำระทั้งในลักษณะเงินสด (การค้าบริเวณชายแดนยังนิยมชำระด้วยเงินบาท) ชำระผ่านระบบโปยกั๊ว (เป็นตัวกลางที่ผู้ค้าทั้งสองฝ่ายให้ความไว้วางใจในการโอน/ชำระเงิน) รวมทั้งการแลกเปลี่ยนสินค้านะหว่างกัน

⁷ สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ กรุงเทพมหานคร, ข้อมูลประเทศกัมพูชา, พฤษภาคม 2547, หน้า 50.

⁸ ข้อมูลประเทศกัมพูชา, อ้างแล้ว, หน้า 13.

- ขาดการศึกษาวิจัยด้านการตลาด ปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานใดศึกษาวิจัยตลาดอย่างจริงจัง รวมทั้งยังไม่มีการจัดเก็บข้อมูลและสถิติการค้า ตลอดจนพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวกัมพูชาอย่างเป็นระบบ ทำให้ผู้ส่งออกกล้วยใหม่ขาดข้อมูลในการเจาะตลาดกัมพูชา ระเบียบและขั้นตอนการนำเข้าสินค้าในกัมพูชา มีความยุ่งยาก สินค้าที่จะนำเข้ามาในกัมพูชาต้องผ่านการตรวจสอบคุณภาพ และประเมินอัตราภาษีศุลกากรจากบริษัท SGS ตามที่กระทรวงพาณิชย์ กัมพูชากำหนด ซึ่งมีขั้นตอนที่ยุ่งยากและใช้เวลาค่อนข้างนาน

(4) การค้าชายแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย

ประเทศไทยมีอาณาเขตติดกับประเทศมาเลเซียทั้งทางน้ำและทางบก โดยทางบกมีการคมนาคมติดต่อกันได้ทั้งทางรถยนต์และรถไฟ ทางน้ำมีท่าเรือที่สามารถเดินเรือติดต่อกันได้ทั้งฝั่งทะเลในอ่าวไทย คือ จังหวัดสงขลา จังหวัดนราธิวาส จังหวัดยะลา จังหวัดสตูล และจังหวัดปัตตานี (ไม่มีพื้นที่ติดต่อกัน) ประกอบกับผลจากข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) ที่มุ่งส่งเสริมการค้าระหว่างกันภายในประเทศสมาชิกอาเซียน จึงทำให้ประเทศมาเลเซียเป็นประเทศคู่ค้าที่มีมูลค่าการค้าชายแดนสูงมากกว่าร้อยละ 70 ของปริมาณมูลค่าการค้าชายแดนทั้งหมดของประเทศไทย

ประเทศไทยมีแนวพรมแดนกับประเทศมาเลเซียเป็นระยะประมาณ 500 กิโลเมตร ครอบคลุม 4 จังหวัดได้แก่ จังหวัดสตูล จังหวัดสงขลา จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส โดยมีจุดผ่านแดนถาวร 9 แห่ง

(4.1) ความสัมพันธ์ทางการค้า

(4.1.1) ความสัมพันธ์ระดับภาคีรัฐบาล มีดังนี้

- คณะกรรมาธิการร่วม (Joint Commission - JC) มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเป็นประธานร่วมกำกับดูแลและส่งเสริมความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ การค้า วัฒนธรรมและสังคม โดยมีคณะอนุกรรมการรับผิดชอบเรื่องต่างๆ หลายคณะ เช่น โทรคมนาคม การประมง วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การศึกษาและแรงงาน
- คณะกรรมการชายแดนทั่วไปไทย-มาเลเซีย (General Border Committee - GBC) มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นประธานร่วม ดูแลความร่วมมือด้านการทหารตามบริเวณแนวชายแดน รวมทั้งความร่วมมือด้านอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของทั้งสองประเทศ

- ความตกลงจัดตั้งคณะกรรมการร่วมไทย-มาเลเซียลงนาม เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2539 มีการประชุมแล้ว 8 ครั้ง ครั้งล่าสุดประชุมเมื่อวันที่ 5-7 สิงหาคม 2542 ณ กรุงเทพฯ
- ความตกลงทางการค้าไทย-มาเลเซีย มีการจัดลงนามในวันที่ 6 ตุลาคม 2543 และจัดให้มีการตั้งคณะกรรมการร่วมทางการค้าไทย-มาเลเซีย

(4.1.2) ความสัมพันธ์ระดับภาคเอกชน

ข้อตกลงความร่วมมือ (Agreement of Cooperation) ระหว่างหอการค้าไทยและหอการค้าอุตสาหกรรมแห่งชาติมาเลเซีย ลงนามเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2541 โดยมีวัตถุประสงค์ให้มีการจัดตั้งสภาธุรกิจไทย-มาเลเซีย

(4.2) ปัญหาและอุปสรรคการค้า⁹

- การกีดกันทางการค้า
 - ประเทศมาเลเซียกำหนดให้องค์การข้าวแห่งชาติ (Burnas) เป็นผู้นำเข้าข้าวทั้งในรูปแบบรัฐต่อรัฐ และจากเอกชนในต่างประเทศแต่ผู้เดียว เป็นการผูกขาด ส่งผลให้ราคาจำหน่ายข้าวในประเทศมาเลเซียมีราคาสูงก่อให้เกิดการลักลอบนำเข้าข้าวบริเวณชายแดน
 - องค์การพัฒนาการประมงแห่งประเทศไทย (LKIM - Kemajuan Ikan Malaysia) กำหนดให้ใช้ภาชนะ(ลัง)พลาสติกที่ผลิตในประเทศมาเลเซียบรรจุปลานำเข้าประเทศมาเลเซียเท่านั้น โดยกำหนดวัสดุที่นำมาใช้ รูปแบบ ขนาด และความสะอาดในการจัดเก็บ โดยอ้างเหตุผลว่าเพื่อสะดวกในการใช้เครื่องมือตรวจสอบอาวุธซึ่งอาจจะซุกซ่อนมากับสัตว์น้ำได้
 - องค์การพัฒนาการประมงแห่งประเทศไทย (LKIM) ขึ้นค่าธรรมเนียมสำหรับค่าบริการตรวจสอบสินค้าสัตว์น้ำนำเข้าประเทศมาเลเซียจากเดิม 5 เท่า เพื่อปกป้องอุตสาหกรรมประมงของประเทศมาเลเซียและใช้กับสินค้าที่นำเข้าจากประเทศไทยเพียงประเทศเดียว
 - ประเทศมาเลเซียเรียกเก็บภาษีสินค้าประเภทผักผลไม้สดในอัตราที่สูง
 - ประเทศมาเลเซียตั้งเงื่อนไขด้านสุขอนามัยกีดกันการนำเข้าผลไม้ อาทิ การห้ามการนำเข้าลำไยที่เคลือบด้วยสารกำมะถันทั้งๆที่การเคลือบ

⁹ กรมการค้าต่างประเทศ 2546, "แนวทางการค้าและการลงทุนของประเทศมาเลเซีย", [Online]. Available: URL: http://www.dft.moc.go.th/document/foreign_trade_policy/service/horizon/malaysia/Malaysia_1.html.

ดังกล่าวเป็นไปเพื่อการรักษาผลไม้มิให้เน่าเสียและปริมาณที่ไม่เกินมาตรฐานที่จะเกิดอันตรายต่อสุขภาพ

- การขนส่งสินค้า

- ประเทศมาเลเซียไม่อนุญาตให้รถบรรทุกสินค้าของไทย (รถ 10 ล้อ) เข้าไปส่งสินค้าในประเทศมาเลเซีย โดยอ้างว่ารถไม่เป็นไปตามมาตรฐานสากล ทำให้ผู้ส่งออกของไทยต้องขนถ่ายสินค้าขึ้นรถประเทศมาเลเซียที่บริเวณชายแดนทำให้เกิดความล่าช้าและมีผลเสียต่อสินค้าเกษตรประเภท ผักผลไม้
- ประเทศมาเลเซียกำหนดเงื่อนไขให้รถยนต์ที่ผ่านเข้า-ออกมาเลเซียจะต้องจดทะเบียนและทำการประกันภัยในประเทศมาเลเซีย โดยเฉพาะรถขนส่งสินค้าจะต้องใช้คนขับของประเทศมาเลเซียจึงจะได้รับการอำนวยความสะดวก

- การค้านอกระบบและการลักลอบขนส่งสินค้านี้ภาษี ทั้งนี้เนื่องจากแนวชายแดนไทย-มาเลเซียมีอาณาเขตติดต่อกันเป็นแนวยาว พื้นที่บางแห่งง่ายต่อการลักลอบขนส่งสินค้านี้ ภาษี ประกอบกับประเทศมาเลเซียห้ามนำเข้าหรือเรียกเก็บภาษีนำเข้าบางชนิดในอัตราสูง จึงทำให้เกิดการค้านอกระบบขึ้น อาทิเช่น ข้าวสาร น้ำตาลทราย เป็นต้น ส่วนการลักลอบนำเข้าประเทศไทยก็เนื่องจากสินค้าบางชนิดจากประเทศมาเลเซียมีราคาต่ำกว่าราคาภายในประเทศไทย อาทิ น้ำมันปาล์ม เป็นต้น
- การพิพาททางการค้า เนื่องจากการค้าชายแดนบางส่วนดำเนินธุรกิจโดยไม่ผ่านระบบธนาคารเพราะมูลค่าการค้าไม่สูงมากนัก และอาศัยความคุ้นเคยกัน บางครั้งจึงมีข้อพิพาทเกี่ยวกับคุณภาพสินค้า การส่งมอบและการชำระเงิน ซึ่งทางราชการเข้าไปให้ความช่วยเหลือได้ยาก

(5) ภาพรวม : ปัญหาและอุปสรรคการค้าชายแดนของประเทศไทย

จากปัญหาและอุปสรรคการค้าชายแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านทั้งสี่ประเทศดังกล่าวข้างต้น พอที่จะสรุปสภาพปัญหาและอุปสรรคการค้าชายแดนหลักๆได้ดังนี้

(5.1) การขาดความไว้วางใจกัน ขาดต้นทุนทางสังคมหรือทุนทางการเมือง ยังไม่สามารถปลดปล่อยกรอบความคิดจากเรื่องเก่าที่สร้างขึ้นในประวัติศาสตร์ และยุคของสงครามเย็นที่มีแนวโน้มที่จะคิดว่าความอ่อนแอ หรือการทำให้เพื่อนบ้านอ่อนแอเป็นผลดีต่อความมั่นคง

ของชาติตน การสร้างพันธมิตรใหม่เพิ่งเกิดขึ้นในระยะสั้น คงต้องใช้เวลาระยะหนึ่งเพื่อทำความเข้าใจและไว้วางใจกันตั้งแต่ระดับล่างจนถึงระดับบน¹⁰

(5.2) ความอ่อนไหวทางการเมืองภายในประเทศ โดยเฉพาะในประเทศพม่า¹¹ และประเทศกัมพูชา¹² ซึ่งยังคงมีความขัดแย้งและใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาทางการเมืองค่อนข้างสูง ความไม่สงบจากการเมืองภายในนี้สามารถกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและการค้าชายแดนได้โดยง่าย

(5.3) พัฒนาการทางเศรษฐกิจและการเมืองที่ต่างกันหรือต่างระดับกัน มีการหลั่งไหลของแรงงานอพยพจากประเทศที่มีเศรษฐกิจแบบทุนน้อยกว่า อย่างเช่น ประเทศพม่า ประเทศกัมพูชา มาสู่ประเทศไทยที่มีการพัฒนาทุนไปมากกว่า นอกจากนั้นเศรษฐกิจในประเทศพม่า ประเทศลาว และประเทศกัมพูชายังอยู่ในสภาพอ่อนแอ รัฐบาลในประเทศดังกล่าวจึงจำเป็นต้องใช้มาตรการต่าง ๆ เพื่อรักษาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและป้องกันการครอบงำทางเศรษฐกิจจากภายนอก เช่น จากประเทศไทย ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกฎระเบียบ ค่าเงิน เป็นต้น ที่กระทบต่อการค้าชายแดน

(5.4) มาตรการกีดกันทางการค้าและเลือกปฏิบัติ โดยประเทศลาว ประเทศพม่ามีการปกป้องตลาดภายในประเทศ โดยการห้ามนำเข้าสินค้าบางชนิดที่มีการผลิตในประเทศ ตามลักษณะของประเทศที่ดำเนินนโยบายทดแทนการนำเข้า โดยเฉพาะการจำกัดโควตานำเข้าปูนซีเมนต์ เหล็กเส้นในประเทศลาว และการที่ประเทศพม่าห้ามนำเข้าสินค้าในรูปแบบปกติผ่านทางชายแดนจำนวน 15 รายการ และการห้ามนำเข้าสินค้าในรูปแบบปกติทางทะเลจำนวน 14 รายการ ตลอดจนมาตรการเลือกปฏิบัติของประเทศลาวในการให้สิทธิพิเศษกับจีนและเวียดนาม

¹⁰ อนุช อาภาภิรม. หัวหน้าโครงการข่าวสารทิศทางการศึกษาไทย (TTMP), ประเทศไทย 2543: โบกมือลาโลกาภิวัตน์. จัดทำโดยโครงการข่าวสารทิศทางการศึกษาไทย (TTMP) โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2544. หน้า 6.

¹¹ กรณีเหตุการณ์ว่างระเบิดในจังหวัดท่าชีเหล็ก ประเทศสหภาพพม่า ในระหว่างวันที่ 20 - 21 พฤษภาคม 2546 รายละเอียดดูจากหนังสือกระทรวงมหาดไทย ฉบับที่ มท 0204.1/ว 119 ลงวันที่ 27 พฤษภาคม 2546 และการปฏิบัติของหน่วยงานในพื้นที่ตามหนังสืออำเภอแม่สาย ฉบับที่ มท 1018.3/1959 ลงวันที่ 22 พฤษภาคม 2546.

¹² กรณีเหตุการณ์ประชาชนชาวกัมพูชาบุกเผาสถานเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงพนมเปญ เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2546 รายละเอียดดูจาก

1. วิทยุกระทรวงมหาดไทย ฉบับที่ มท 0204.1/ว 333 ลงวันที่ 30 มกราคม 2546
2. วิทยุกระทรวงมหาดไทย ฉบับที่ มท 0204.1/ว 334 ลงวันที่ 30 มกราคม 2546
3. วิทยุกรมการปกครอง ฉบับที่ มท 0308.3/ว 195 ลงวันที่ 30 มกราคม 2546
4. วิทยุกรมการปกครอง ฉบับที่ มท 0308.3/ว 210 ลงวันที่ 31 มกราคม 2546
5. วิทยุกรมการปกครอง ฉบับที่ มท 0308.3/ว 433 ลงวันที่ 6 มีนาคม 2546

เช่น ลดภาษีอากรขาเข้ามากกว่าร้อยละ 50 และยกเว้นภาษีการค้า ทำให้ไทยเสียส่วนแบ่งตลาดสินค้าในประเทศจีนและประเทศเวียดนาม¹³

(5.5) โครงการให้สิทธิพิเศษทางภาษีที่ไม่เกิดผลในทางปฏิบัติ ประเทศไทยให้สิทธิพิเศษทางภาษีแก่ประเทศเพื่อนบ้านเสมือนประเทศสมาชิกขององค์การการค้าโลกและในกรอบ AISP แต่ประเทศเพื่อนบ้านยังไม่ได้มีการใช้สิทธิเนื่องจากมีระเบียบขั้นตอนที่ซับซ้อน ความยุ่งยากในการออกใบ C/O การขาดผู้รวบรวมสินค้ารายใหญ่ และมีปัญหาเรื่องคุณภาพสินค้าไม่ตรงกับความต้องการของไทย

(5.6) กฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าชายแดน การออกใบรับรองถิ่นกำเนิดสินค้าหรือหลักฐานอนุญาตให้ส่งออกของประเทศที่ส่งออกแสดงต่อศุลกากรประกอบการนำเข้า และการจำกัดวงเงินการค้าชายแดนบริเวณจุดผ่อนปรน กระบวนการตรวจปล่อยของหลายหน่วยงานที่ซับซ้อนและใช้เวลานาน ตลอดจนความเข้มงวดการตรวจค้นสินค้าในพื้นที่ทหารที่ประกาศกฎอัยการศึก ทำให้เกิดความสะดวกต่อการค้าชายแดน

(5.7) การค้าอนุกรม การลักลอบนำสินค้าเข้าจากประเทศเพื่อนบ้านมายังไทย เพื่อหลีกเลี่ยงภาษีและการควบคุมการนำเข้าที่เข้มงวด ตลอดจนความไม่แน่นอนของการเปิดปิดด่าน โดยส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าเกษตร เช่น กระเทียม และไหม และการที่ประเทศเพื่อนบ้านนำสินค้าส่งออกโดยใช้โควตาซึ่งจะมีราคาถูกจากประเทศไทยกลับเข้ามาขายในประเทศไทยอีก ทำให้รัฐบาลไทยเสียรายได้

(5.8) ประเทศเพื่อนบ้านขาดทักษะประสิทธิภาพการทำการค้าแบบสากล การค้าส่วนใหญ่เป็นแบบไม่เป็นทางการ อาศัยความเชื่อใจกัน ไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงช่วยเหลือชนแก้ปัญหาและไม่มีสถาบันทางการเงินที่ถูกต้องตามกฎหมาย

(5.9) สิ่งอำนวยความสะดวกการค้าชายแดนไม่เพียงพอ ข้อมูลการตลาดที่ไม่เพียงพอ ค่าบริการโทรคมนาคมระหว่างประเทศที่ราคาสูง เส้นทางคมนาคมที่ยังไม่พัฒนาในประเทศเพื่อนบ้าน และค่าใช้จ่ายในการขนส่งที่เพิ่มขึ้นจากการเก็บค่าผ่านทางให้กับกลุ่มต่างๆ ที่มีอิทธิพลในพื้นที่ หรือค่าผ่านเข้าเมืองต่างๆตามรายทาง ทำให้ต้นทุนสินค้าเพิ่มขึ้น¹⁴ โดยเฉพาะถนนในสามประเทศอินโดจีนที่ถูกทำลายและไม่ได้รับการพัฒนาในช่วงสงครามอินโดจีน เช่นเดียวกับในประเทศพม่าซึ่งมีปัญหาสงครามกลางเมืองกับชนชาติส่วนน้อยอย่างยืดเยื้อเป็นอุปสรรคต่อการขนส่งสินค้า นอกจากนี้ อุปสรรคทางธรรมชาติ เช่น เกาะแก่งในลำน้ำโขงก็เป็นอุปสรรคต่อการขนส่งสินค้าและการท่องเที่ยว แต่การระเบิดเกาะแก่งดังกล่าวอย่างง่าย ๆ ก็อาจ

¹³อิทธิพล ช้างหล้า, นักวิชาการพาณิชย์ 9 ชช, กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, การส่งเสริมการค้าชายแดนไทย-พม่า, เอกสารเผยแพร่ในการสัมมนา "พลิกโฉมหน้าใหม่แม่สอด หน้าด่านเศรษฐกิจอีสต์เวสต์ คอร์ริดอร์" โรงแรมเซนทรัล แม่สอดฮิลล์ อ.แม่สอด จ.ตาก วันศุกร์ที่ 23 กันยายน 2548, หน้า 1.

¹⁴อิทธิพล ช้างหล้า, อ้างแล้ว, หน้า 1.

ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและวิถีชีวิตชาวบ้านจำนวนมากหลายสิบล้านคนที่อาศัยลำนน้ำโขงและสาขาเป็นที่ทำมาหากิน¹⁵

(5.10) ปัญหาด้านความมั่นคง การสู้รบตามแนวชายแดน¹⁶ การค้ายาเสพติด การเปิดบ่อนการพนันตามแนวชายแดน การหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดจนความไม่แน่นอนของการเปิดปิดด่าน ส่งผลให้เกิดความเสียหายทางธุรกิจ¹⁷

(5.11) ปัญหาทางระบบการเงินและกฎระเบียบต่างๆซึ่งยังไม่ลงตัว มีการเปลี่ยนแปลงบ่อย ตลอดจนระบบการโอนเงิน¹⁸

¹⁵ อนุช อภาภิรม,อ้างแล้ว,หน้า 6.

¹⁶ การควบคุมดูแลผู้อพยพภายในศูนย์อพยพหรือพื้นที่พักพิงชั่วคราว รวม 10 แห่งในพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ นครพนม ราชบุรี ตาก แม่ฮ่องสอน กาญจนบุรี ลักษณะการควบคุมดูแลผู้หนีภัยจากการสู้รบ (ผก.) ในความรับผิดชอบของกระทรวงมหาดไทยภายในพื้นที่พักพิงชั่วคราว.

¹⁷ อธิพล ช่างหล้า,อ้างแล้ว,หน้า 1.

¹⁸ อนุช อภาภิรม,อ้างแล้ว,หน้า 6.

บทความ

เรื่อง ศักยภาพและอุปสรรคการค้าชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน¹⁹

"แม่ฮ่องสอน" เป็นหนึ่งในจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคเหนือซึ่งติดกับชายแดนของประเทศพม่า จึงไม่น่าแปลกที่ประชาชนทั้งฝั่งไทยกับฝั่งพม่าจะมีการติดต่อค้าขายตามแนวชายแดนกันมาตั้งแต่อดีต

การค้าขายตามแนวชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้มีการพัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อแม่ฮ่องสอนกลายมาเป็นหนึ่งในจังหวัดที่อยู่ใกล้กับเมืองเปงมานาซึ่งเป็นเมืองหลวงใหม่ของประเทศพม่า

ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้คณะผู้วิจัย กล่าวคือ อาจารย์สิทธิพร ภูณริศ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ และผู้เขียนสนใจที่จะศึกษาการค้าชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน และเพื่อให้เกิดการศึกษาดังกล่าวครอบคลุมทุกส่วนที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทางคณะผู้วิจัยจึงเริ่มต้นศึกษาโดยการรวบรวมข้อเท็จจริงในส่วนที่เป็นศักยภาพและที่เป็นอุปสรรคการค้าชายแดนจังหวัดแม่ฮ่องสอนก่อน ทั้งนี้เพื่อนำมาเป็นข้อมูลสำหรับการศึกษาพัฒนาเรื่องดังกล่าวต่อไป

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ทางคณะผู้วิจัยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยมีรศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ อาจารย์วีระวัฒน์ ดันปิชาติ เป็นที่ปรึกษาโครงการ

จากการที่คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลทางเอกสารประกอบกับการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำให้พบว่า "แม่ฮ่องสอน" นั้น เป็นจังหวัดที่มีศักยภาพทางการค้าชายแดนหลายด้าน และในขณะเดียวกันก็เป็นจังหวัดที่ต้องเผชิญกับอุปสรรคด้านการค้าชายแดนหลายด้านเช่นกัน

ถ้ามองในมุมด้านศักยภาพทางการค้าชายแดนของแม่ฮ่องสอนนั้นพบว่า ที่ตั้งของจังหวัดเป็นทำเลที่ดีทั้งในด้านที่อยู่ใกล้กับเมืองที่สำคัญๆของประเทศพม่า เช่น ผาจอม แม่จะลอยก่อ ดองกิ(ดองยี) ดองอู เปงมานา และในขณะเดียวกันจากการที่แม่ฮ่องสอนมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทิวเขาน้อยใหญ่และป่าไม้จึงทำให้มีสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งในเชิงนิเวศน์และในเชิงวัฒนธรรมมากมาย จนกลายเป็นแหล่งดึงดูดทั้งนักท่องเที่ยวและผู้สนใจลงทุนด้านการท่องเที่ยวดังกล่าว

¹⁹ อาจารย์วรณพณี รุ่งเรืองสากุล อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ และนักวิจัยโครงการศักยภาพและอุปสรรคการค้าชายแดน : จังหวัดแม่ฮ่องสอน สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

และเมื่อเข้าไปดูศักยภาพของผู้ที่ประกอบการค้าตามแนวชายแดน เราพบว่าผู้ที่ประกอบการค้าดังกล่าวนั้นทำการค้ามายาวนาน มีสายสัมพันธ์ที่ดีกับคู่ค้า และสามารถพูดภาษาท้องถิ่นได้ซึ่งตรงจุดนี้ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการการค้ากับคู่ค้าฝั่งพม่า

ในขณะเดียวกัน เราพบว่าในส่วนของสินค้าด้านเกษตรนั้น แม่ฮ่องสอนมีสินค้าเกษตรที่เป็นจุดเด่น เช่น กระเทียม พืชเมืองหนาว แต่เมื่อดูสินค้าที่ส่งออกไปยังฝั่งพม่าส่วนใหญ่เป็นน้ำมันพืช ผงชูรส ทีวีสี รองเท้าแตะฟองน้ำ ยางนอกรถยนต์ และเครื่องอุปโภค-บริโภคเบ็ดเตล็ด เป็นต้น ในขณะที่สินค้าที่นำเข้ามาในไทยก็จะเป็นสินค้าเกษตร โค กระบือ เปลือกไม้ก้อ และเมื่อนำเข้ามาแล้วส่วนใหญ่จะส่งต่อไปยังจังหวัดอื่น

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทิวเขาน้อยใหญ่ และป่าไม้ จึงทำให้สภาพทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวกลายเป็นอุปสรรคในการการค้าตามแนวชายแดน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเส้นทางคมนาคม โดยเฉพาะถนนที่เชื่อมต่อไปยังจุดผ่อนปรนการค้าชายแดนยังเป็นทางลูกรัง และบางช่วงของเส้นทางที่ขรุขระและคดเคี้ยวจึงทำให้รถที่บรรทุกสินค้าบางคันต้องประสบอุบัติเหตุ ดังนั้น การขนส่งสินค้าส่วนใหญ่จะทำในฤดูแล้ง

ในขณะเดียวกันในช่วงฤดูแล้งก็จะประสบกับปัญหาควันไฟที่เกิดจากเผาป่าซึ่งทำให้วิสัยทัศน์ในการเดินไม่ดี นอกจากนั้นแม่ฮ่องสอนยังประสบกับปัญหาเรื่องสาธารณสุขโรคขึ้นพื้นฐานต่างๆ เช่น ไฟฟ้าไม่เพียงพอกับการขยายตัวของจังหวัด เป็นต้น

และเนื่องจากแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ติดกับชายแดนของประเทศพม่าซึ่งมีชนชาติส่วนน้อยต่างๆอาศัยอยู่ เมื่อมีการสู้รบระหว่างรัฐบาลทหารพม่ากับชนชาติส่วนน้อยในพม่า ก็ส่งผลให้แม่ฮ่องสอนต้องเผชิญกับปัญหาผู้หนีภัยจากการสู้รบ

นอกจากนั้น แม่ฮ่องสอนยังต้องเผชิญกับปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ปัญหาแรงงานต่างด้าวซึ่งต้องการเข้ามาทำงานในประเทศไทยเนื่องจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ปัญหาการค้ามนุษย์ ปัญหายาเสพติด ซึ่งปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบไปถึงเรื่องของการค้าขายตามแนวชายแดน โดยผู้ที่ค้าขายตามแนวชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ต้องไปขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบการค้าชายแดนกับจังหวัดแม่ฮ่องสอนแล้วเท่านั้น และในขณะเดียวกันผู้ประกอบการค้าที่จะส่งสินค้าออกและนำสินค้าเข้าก็จะต้องเผชิญกับการตรวจสอบของเจ้าหน้าที่รัฐที่มีหลายหน่วยงานทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็น พาณิชย์จังหวัด ศาลการด่านตรวจคนเข้าเมือง ด่านกักกันสัตว์ เกษตรจังหวัด หน่วยงานด้านความมั่นคง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การค้าชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงมีทั้งการการค้าในระบบกับการค้านอกระบบเกิดขึ้น และจากการที่มีหน่วยงานของภาครัฐหลายหน่วยงานมาทำงานร่วมกันก็ทำให้ต้องมีการเผชิญเรื่องปัญหาความซ้ำซ้อนของหน่วยงานดังกล่าวเกิดขึ้นตามมา

นอกจากนั้น เรายังพบว่าเนื่องจากความไม่พร้อมของระบบธนาคารจึงทำให้ผู้ประกอบการค้าตามแนวชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น โดยส่วนใหญ่ต้องชำระหนี้ค่าสินค้าโดยวิธีการแลกเปลี่ยนสินค้า ชำระเป็นเงินสดซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นเงินบาท ชำระโดยผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบหรือโพยก๊วน

ดังนั้น จากข้อเท็จจริงดังกล่าวจะเห็นว่า แม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการค้าขายตามแนวชายแดนมานานแล้ว โดยจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีทั้งจุดเด่นที่เป็นศักยภาพที่จะนำมาใช้พัฒนาในด้านการค้าชายแดน แต่ในขณะเดียวกันเนื่องจากด้วยทำเลที่ตั้งของจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงทำให้ต้องเผชิญกับปัญหาด้านๆซึ่งต้องมีการหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป

ประมวลภาพ

การลงพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนของทางคณะผู้วิจัย
ระหว่างเดือนตุลาคมและเดือนธันวาคม พ.ศ.2549

ประมวลภาพ

งานเสวนาเรื่อง “ศักยภาพและอุปสรรคการค้าชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน”

วันศุกร์ ที่ 16 มีนาคม พ.ศ.2550

ณ ห้องดอกสัก โรงแรมอิมพีเรียลธาราแม่ฮ่องสอน อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

